



URZĄD STATYSTYCZNY W OPOLU

# **Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie opolskim w 2016 r.**

INFORMACJE I OPRACOWANIA STATYSTYCZNE

OPOLE 2017

ZESPÓŁ REDAKCYJNY  
URZĘDU STATYSTYCZNEGO W OPOLU

PRZEWODNICZĄCY            Janina Kuźmicka

REDAKTOR GŁÓWNY        Maria Mołodowicz

Opracowanie merytoryczne    Małgorzata Kania, Sylwia Lew

Skład komputerowy  
i opracowanie graficzne        Jolanta Bardoń, Izabela Wieszczyk

Projekt okładki                Zakład Wydawnictw Statystycznych

**Przy publikowaniu danych Urzędu Statystycznego  
prosimy o podanie źródła**

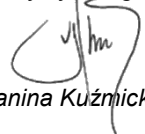
## PRZEDMOWA

Urząd Statystyczny w Opolu przekazuje Państwu publikację "*Charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie opolskim w 2016 r.*" prezentującą wyniki reprezentacyjnego badania „Struktura gospodarstw rolnych” przeprowadzonego w okresie od 1 czerwca do 29 lipca 2016 r.

Publikacja składa się z uwag metodycznych, części analitycznej i części tabelarycznej. W uwagach metodycznych omówiono podstawowe zasady, definicje i pojęcia obowiązujące w badaniu oraz schemat losowania próby. W części analitycznej przedstawiono charakterystykę gospodarstw rolnych w następujących obszarach tematycznych: gospodarstwa rolne, użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów, zwierzęta gospodarskie, ciągniki rolnicze, nawozy, dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego oraz pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych. Podstawowe informacje ukazano w relacji do 2013 r. oraz do przeciętnych wielkości dla kraju. W części tabelarycznej zaprezentowano szeroką gamę danych, pozwalających na dokonywanie wieloprzekrojowych analiz i dobór takich kryteriów grupowania gospodarstw, aby w jak największym stopniu zaspokoić potrzeby informacyjne odbiorców.

Wyrażam nadzieję, że niniejsza publikacja stanie się źródłem wiedzy o stanie rolnictwa w województwie opolskim, umożliwi obserwację kierunków zachodzących zmian oraz zainspiruje do dalszej wnikliwej analizy tej problematyki.

*Dyrektor*  
*Urzędu Statystycznego w Opolu*



*Janina Kuźmicka*

Opole, grudzień 2017 r.

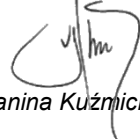
## **PREFACE**

*The Statistical Office in Opole hereby presents you with the publication “Characteristics of agricultural holdings in Opolskie voivodship in 2016” containing the results of the sample Farm Structure Survey carried out from 1 June to 29 July 2016.*

*This publication comprises methodological notes, an analytical part and a tabular part. The methodological notes present the basic rules, definitions and concepts used in the survey as well as the sampling scheme. The analytical part provides the characteristics of agricultural holdings in the following areas: agricultural holdings, land use, sown area, livestock, tractors and agricultural machinery, fertilizers, plant protection products, the income of households with a holder of an agricultural holding as well as labour force and labour input on agricultural holdings. Basic information is shown in comparison with the results of the AC 2013 and in relation to the average values for the country. A wide range of data is presented in the tabular part. This makes it possible to perform multiple cross-sectional analyses and select such farm grouping criteria that would meet, to the highest extent possible, the information-related needs of data users.*

*I hope that this publication will become a source of knowledge about the state of agriculture in Opolskie voivodship, will allow the observation of the directions of changes and will inspire to further careful study of the subject.*

*Director  
Of the Statistical Office in Opole*



*Janina Kuźnicka*

# SPIS TREŚCI

## CONTENTS

	Str. Page
<b>PRZEDMOWA</b> .....	3
<i>PREFACE</i>	
<b>OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH. SKRÓTY</b> .....	7
<i>SYMBOLS. ABBREVIATIONS</i>	
<b>UWAGI METODYCZNE</b> .....	7
<i>METHODOLOGICAL NOTES</i>	
<b>UWAGI ANALITYCZNE</b> .....	39
<i>ANALYTICAL NOTES</i>	
Ogólna charakterystyka gospodarstw rolnych .....	40
<i>General characteristics of agricultural holdings</i>	
Użytkowanie gruntów .....	43
<i>Land use</i>	
Powierzchnia zasiewów .....	45
<i>Sown area</i>	
Zwierzęta gospodarskie .....	50
<i>Livestock</i>	
Ciągniki rolnicze .....	65
<i>Tractors</i>	
Nawozy i nawadnianie .....	67
<i>Fertilisers and irrigation</i>	
Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego .....	71
<i>Income of households with a holder of an agricultural holding</i>	
Cele produkcji gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego .....	77
<i>Purposes of production of households with the holder of an agricultural holding</i>	
Pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych .....	79
<i>Labour force and labour input on agricultural holdings</i>	

### **CZEŚĆ TABELARYCZNA xls**

#### *TABULAR PART xls*

	Tabl. Table
Gospodarstwa rolne według i grup obszarowych użytków rolnych .....	1
<i>Agricultural holdings by and area groups of agricultural land</i>	
Podstawowe dane o gospodarstwach rolnych .....	2
<i>Basic data about agricultural holdings</i>	
Charakterystyka gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych .....	
<i>Characteristics of agricultural holdings over 1 ha of agricultural land by area groups of agricultural land</i>	
A. Ogółem .....	3
<i>A. Total</i>	
B. W tym gospodarstwa indywidualne .....	3
<i>B. Of which natural person's holdings</i>	

## OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH

Kreska	(-)	-	zjawisko nie wystąpiło.
Zero:	(0)	-	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5;
	(0,0)	-	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.
Kropka	(.)	-	zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych.
Znak	x	-	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.
Znak	#	-	oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.
"W tym"	-	-	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

## SKRÓTY

tys.	=	tysiąc	dok.	=	dokończenie
szt.	=	sztuka	nr	=	numer
kg	=	kilogram	poz.	=	pozycja
t	=	tona	p. proc.	=	punkt procentowy
ha	=	hektar	tabl.	=	tablica
kW	=	kilowat	UR	=	użytki rolne
r.	=	rok	Dz. U.	=	Dziennik Ustaw

## UWAGI METODYCZNE

### Wprowadzenie

Niniejszą publikację opracowano na podstawie wyników badania struktury gospodarstw rolnych (BSGR), które przeprowadzono w dniach 1 czerwca – 29 lipca 2016 r.

Badanie zostało przeprowadzone na potrzeby Unii Europejskiej i krajowe, a jego podstawę prawną stanowiły:

- rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 (Dz. U. UE nr L 321 z dnia 1 grudnia 2008 r.),
- ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 2012 r., poz. 591, z późniejszymi zmianami),
- załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 21 lipca 2015 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2016 (Dz. U. z 2015 r., poz. 1304).

Dniem referencyjnym badania był 1 czerwca 2016 r. Należy jednak zaznaczyć, że część danych (działalność inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem rolnym, przeznaczenie końcowej produkcji rolniczej, struktura dochodów gospodarstwa domowego, stała aktywność ekonomiczna, zużycie nawozów, metody produkcji rolnej, nawadnianie) dotyczyła okresu 12 miesięcy kończącego się w dniu referencyjnym badania, czyli okresu od 2 czerwca 2015 r. do 1 czerwca 2016 r.

Badaniem objęto wszystkie gospodarstwa rolne osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej oraz wylosowaną próbę gospodarstw indywidualnych.

### Uwaga

W związku z wprowadzaniem od 2010 r. stopniowych zmian w metodologii badań rolniczych, mających na celu dostosowanie do standardów unijnych oraz uwzględnienie przemian dokonujących się w polskim rolnictwie, a także szersze wykorzystanie źródeł administracyjnych, **definicja gospodarstwa rolnego uległa zmianie**. Zgodnie z obowiązującą definicją w badaniu struktury gospodarstw rolnych 2016 (podobnie jak w 2013 r.) nie ujęto posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali.

W związku z powyższym, prezentowane w niniejszym opracowaniu dane dla 2016 r., dotyczące gospodarstw rolnych ogółem oraz gospodarstw rolnych o powierzchni do 1 ha użytków rolnych łącznie, są porównywalne z poprzednią edycją publikacji (dane za 2013 r.), a nie są porównywalne z informacjami dla lat 2002, 2005, 2007 i 2010 zawartymi we wcześniejszych edycjach publikacji.

Dane dla gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych są porównywalne z danymi prezentowanymi w poprzednich edycjach publikacji (dla gospodarstw prowadzących działalność rolniczą).

### Ważniejsze pojęcia, definicje i zasady spisywania

**Gospodarstwo rolne** – to jednostka wyodrębniona pod względem technicznym i ekonomicznym, posiadająca odrębne kierownictwo (użytkownik lub zarządzający) i prowadząca działalność rolniczą.

**Gospodarstwo rolne osoby fizycznej (gospodarstwo indywidualne)** – to gospodarstwo użytkowane przez osobę fizyczną o powierzchni 1 ha i więcej użytków rolnych (UR) lub gospodarstwo poniżej 1 ha UR (w tym nieposiadające użytków rolnych), prowadzące działalność rolniczą o znaczącej (określonej odpowiednimi progami) skali, w tym działy specjalne produkcji rolnej.

Progi dla działalności rolniczej (bez działów specjalnych):

- 0,5 ha dla: plantacji drzew owocowych, plantacji krzewów owocowych, warzyw gruntowych, truskawek gruntowych, chmielu,
- 0,3 ha szkółek sadowniczych i ozdobnych,
- 0,1 ha dla: warzyw pod osłonami, truskawek pod osłonami, kwiatów i roślin ozdobnych pod osłonami, tytoniu,
- 25 m<sup>2</sup> grzybów jadalnych,
- 10 szt. bydła ogółem,
- 5 szt. krów,
- 50 szt. świń ogółem,
- 10 szt. loch,
- 20 szt. dla: owiec ogółem, kóz ogółem,
- 100 szt. drobiu ogółem,
- 5 szt. koni ogółem,
- 50 szt. samic królików,
- 5 szt. samic pozostałych zwierząt futerkowych,
- 10 szt. dzikich zwierząt (np. dziki, sarny, daniele) utrzymywanych w gospodarstwie dla produkcji mięsa,
- 20 pni pszczelich

lub niezależnie od ww. progów jest gospodarstwem ekologicznym.

**Gospodarstwo rolne osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej** to gospodarstwo rolne prowadzone przez osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której podstawowa działalność jest zaliczana według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 do sekcji A, dział 01, grupy: 01.1 – uprawy rolne inne niż wieloletnie, 01.2 – uprawy roślin wieloletnich, 01.3 – rozmnażanie roślin, 01.4 – chów i hodowla zwierząt, 01.5 – uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), 01.6, klasa 01.61 – działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną (utrzymywanie gruntów w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska), a także niezależnie od zaklasyfikowania działalności podstawowej, gdy w gruntach użytkowanych przez jednostkę powierzchnia użytków rolnych wynosi 1 ha i więcej lub prowadzony jest chów/hodowla zwierząt gospodarskich.

Za **użytkownika gospodarstwa rolnego** uważa się osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie użytkującą gospodarstwo rolne, niezależnie od tego, czy jest właścicielem, dzierżawcą tego gospodarstwa czy też użytkuje je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego są położone na terenie jednej czy kilku gmin.

Za **osobę kierującą gospodarstwem rolnym** uważa się pełnoletnią osobę fizyczną upoważnioną przez właściciela/użytkownika gospodarstwa rolnego do podejmowania decyzji bezpośrednio związanych z procesami produkcyjnymi, nadzorowania ich lub wykonywania. W gospodarstwach indywidualnych kierujący jest na ogół tą samą osobą co użytkownik.

**Siedziba użytkownika gospodarstwa indywidualnego** to adres zamieszkania (który nie musi być jednocześnie adresem zameldowania) użytkownika.

Za **siedzibę gospodarstwa rolnego osoby fizycznej** uważa się siedlisko gospodarstwa (budynek mieszkalny oraz budynki gospodarcze i urządzenia służące do produkcji rolniczej), a w przypadku braku budynków, największą część gospodarstwa rolnego.

**Siedziba gospodarstwa rolnego osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej** to siedziba jednostki lokalnej prowadzącej działalność rolniczą (jest to jednocześnie **siedziba użytkownika**).



Do **działalności rolniczej** zaliczamy działalność związaną z uprawą roślin, która obejmuje: wszystkie uprawy rolne (w tym również uprawę grzybów jadalnych), warzywnictwo i ogrodnictwo, szkółkarstwo, hodowlę i nasiennictwo roślin rolniczych i ogrodniczych oraz chów i hodowlę zwierząt gospodarskich, tj. bydła, owiec, kóz, koni, świń, drobiu, królików, pozostałych zwierząt futerkowych, dzikich zwierząt utrzymywanych w gospodarstwie dla produkcji mięsa (np. dziki, sarny, daniele) i pszczoł, a także działalność polegającą na utrzymaniu gruntów rolnych, już niewykorzystywanych do celów produkcyjnych, według zasad dobrej kultury rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (zgodnie z normami).

Za **zarobkową działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym** przyjęto działalność produkcyjną lub usługową prowadzoną na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku, która wykorzystuje zasoby gospodarstwa rolnego (siłę roboczą, teren, budynki, park maszynowy itp.) lub produkty rolne w nim powstałe (np. agroturystyka, przetwórstwo produktów rolnych).

Nie wlicza się tu działalności innej niż rolnicza, jeżeli z zasobów gospodarstwa do jej prowadzenia wykorzystywana jest tylko i wyłącznie siła robocza.

**Wartość końcowej produkcji rolniczej** to suma wartości sprzedanych oraz zużytych przez gospodarstwo domowe użytkownika (samozaopatrzenie) surowych, nieprzetworzonych produktów rolnych (roślinnych i zwierzęcych).

**Wartość ogólnej sprzedaży produkcji gospodarstwa rolnego** to suma przychodów ze sprzedaży surowych produktów rolnych i zwierząt gospodarskich oraz wyrobów i usług z działalności innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym, a także płatności bezpośrednich.

**Bezpośrednia sprzedaż konsumentom** (ostatecznym odbiorcom na ich własne potrzeby) oznacza sprzedaż produktów rolnych, wytworzonych w gospodarstwie rolnym, na targowiskach, we własnych sklepach lub w ramach sprzedaży międzysąsiedzkiej.

Nie zalicza się tu sprzedaży produktów rolnych do punktów skupu oraz zakupów dokonywanych przez właścicieli sklepów, restauracji itp.

Za **gospodarstwo stosujące ekologiczne metody produkcji rolniczej (gospodarstwo ekologiczne)** uważa się gospodarstwo rolne, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

Za **gospodarstwo rolne korzystające ze środków wsparcia rozwoju obszarów wiejskich** uważa się gospodarstwo, z którym zawarto umowę/wydano pozytywną decyzję o przyznaniu płatności w okresie 3 lat kończących się 31 grudnia 2016 r. dla przynajmniej jednego z działań wymienionych poniżej:

- systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych,
- inwestycje w środki trwałe,
- przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzenie odpowiednich środków zaradczych,
- rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej,
- inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów,
- działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne,
- rolnictwo ekologiczne,
- płatności dla obszarów Natura 2000 i płatności związane z ramową dyrektywą wodną,
- płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami,
- dobrostan zwierząt,
- usługi leśno-środowiskowe i klimatyczne oraz ochrona lasów,
- zarządzanie ryzykiem.

## Użytkowanie gruntów

**Powierzchnia gruntów ogółem** oznacza łączną powierzchnię użytków rolnych, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów niezależnie od tytułu władania – własnych, dzierżawionych (na zasadzie umowy i bezumownie), użytkowanych z tytułu zajmowania określonego stanowiska (leśniczy, ksiądz, nauczyciel itp.), wspólnych w części przypadającej użytkownikowi, a także użytkowane przez gospodarstwo grunty należące do gospodarstw opuszczonych.

**Użytki rolne ogółem** to powierzchnia:

- użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej (użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi Ustawy z dnia 5 lutego 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (Dz. U. z 2015 r., poz. 1551, z 2016 r., poz. 337), na którą składają się:
  - zasiewy,
  - łąki trwałe,
  - pastwiska trwałe,
  - uprawy trwałe, w tym sady,
  - ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację),
  - grunty ugorowane (łącznie z powierzchnią upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny),
- użytków rolnych pozostałych (użytki rolne nieużytkowane i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 1 czerwca 2016 r.).

**Łąki trwałe** to grunty pokryte trwale trawami (tj. co najmniej 5 lat), z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnia koszonych hal i połonin. Łąki powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej i przynajmniej raz w roku koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych.

**Pastwiska trwałe** to grunty pokryte trwale trawami (tj. co najmniej 5 lat), które z zasady nie są koszone, lecz wypasane, a w rejonach górskich również powierzchnia wypasanych hal i połonin utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z pastwiskami trwałymi niewykorzystywanymi do celów produkcyjnych oraz z ekstensywnie wypasanymi pastwiskami położonymi na terenie pagórkowatym lub na znacznej wysokości, na glebach niskiej klasy, na których nie stosuje się nawożenia, podsiewów, melioracji itp.).

**Uprawy trwałe** to łączna powierzchnia sadów, szkótek drzew i krzewów owocowych, szkótek drzew i krzewów ozdobnych, szkótek drzew leśnych do celów handlowych, wikliny, innych gruntowych upraw trwałych, w tym tarniny, derenia i choinek bożonarodzeniowych, a także upraw trwałych pod osłonami.

**Sady** to plantacje drzew owocowych, krzewów owocowych i upraw jagodowych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z plantacjami leszczyny, malin, winorośli) rosnące w zwartym nasadzeniu, a także szkółki drzew i krzewów owocowych. Do sadów nie zalicza się powierzchni uprawy truskawek i poziomek.

**Ogrody przydomowe** to powierzchnia zlokalizowana najczęściej wokół siedziby gospodarstwa, często oddzielona od reszty gospodarstwa. Obejmuje powierzchnię upraw przeznaczonych przede wszystkim na samozaopatrzenie w gospodarstwie domowym użytkownika gospodarstwa rolnego. Sporadycznie nadwyżki zbiorów mogą być sprzedawane. Ogród przydomowy może obejmować zarówno uprawy rolne i ogrodnicze jednoroczne, jak i uprawy wieloletnie oraz drzewa i krzewy owocowe rosnące poza plantacjami. Do ogrodów przydomowych nie zalicza się powierzchni trawników i ogrodów ozdobnych oraz powierzchni przeznaczonej na rekreację.

**Grunty ugorowane** to grunty niewykorzystywane do celów produkcyjnych, ale utrzymane według zasad dobrej kultury rolnej, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Zaliczamy tu grunty zarówno uprawnione, jak i nieuprawnione do płatności obszarowych, a także powierzchnię upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny (nawozy zielone). Do gruntów ugorowanych nie zaliczono gruntów przygotowanych pod zasiewy (np. warzyw), które do 1 czerwca 2016 r. były nieobsiane lub nieobsadzone.

**Lasy i grunty leśne** to powierzchnia o wielkości co najmniej 0,10 ha, pokryta roślinnością leśną (zalesiona) lub przejściowo jej pozbawiona (niezalesiona) oraz grunty związane z gospodarką leśną, a także powierzchnia plantacji o krótkiej rotacji – niezależnie od rodzaju gruntów na jakich zostały założone. Uwzględnia się tu powierzchnię szkółek drzew leśnych założonych na terenach leśnych i wykorzystywanych na potrzeby własne gospodarstwa rolnego (niehandlowe).

**Pozostałe grunty** to grunty pod zabudowaniami, podwórzami, placami i ogrodami ozdobnymi, parkami, powierzchnia wód śródlądowych (własnych i dzierżawionych), rowów melioracyjnych, powierzchnia porośnięta wikliną w stanie naturalnym, powierzchnia terenów bagiennych, powierzchnia innych gruntów (torfowiska, żwirownie), nieużytków (w tym gruntów zadrzewionych i zakrzaczonych) oraz powierzchnia przeznaczona do rekreacji (np. zlokalizowana wokół domu, pól golfowych itp.). Do pozostałych gruntów zalicza się także powierzchnię gruntów rolnych nieużytkowanych rolniczo, jeżeli grunty te nie powrócą już do użytkowania rolniczego, np. grunty rolne przeznaczone pod budowę drogi, supermarketu.

Zgodnie z zaleceniami i metodologią Eurostatu, w BSGR 2016 zebrano dane o powierzchni łąk i pastwisk należących do **gminnych wspólnot gruntowych**. Omawiane wspólnoty wystąpiły w 48 podregionach (NTS 3). W celu ujęcia tej powierzchni w zbiorze danych, utworzono na poziomie NTS 3 – tzw. „gospodarstwa wspólnot gruntowych” (48 jednostek). W gospodarstwach tych znajdowało się łącznie 42,1 tys. ha trwałych użytków zielonych.

## Powierzchnia zasiewów

**Powierzchnia zasiewów** to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym (z wyłączeniem upraw trwałych i w ogrodach przydomowych).

Dane o powierzchni zasiewów dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym.

Do grupy „**zboż ogółem**” zaliczono zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi, kukurydzę na ziarno, grykę, proso i pozostałe zbożowe (amarantus, kanar, żyto stuletnie itp.).

W grupie „**zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi**” ujęto zboża podstawowe (pszenica, żyto, jęczmień, owies i pszenżyto) oraz powierzchnię zasiewów mieszanek zbożowych ozimych i jarych.

Grupa „**przemysłowe**” obejmuje buraki cukrowe, rzepak i rzepik, len (łącznie z Inem oleistym), słonecznik na ziarno, konopie, tytoń, chmiel, cykorię oraz inne oleiste (mak, gorczyca, soja itp.).

Do grupy „**strączkowych na ziarno**” zalicza się strączkowe jadalne (groch, fasolę, bób oraz inne strączkowe jadalne uprawiane na ziarno np. ciecierzycę), strączkowe pastewne na ziarno oraz mieszanki zbożowo-strączkowe na ziarno. Powierzchnię zasianą grochem, fasolą, bobem itp. przewidzianą do zbioru w stanie niedojrzałym zaliczono do warzyw gruntowych.

Grupa „**pastewne**” obejmuje uprawy okopowych pastewnych, kukurydzy na zielonkę, strączkowych pastewnych na zielonkę i motylkowych drobnonasiennych, innych pastewnych i traw na zielonkę (bez upraw przeznaczonych na nawozy zielone).

Grupa „**pozostałe**” obejmuje warzywa gruntowe, truskawki i poziomki gruntowe, uprawy nasienne, kwiaty i rośliny ozdobne gruntowe, pozostałe przemysłowe (np. krokosz barwierski, uprawy wieloletnie na cele energetyczne), zioła i przyprawy, a także uprawy pod osłonami (bez upraw trwałych pod osłonami) oraz pozostałe uprawy.

Do **warzyw**<sup>1</sup> zaliczono: kapustę głowiastą (wczesną i późną, białą, czerwoną i włoską), cebulę, marchew jadalną, buraki ćwikłowe, ogórki, pomidory, kalafiory (wczesne i późne), warzywa pozostałe (pietruszkę, selery, pory, brukselkę, szczaw, szpinak, sałatę, rzodkiewkę, chrzan, rabarbar, skorzonere, kalarepę, czosnek, dynię, szparagi, brokuły, kapustę pekińską, cykorię liściastą itp.). Grupa ta obejmuje również groch, bób itp. zebrane w stanie niedojrzałym (zielonym), fasolę

<sup>1</sup> Dane dotyczące warzyw uwzględniają powierzchnię upraw ekologicznych klasyfikowanych w rejestrach administracyjnych jako warzywa.

szparagową, z której zebrano niedojrzałe strąki oraz kukurydzę z przeznaczeniem na zbiór kolb w stanie niedojrzałym, a także rozsady warzyw gruntowych na potrzeby własne gospodarstwa.

Powierzchnia uprawy „**warzyw gruntowych**” to łączna powierzchnia warzyw uprawianych w gruncie lub z zastosowaniem przykrycia upraw niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie) okresowo bądź na stałe w danym sezonie wegetacji. Do powierzchni warzyw gruntowych zaliczono także powierzchnię planowaną do obsiania lub obsadzenia po 1 czerwca 2016 r. pod zbiory warzyw w 2016 r.

Powierzchnia uprawy „**warzyw pod osłonami**” to powierzchnia warzyw i rozsąd warzyw na potrzeby gospodarstwa, uprawianych pod dostępnymi osłonami, tj. w szklarniach, tunelach foliowych wysokich (1,5 m i więcej w szczycie) i w inspektach.

Powierzchnia uprawy „**truskawek**” to powierzchnia zasadzona truskawkami i poziomkami (łącznie z nowymi, wiosennymi nasadzeniami) w gruncie i pod niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie). Nie uwzględniono tu powierzchni przygotowanej do nasadzeń jesiennych oraz powierzchni plantacji truskawek przeznaczonych na sadzonki (którą ujęto w grupie „pozostałe”).

Powierzchnię uprawy ziemniaków, warzyw gruntowych, truskawek i poziomek gruntowych oraz grupy „pozostałych upraw” od 2007 r. podaje się **bez powierzchni w ogrodach przydomowych**, która zgodnie z klasyfikacją UE jest odrębną pozycją wyszczególnioną w użytkowaniu gruntów.

## Zwierzęta gospodarskie

W badaniu ujęto zwierzęta gospodarskie, które znajdowały się w gospodarstwie rolnym oraz zwierzęta wysłane na redyki, wypasy i do bacówek. Rejestrowane były wszystkie zwierzęta, tj. zarówno stanowiące własność użytkownika gospodarstwa rolnego lub członków jego gospodarstwa domowego, jak również zwierzęta przetrzymywane czasowo lub stałe w gospodarstwie, tj. przyjęte na wychów, opas itp., niezależnie od tego, czy przyjęto je od gospodarstw indywidualnych, czy od jednostek państwowych, spółdzielczych, spółek. Wyjątek stanowiły pnie pszczele, które były spisywane u ich właściciela niezależnie od tego w jakim miejscu się znajdowały.

Do **krów** zalicza się krowy mleczne i krowy „mamki”.

**Krowy mleczne** to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę, odmianę lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetworzenia na produkty mleczne. Zalicza się tu również krowy mleczne wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

**Krowy „mamki”** to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę (krowy ras mięsnych i urodzone z krzyżówek z rasami mięsnymi) lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt rzeźnych i których mleko wykorzystywane jest do odchowu cieląt lub przeznaczane na paszę dla innych zwierząt. Zalicza się tu również krowy „mamki” wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostawały jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, przed skierowaniem do uboju.

W badaniu zebrano dane o pogłowie **drobiu** poszczególnych gatunków. Dla gospodarstw rolnych o dużej skali chowu drobiu (np. ferma wielkotowarowa produkująca brojlery lub jaja), w których w dniu badania nie było na stanie drobiu w związku z trwającą właśnie przerwą technologiczną w produkcji, a przerwa ta nie przekraczała 8 tygodni, przyjmowano stany drobiu z okresu przed opróżnieniem pomieszczeń (kurników).

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na **sztuki przeliczeniowe duże (SD)** wykorzystano następujące współczynniki:

- bydlę, tj. cielęta ogółem w wieku poniżej 1 roku – 0,40; byczki i jałówki razem w wieku 1–2 lat – 0,70; samce bydła w wieku 2 lat i więcej – 1,0; jałówki w wieku 2 lat i więcej – 0,80; krowy mleczne – 1,0, krowy „mamki” – 0,80,

- trzoda chlewna, tj. prosięta o wadze do 20 kg – 0,027; lochy ogółem – 0,50; pozostała trzoda chlewna razem (warchlaki o wadze 20–50 kg, knury i knurki o wadze 50 kg i więcej, trzoda chlewna na ubój o wadze 50 kg i więcej, tj. tuczniki) – 0,30,
- owce ogółem – 0,10,
- kozy ogółem – 0,10,
- konie ogółem – 0,80,
- drób, tj. łącznie brojlery kurze oraz kury i koguty dorosłe na rzeź – 0,007; nioski kurze razem – 0,014; łącznie indyki, gęsi, kaczki, drób pozostały (bez strusi) – 0,030; strusie – 0,35,
- króliki ogółem – 0,020.

### Ciągniki rolnicze

Badaniem zostały objęte ciągniki rolnicze wykorzystywane w gospodarstwach rolnych do prac związanych z działalnością rolniczą. Spisaniu podlegał sprzęt własny (stanowiący wyłączną własność użytkownika gospodarstwa lub członka jego gospodarstwa domowego) i wspólny (będący współwłasnością kilku rolników i użytkowany przez więcej niż jedno gospodarstwo). Ciągniki rolnicze należące do kilku rolników spisywano u tego rolnika, u którego znajdowały się w dniu referencyjnym.

Spisywano sprzęt sprawny technicznie, jak również znajdujący się w remoncie oraz przeznaczony do naprawy (niesprawny technicznie przez okres krótszy niż rok).

Dane o ciągnikach dotyczą ciągników kołowych dwuosioowych oraz gąsienicowych (również własnej konstrukcji). W grupie ciągników spisane zostały również ładowarki teleskopowe.

### Zużycie nawozów

Dane o zastosowanych w gospodarstwie rolnym nawozach mineralnych, wapniowych oraz nawozach naturalnych pochodzenia zwierzęcego obejmują okres od 2 czerwca 2015 r. do 1 czerwca 2016 r.

Zużycie nawozów mineralnych (azotowych, fosforowych, potasowych) oraz wapniowych prezentowane jest w przeliczeniu na czysty składnik NPK i CaO. Przeliczeń zużycia nawozów na 1 ha użytków rolnych w roku gospodarczym 2015/2016 dokonano na powierzchnię użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej według stanu w dniu 1 czerwca 2016 r.

### Metody nawadniania

Gospodarstwa stosujące nawadnianie ujęto w podziale na gospodarstwa stosujące nawadnianie powierzchniowe, zraszaczami i kropelkowe.

Dane o wodzie wykorzystywanej do nawadniania dotyczą głównego źródła wody (dostępnego w gospodarstwie lub poza nim) czyli wód gruntowych, wód powierzchniowych, wód z dostępnych sieci wodociągowych.

### Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego

Dane dotyczą okresu 12 miesięcy, tj. okresu od 2 czerwca 2015 r. do 1 czerwca 2016 r.

Za **gospodarstwo domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego** uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne.

Za **dochód całkowity gospodarstwa domowego** uważa się łączne dochody (z tytułu prowadzenia działalności rolniczej i pozarolniczej oraz z tytułu: pracy najemnej, pobierania emerytur i rent, zasiłku z pomocy społecznej, zasiłku wychowawczego, alimentów, stypendiów, posiadania lokat kapitałowych, uzyskiwania pomocy zagranicznej, wygranych w grach liczbowych i loteriach itp.)

wszystkich osób (spokrewnionych i niespokrewnionych) zamieszkujących wspólnie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i wspólnie się z nim utrzymujących.

Dla potrzeb publikacji przyjęto, że **główne źródło dochodu** to źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Do gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolniczej oraz z działalności pozarolniczej zaliczono również te gospodarstwa, w których omawiane rodzaje działalności nie przyniosły jeszcze dochodów lub przynosiły straty.

### Pracujący w gospodarstwach rolnych

Dane o pracujących w rolnictwie według **aktywności stałej** dotyczą nakładów pracy ponoszonych na wytworzenie produkcji rolnej w ciągu 12 miesięcy, a więc uwzględniają cały roczny cykl produkcyjny w gospodarstwie rolnym.

W **gospodarstwach indywidualnych** zbadano wkład pracy użytkownika gospodarstwa rolnego oraz dorosłych członków jego rodziny (tj. w wieku 15 lat i więcej), niezależnie od tego czy stanowili jedno gospodarstwo domowe, czy nie, wkład pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych, a także pracę wykonywaną w ramach pomocy sąsiedzkiej.

W **gospodarstwach osób prawnych** oraz **jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej** badany był wkład pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych i pozostałych pracujących.

Za **pracę w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym** uznaje się wykonywanie prac bezpośrednio związanych z produkcją rolniczą (roślinną i zwierzęcą) oraz prace ogólne, związane z prowadzeniem gospodarstwa, np.:

- zakup środków produkcji,
- sprzedaż produktów i przygotowanie ich do sprzedaży,
- prace związane z magazynowaniem,
- transport na potrzeby gospodarstwa rolnego,
- bieżące naprawy sprzętu rolniczego, prace konserwacyjne budynków, maszyn, instalacji,
- organizację i zarządzanie pracą w gospodarstwie rolnym, załatwianie spraw urzędowych, prowadzenie rachunków,
- wypełnianie wniosków o dopłaty bezpośrednio i inne.

Jako pracy w gospodarstwie rolnym nie traktuje się prac takich jak: przyrządzanie posiłków, pranie, sprzątanie, opieka nad dziećmi oraz innych prac związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Wyłączone są również prace związane z leśnictwem, łowiectwem, połowem lub hodowlą ryb (bez względu na to czy prowadzone były w gospodarstwie czy poza nim), a także praca w ramach działalności gospodarczej innej niż rolnicza.

Za **pracę poza swoim/rodzinnym gospodarstwem rolnym** uznaje się każdą pracę (również dorywczą), wykonywaną poza rodzinnym gospodarstwem rolnym (najemną lub na własny rachunek, w tym również w rolnictwie). Uwzględniona została tutaj również praca wykonywana w rodzinnej działalności gospodarczej (innej niż rolnicza), np. w agroturystyce, działalności usługowej z wykorzystaniem własnego sprzętu.

Wśród pracujących członków gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (określonych jako „pracujący w swoim gospodarstwie rolnym”) wyodrębniono następujące kategorie:

1. pracujący wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym,
2. pracujący głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza gospodarstwem,
3. pracujący głównie poza swoim gospodarstwem rolnym i dodatkowo w swoim gospodarstwie rolnym.

Podziału na pracę główną i dodatkową dokonano na podstawie kryterium czasu pracy, tj.:

- **praca główna** – określana dla osób, które wykonywały więcej niż jedną pracę – oznaczała taką, która zwykle zajmuje najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace (lub więcej) zajmowały taką samą ilość czasu, pracą główną była ta, która przynosiła wyższy dochód,
- **praca dodatkowa** oznaczała tę, która spośród innych niż praca główna wykonywanych zajęć zarobkowych, zajmowała zwykle najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace dodatkowe zajmowały taką samą ilość czasu, należało wskazać tę, która przynosiła wyższy dochód.

Ze względu na duży udział pracy w niepełnym wymiarze godzin oraz sezonowego zatrudnienia pracowników dorywczych, kontraktowych, pracujących w ramach pomocy sąsiedzkiej i „pozostałych osób pracujących” nakłady pracy w rolnictwie zostały wyrażone w **umownych rocznych jednostkach pracy (Annual Work Unit – AWU)**.

**Roczna jednostka pracy (AWU)** oznacza ekwiwalent pełnego etatu. Oblicza się ją przez podzielenie liczby godzin przepracowanych w ciągu roku przez roczną liczbę godzin odpowiadającą pełnemu etatowi. W Polsce jako ekwiwalent pełnego etatu przyjęto 2120 godzin pracy w roku, tzn. 265 dni roboczych po 8 godzin pracy dziennie. Przy wyliczaniu nakładów pracy wyrażonych w AWU (zgodnie z metodologią Eurostatu) zachowano warunek, że na 1 osobę nie może przypadać więcej niż 1 AWU, nawet jeżeli w rzeczywistości pracuje ona dłużej.

W tablicy prezentującej dane według godzin pracy podano **średni czas pracy w gospodarstwie rolnym w ciągu roku w przedziałach:**

- 0–530 godzin oznacza mniej niż  $\frac{1}{4}$  etatu – (np. praca była wykonywana przez okres do 3 miesięcy),
- 531–1060 godzin oznacza  $\frac{1}{4}$  etatu, ale mniej niż  $\frac{1}{2}$  etatu – (np. praca była wykonywana przez okres od 3 miesięcy włącznie do 6 miesięcy),
- 1061–1590 godzin oznacza  $\frac{1}{2}$  etatu, ale mniej niż  $\frac{3}{4}$  etatu – (np. praca była wykonywana przez okres od 6 miesięcy włącznie do 9 miesięcy),
- 1591–2119 godzin oznacza  $\frac{3}{4}$  etatu, ale mniej niż 1 etat – (np. praca była wykonywana przez okres od 9 miesięcy włącznie do 12 miesięcy),
- 2120 godzin i więcej oznacza 1 pełny etat – (np. praca była wykonywana przez 12 miesięcy w roku).

Nakłady pracy ogółem dla całego rolnictwa uwzględniają również wkład pracowników najemnych w gospodarstwach indywidualnych i w gospodarstwach osób prawnych oraz jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Do **pracowników najemnych** zaliczono osoby zatrudnione na podstawie pisemnej lub ustnej umowy o pracę, otrzymujące wynagrodzenie w gotówce lub w naturze. Częścią wynagrodzenia mogły być również koszty utrzymania (np. nocleg, wyżywienie).

Do **pracowników najemnych stałych** zaliczono osoby, które pracowały w każdym tygodniu w roku poprzedzającym dzień badania, bez względu na liczbę godzin pracy w ciągu tygodnia. Do pracowników najemnych stałych zaliczono również osoby, które przepracowały tylko część tygodni w roku ze względu na:

- specyfikę produkcji rolnej w gospodarstwie (np. uprawa owoców, warzyw gruntowych) wymagającej zatrudnienia pracowników tylko w ciągu kilku miesięcy w roku,
- urlop, chorobę, wypadek, zgon,
- rozpoczęcie lub zakończenie pracy w gospodarstwie (czyli osoby, które zmieniły miejsce pracy w ciągu roku),
- całkowite wstrzymanie pracy w gospodarstwie spowodowane przyczynami naturalnymi (powódź, pożar).

**Pracownicy dorywcy** – to osoby, które w ciągu 12 miesięcy pracowały tylko w wybranym okresie i nie mają stałej umowy o pracę.

**Pomoc sąsiedzka** – to wymiana nakładów pracy pomiędzy gospodarstwami rolnymi. Praca ta musi być wykonywana bez wynagrodzenia przez osoby użytkujące inne gospodarstwo rolne.

**Pracownicy kontraktowi** – to osoby wykonujące określoną usługę w gospodarstwie rolnym, które nie zostały zatrudnione bezpośrednio przez to gospodarstwo rolne.

**Do pozostałych osób pracujących** w gospodarstwie rolnym zaliczono członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych (jeżeli pracowali w gospodarstwie rolnym), uczniów pracujących w szkolnych gospodarstwach rolnych, osoby pracujące (w tym duchownych) w gospodarstwach prowadzonych przez zakony (ale nie pracowników najemnych stałych).

## Typologia gospodarstw rolnych

Podstawę prawną obowiązującej w UE klasyfikacji gospodarstw rolnych (nazywanej Wspólną Typologią Gospodarstw Rolnych w skrócie „typologia”) stanowią:

- rozporządzenie Rady (WE) nr 1217/2009 z dnia 30 listopada 2009 r. ustanawiające sieć zbierania danych rachunkowych o dochodach i działalności gospodarczej gospodarstw rolnych we Wspólnocie Europejskiej,
- rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 1198/2014 z dnia 1 sierpnia 2014 r. uzupełniające rozporządzenie Rady (WE) nr 1217/2009,
- rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2015/220 z dnia 3 lutego 2015 r. ustanawiającym zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1217/2009.

Podstawowym celem typologii jest dostarczenie narzędzia umożliwiającego:

- spełnienie potrzeb informacyjnych Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej,
- sporządzanie analiz porównawczych sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej gospodarstw rolnych:
  - pomiędzy różnymi klasami wielkości ekonomicznej i różnymi typami rolniczymi gospodarstw,
  - pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi i ich regionami,
  - pomiędzy różnymi okresami czasowymi (analizy pionowe).

Dane pochodzące z badania struktury gospodarstw rolnych 2016 oraz wartości współczynników standardowej produkcji (opracowane przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy) dla każdej uprawy i kategorii zwierząt, pozwoliły na ustalenie dla każdego objętego badaniem gospodarstwa rolnego **wielkości ekonomicznej** oraz **typu rolniczego**.

**Produkcja** określonej działalności rolniczej jest to wartość produkcji rolnej brutto uzyskanej z jednego hektara uprawy lub od jednego zwierzęcia gospodarskiego. Wartość oblicza się poprzez przemnożenie produkcji z 1 ha lub od 1 zwierzęcia przez cenę na terenie gospodarstwa rolnego, bez VAT, podatków od produktów i dopłat bezpośrednich.

**Standardowa produkcja (SP)** oznacza wartość produkcji odpowiadającej przeciętnej sytuacji w danym regionie. Jest obliczana jako średnia z pięciu lat wartość produkcji z określonej działalności rolniczej (roślinnej i zwierzęcej).

**Całkowita standardowa produkcja gospodarstwa (GSP)** jest sumą wartości uzyskanych dla każdej działalności rolniczej prowadzonej w gospodarstwie przez przemnożenie współczynników SP dla danej działalności przez liczbę hektarów lub liczbę zwierząt.

Wartość SP produktów roślinnych jest odnoszona do 1 ha, z wyjątkiem upraw grzybów, gdzie stosuje się standardową powierzchnię 100 m<sup>2</sup>. W przypadku produkcji zwierzęcej współczynniki SP liczone są na jedną sztukę zwierzęcia. Wyjątek stanowią drób i pszczoły, dla których SP liczone są odpowiednio na 100 sztuk i 1 pień pszczeli.

**Wielkość ekonomiczna** gospodarstwa rolnego jest to całkowita standardowa produkcja gospodarstwa wyrażona w euro.



Wielkość ekonomiczna gospodarstwa pozwala na jego zaklasyfikowanie do jednej z poniżej podanych klas:

Klasa wielkości ekonomicznej	Całkowita standardowa produkcja gospodarstwa w euro		
I	<		2 000
II	2 000	– <	4 000
III	4 000	– <	8 000
IV	8 000	– <	15 000
V	15 000	– <	25 000
VI	25 000	– <	50 000
VII	50 000	– <	100 000
VIII	100 000	– <	250 000
IX	250 000	– <	500 000
X	500 000	– <	750 000
XI	750 000	– <	1 000 000
XII	1 000 000	– <	1 500 000
XIII	1 500 000	– <	3 000 000
XIV	> =		3 000 000

**Typ rolniczy** gospodarstwa określany jest na podstawie wielkości udziału standardowej produkcji poszczególnych działalności rolniczych prowadzonych w gospodarstwie w całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego.

Typologia gospodarstw rolnych ma charakter hierarchiczny. Wyróżnia się 9 typów ogólnych, 22 typy podstawowe oraz 62 typy szczegółowe.

Dla potrzeb definicji typów ogólnych, wskaźnikom standardowej produkcji z działalności rolniczych ujmowanych w badaniach struktury gospodarstw rolnych zostały nadane następujące symbole:

- **P1** – standardowa produkcja z następujących upraw: zboża, strączkowe jadalne na ziarno i uprawy białkowe na ziarno, ziemniaki, buraki cukrowe, tytoń, chmiel, rośliny oleiste na nasiona, len, konopie, inne rośliny włókniste, zioła i rośliny aromatyczne, pozostałe uprawy przemysłowe, warzywa i truskawki w płodozmianie z uprawami polowymi, uprawy nasienne i sadzonki, pozostałe uprawy, grunty ugorowane, uprawy pastewne na sprzedaż;
- **P2** – standardowa produkcja z następujących upraw: warzywa i truskawki w płodozmianie z uprawami ogrodnictwami, warzywa i truskawki pod osłonami, kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie polowej, kwiaty i rośliny ozdobne pod osłonami, szkółki oraz uprawy grzybów;
- **P3** – standardowa produkcja z następujących upraw: plantacje drzew i krzewów owocowych, winnice, pozostałe uprawy trwałe, uprawy trwałe pod osłonami;
- **P4** – standardowa produkcja ze zwierząt żywionych paszami objętościowymi (konie, bydło, owce, kozy) oraz roślin pastewnych dla zwierząt żywionych paszami objętościowymi;
- **P5** – standardowa produkcja ze zwierząt żywionych paszami treściwymi (świnie, drób, króliki – samice hodowlane).

Wyróżnia się następujące **typy ogólne** gospodarstw rolnych:

#### 1. Specjalizujące się w uprawach polowych

Gospodarstwa, dla których:  $P1 > 2/3$  całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego (GSP)

#### 2. Specjalizujące się w uprawach ogrodnictw (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych), grzybów i w szkółkarstwie

Gospodarstwa, dla których:  $P2 > 2/3$  GSP

**3. Specjalizujące się w uprawach trwałych (drzew i krzewów owocowych)**

Gospodarstwa, dla których:  $P3 > 2/3 \text{ GSP}$

**4. Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi**

Gospodarstwa, dla których:  $P4 > 2/3 \text{ GSP}$

**5. Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściowymi**

Gospodarstwa, dla których:  $P5 > 2/3 \text{ GSP}$

**6. Mieszane – różne uprawy**

Gospodarstwa, dla których:  $(P1 + P2 + P3) > 2/3 \text{ GSP}$ ;  $P1 \leq 2/3 \text{ GSP}$ ;  $P2 \leq 2/3 \text{ GSP}$ ;  $P3 \leq 2/3 \text{ GSP}$

**7. Mieszane – różne zwierzęta**

Gospodarstwa, dla których:  $(P4 + P5) > 2/3 \text{ GSP}$ ;  $P4 \leq 2/3 \text{ GSP}$ ;  $P5 \leq 2/3 \text{ GSP}$

**8. Mieszane – różne uprawy i zwierzęta**

Gospodarstwa nie spełniające warunków klasyfikacji dla typów 1–7.

**9. Gospodarstwa niesklasyfikowane**

Gospodarstwa, dla których  $\text{GSP} = 0$

**Schemat losowania próby****Uwagi wstępne**

Obszerna i różnotematyczna problematyka badania spowodowała szczególne podejście do zagadnienia schematu wyboru próby, a przede wszystkim warstwowania gospodarstw. Przy opracowywaniu tych zagadnień wykorzystane zostały doświadczenia krajów Unii Europejskiej oraz Polski z przeprowadzonych w latach 2005, 2007, 2010 oraz 2013 badań struktury gospodarstw rolnych. Problematyka badania w 2016 r., podobnie jak w roku 2013, poszerzona została o zmienne dla potrzeb krajowych.

Badana populacja liczyła łącznie w kraju ok. 1544 tys. gospodarstw, z której wylosowano próbę liczącą ok. 180 tys. gospodarstw.

**Problem warstwowania**

W celu wylosowania próby zastosowany został schemat losowania warstwowego. Powstały jednak trudności z wykorzystaniem tych samych zmiennych warstwujących dla różnych typów gospodarstw. Z tego powodu przed warstwowaniem populacja gospodarstw rolnych w Polsce podzielona została na następujące kategorie:

I. gospodarstwa rolne, nie zaliczone do gospodarstw ekologicznych, z tego:

1. gospodarstwa, które według danych w operacie losowania posiadały co najmniej: 20 sztuk owiec lub 20 kóz lub 2000 sztuk drobiu kurzego lub 500 sztuk indyków lub 500 sztuk gęsi lub 500 sztuk kaczek lub 80 pni pszczelich, a także gospodarstwa prowadzące działy specjalne produkcji rolnej oraz z przypisaną wielkością ekonomiczną wynoszącą co najmniej 250 tys. euro,
2. zasadnicza kategoria gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, ale bez gospodarstw zaliczonych do powyższej kategorii,

II. gospodarstwa niesklasyfikowane,

III. gospodarstwa nowopowstałe oraz gospodarstwa, dla których nie został określony typ gospodarstwa i wielkość ekonomiczna,

IV. gospodarstwa ekologiczne,

V. gospodarstwa osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Gospodarstwa zaliczone do kategorii I.1 oraz kategorii IV i V były badane w 100%. W pozostałych kategoriach losowane były próby gospodarstw. Losowanie poprzedzone było dzieleniem, oddzielnie w każdej kategorii, założonej liczebności próby pomiędzy województwa, tworzeniem warstw w poszczególnych kategoriach oraz alokacją próby pomiędzy warstwy. W zależności od kategorii

gospodarstw, kryteria warstwowania i alokacji próby były odmienne. Zgodnie z doświadczeniami krajów Unii Europejskiej, jednym z kryteriów warstwowania była wielkość ekonomiczna gospodarstwa, obliczana według metodologii Eurostatu.

### Warstwowanie i alokacja próby

Warstwowanie gospodarstw i alokacja próby pomiędzy województwa i warstwy przeprowadzone zostało oddzielnie w każdej z wymienionych wyżej kategorii gospodarstw.

Gospodarstwa grupy I.1. stanowiły w każdym województwie warstwę 01. Gospodarstwa te nie były losowane. Zbadano 100% tej populacji, tj. 28152 gospodarstw.

Gospodarstwa zaliczone do kategorii I.2 w liczbie ok. 1199 tys. jednostek losowania, powarstwowane zostały oddzielnie w każdym województwie, według 10 warstw.

Podział populacji gospodarstw na warstwy oraz alokację próby przeprowadzono przy wykorzystaniu metody optymalizacji numerycznej<sup>2</sup> (metoda ta była stosowana także w odniesieniu do innych kategorii gospodarstw).

Jako kryterium warstwowania dla kategorii I.2 przyjęto dwie zmienne: powierzchnię użytków rolnych i wielkość ekonomiczną. Ze względu na znaczenie tej kategorii gospodarstw, zasady doboru próby zostały w tym przypadku opisane dokładniej (poniżej).

Przystępując do losowania próby z tej kategorii gospodarstw przyjęto następujące założenia:

- (1) liczebność próby  $n$  ustalona jest dla populacji gospodarstw w Polsce, a nie dla poszczególnych województw, przy czym  $n$  liczy ok. 112 tys. jednostek losowania,
- (2) w poszczególnych województwach próba losowana jest według schematu losowania warstwowo-optymalnego Neymana,
- (3) w każdym województwie dokonywany jest podział populacji na 10 warstw ( $h = 02, 03, \dots, 11$ ) i jednocześnie dokonuje się alokacji próby pomiędzy warstwy,
- (4) w każdym województwie do ostatniej warstwy (tj.  $h = 11$ ) zaliczane są gospodarstwa, które przynajmniej dla jednej zmiennej przyjętej za podstawę warstwowania mają wartość powyżej określonego progu. Utworzona w ten sposób tzw. górna warstwa zawiera gospodarstwa, które nie są losowane, lecz wszystkie zaliczane są do próby,
- (5) przyjęto, że oczekiwana precyzja wyników badania, mierzona współczynnikiem zmienności powierzchni użytków rolnych i wartości wielkości ekonomicznej dla tej grupy gospodarstw będzie jednakowa dla każdego województwa i w przybliżeniu równa będzie 0,4%.

Z tej części populacji wylosowano 112424 gospodarstwa.

Gospodarstwa kategorii II to gospodarstwa o wielkości ekonomicznej = 0. Gospodarstwa tej grupy, liczącej ok. 45 tys. gospodarstw, zostały zakwalifikowane do jednej z pięciu warstw, tj.  $h = 12, 13, \dots, 16$ . Kryterium tworzenia warstw i alokacji próby pomiędzy województwa i warstwy była powierzchnia ogólna gospodarstwa. Przyjęto, że współczynnik zmienności dla tej zmiennej powinien być dla każdego województwa równy 1,8%. Do próby wylosowano 1839 gospodarstw. W warstwie 16 wszystkie gospodarstwa zaliczone zostały do próby.

Kategorię III stanowiły gospodarstwa nowopowstałe oraz takie, dla których nie było informacji o typie gospodarstwa i wielkości ekonomicznej. W operacie losowania było zapisanych ok. 248 tys. takich gospodarstw. Gospodarstwa te, w każdym województwie, zostały powarstwowane według 6 warstw ( $h = 17, 18, \dots, 22$ ). Warstwę 22 stanowiły gospodarstwa, w których według operatu było co najmniej 20 sztuk bydła względnie 50 sztuk trzody chlewnej. Kryterium tworzenia warstw 17–21 i alokacji próby pomiędzy województwa i warstwy była powierzchnia użytków rolnych. Przyjęto,

<sup>2</sup> Opis rozwiązania tego problemu opublikowany został w artykule B. Lednickiego i R. Wieczorkowskiego „Optimal Stratification and Sample Allocation Between Subpopulation and Strata”, „Statistics in Transition”, V.6, No 2, 2003 r. Warszawa

że współczynnik zmienności dla tej zmiennej powinien być dla każdego województwa równy 2%. Do próby wylosowano 13787 gospodarstw tej kategorii.

Kategorię IV (warstwa  $h = 23$ ) stanowiły gospodarstwa ekologiczne, które w liczbie 23798 zaliczone zostały do próby.

Gospodarstwa osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, stanowiące kategorię V (warstwa  $h = 24$ ), zbadane były w 100%. Grupa ta liczyła 4129 gospodarstw.

Do próby wylosowano, względnie zaliczono bez losowania, 184129 gospodarstw rolnych. Liczba gospodarstw w populacji i w próbie według kategorii podana została w tablicy 1.

**Tabl. 1. Liczba gospodarstw w populacji i w próbie według kategorii.**

Kategoria gospodarstwa	Populacja	Próba
Polska	1547980	184129
I1	28152	28152
I2	1199303	112424
II	44919	1839
III	247679	13787
IV	23798	23798
V	4129	4129

Jako operat losowania wykorzystano Operat do Badań Rolniczych (OdBK). Informacje o gospodarstwach rolnych zapisane w operacie aktualizowane są danymi ze źródeł administracyjnych oraz wynikami kolejnych badań rolniczych.

### Uogólnianie wyników i metoda oceny precyzji

Podstawowym parametrem szacowanym w badaniu jest suma wartości zmiennej  $X$  (np. powierzchnia użytków rolnych).

Parametr ten dla  $w$ -tego województwa jest postaci:

$$(1) \hat{x}_w = \sum_h \sum_i M_{whi}^{(1)} * x_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n_{wh}; h = 1, 2, \dots, 24)$$

gdzie:

$x_{whi}$  – wartość zmiennej  $X$  w  $i$ -tym gospodarstwie wylosowanym z  $h$ -tej warstwy w  $w$ -tym województwie,

$M_{whi}^{(1)}$  – waga przypisana  $i$ -temu gospodarstwu wylosowanemu z  $h$ -tej warstwy  $w$ -tego województwa,

$n_{wh}$  – liczba gospodarstw wylosowanych do próby z  $h$ -tej warstwy  $w$ -tego województwa.

Ocena sumy zmiennej  $X$  dla Polski jest sumą wartości oszacowanych dla województw, tj.:

$$(2) \hat{x} = \sum_w \hat{x}_w.$$

Wagi  $M_{whi}^{(1)}$  są równe odwrotności frakcji losowania w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa, tj.:

$$(3) M_{whi}^{(1)} = \frac{N_{wh}}{n_{wh}},$$

gdzie:

$N_{wh}$  – liczba gospodarstw w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa.

Ze względu na występowanie braków odpowiedzi (odmów), braków kontaktów z wylosowanym gospodarstwem, a także likwidacji gospodarstwa, wagi pierwotne wynikające z losowania próby zostały odpowiednio skorygowane. Wykorzystano do tego informacje zawarte w raportach kompletności (symbol RA).

Waga dla  $i$ -tego gospodarstwa w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa korygowana była za pomocą mnożnika korygującego  $r_{whi}$ , który obliczony został następująco:

$$(4) \quad r_{whi} = \frac{n_{1wh} + n_{2wh} + n_{3wh} \frac{n_{1wh} + n_{2h}}{n_{wh} - n_{3wh}}}{n_{1wh}},$$

gdzie:

$n_{wh}$  – liczebność próby wylosowanej w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa,

$n_{1wh}$  – liczebność próby zbadanej w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa (RA = 01),

$n_{2wh}$  – liczba gospodarstw, które odmówiły udziału w badaniu w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa (RA = 22),

$n_{3wh}$  – liczba gospodarstw z  $h$ -tej warstwy  $w$ -tego województwa, z którymi nie nawiązano kontaktu (RA = 24).

Wagi skorygowane  $M_{whi}^{(2)}$  obliczone zostały według następującej formuły:

$$(5) \quad M_{whi}^{(2)} = r_{whi} * M_{whi}^{(1)}$$

Mnożnik korygujący  $r_{whi}$  stanowi oszacowanie proporcji liczby jednostek, które powinny być zbadane w stosunku do liczby zbadanych jednostek w danej warstwie. Do jednostek, które powinny zostać zbadane zaliczono wszystkie przypadki odmów oraz w odpowiedniej proporcji część przypadków braku kontaktu.

Waga obliczona według wzoru (5) była korygowana w sytuacji, gdy stwierdzono, że wylosowane gospodarstwo stanowiło przypadek nietypowy (tzw. *outlier*). Dotyczyło to gospodarstw, dla których w operacji losowania zapisane były stosunkowo małe wartości powierzchni użytków rolnych lub pogłowia zwierząt. W rzeczywistości okazywały się gospodarstwami dużymi ze względu na wspomniane zmienne. Utrzymanie wag (5) dla tego typu gospodarstw, prowadziłyby do znacznego przeszacowania powierzchni użytków rolnych lub pogłowia trzody chlewnej czy bydła. W związku z tym, wprowadzono wagę  $M_{whi}^{(3)}$ , która przyjmuje wartości:

$$(6) \quad M_{whi}^{(3)} = 1 \quad \text{dla przypadków nietypowych,}$$

$$(7) \quad M_{whi}^{(3)} = M_{whi}^{(2)} \frac{\sum_i M_{whi}^{(2)} - n_{wh}^0}{\sum_{i:\text{typowe}} M_{whi}^{(2)}} \quad \text{dla pozostałych (typowych) gospodarstw,}$$

gdzie:

$n_{wh}^0$  – liczba gospodarstw nietypowych w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa.

Ostatecznie podane wcześniej w równaniu (1) wagi  $M_{whi}^{(1)}$  są zastępowane przez wagi  $M_{whi}^{(3)}$ .

Precyzja oszacowania sumy wartości zmiennej  $X$  estymowana jest następująco:

$$(8) \quad \tilde{N}_{wh} = \sum_i M_{whi}^{(3)}, \quad i = 1, 2, \dots, n_{wh}^1,$$

$$(9) \quad s_{wh}^2(x) = \frac{1}{n_{wh}^1 - 1} \left[ \sum_i x_{whi}^2 - \frac{1}{n_{wh}^1} (\sum_i x_{whi})^2 \right],$$

gdzie:

$n_{wh}^1$  – liczba gospodarstw z wagą  $M_{whi}^{(3)} > 1$

$\tilde{N}_{wh}$  – oszacowanie liczby gospodarstw (bez gospodarstw nietypowych) w  $h$ -tej warstwie  $w$ -tego województwa

$$(10) d^2(\hat{x}_w) = \sum_h \tilde{N}_{wh}^2 \left( \frac{1}{n_{wh}^1} - \frac{1}{\tilde{N}_{wh}} \right) s_{wh}^2(x),$$

$$(11) v(\hat{x}_w) = \frac{\sqrt{d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}_w} 100.$$

Wartość  $v(\hat{x}_w)$  jest względnym błędem standardowym (w procentach) oszacowania sumy wartości zmiennej  $X$  w  $w$ -tym województwie. Z kolei dla Polski, mamy:

$$(12) v(\hat{x}) = \frac{\sqrt{\sum_w d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}} 100$$

Poniższa tabela prezentuje precyzję dla podstawowych cech uzyskaną na poziomie kraju.

**Tabl. 2. Wartość względnego błędu standardowego dla podstawowych cech**

Nazwa cechy	Względny błąd standardowy
Powierzchnia ogółem	0,23
Powierzchnia użytków rolnych	0,23
Powierzchnia upraw trwałych	2,49
Powierzchnia pastwisk trwałych	2,04
Powierzchnia łąk trwałych	0,63
Powierzchnia zasiewów	0,31
Powierzchnia zbóż	0,37
Powierzchnia rzepaku i rzepiku ozimego	1,11
Powierzchnia ziemniaków	2,98
Powierzchnia buraków cukrowych	1,52
Powierzchnia warzyw gruntowych	2,39
Pogłowie bydła	0,37
Pogłowie świń	0,51
Pogłowie owiec	1,64
Pogłowie drobiu	0,98
Liczba ciągników	0,38
Liczba osób pracujących w gospodarstwie rolnym	0,30
Nakłady pracy w AWU – ogółem	0,39

## Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

W tablicach przedstawiono dane dla dwóch grup gospodarstw: gospodarstw rolnych ogółem i gospodarstw indywidualnych.

Dane prezentowane w publikacji opracowano **według siedziby użytkownika gospodarstwa**, z wyjątkiem tablic dotyczących **typologii gospodarstw rolnych**, gdzie dane zaprezentowano **według siedziby gospodarstwa rolnego**.

W zależności od tematyki, dane zostały opracowane według niżej wymienionych grupowań:

- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych,
- rodzaju prowadzonej działalności,
- głównego źródła dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- przeznaczenia wytworzonej produkcji rolniczej (sprzedaż, samozaopatrzenie gospodarstwa domowego),
- płci i wieku osoby kierującej gospodarstwem rolnym,
- nakładów pracy w AWU,
- wielkości ekonomicznej gospodarstw,
- typu rolniczego gospodarstw rolnych.

\*  
\*       \*

*Przedziały grup obszarowych użytków rolnych są lewostronnie zamknięte, z wyjątkiem grup:*

- „0–1”, gdzie przedział jest obustronnie zamknięty  $<0,00–1,00>$ ,
- „1–2”, gdzie przedział jest obustronnie otwarty  $(1,01–1,99)$ .

*Wszystkie przedziały grup obszarowych upraw oraz klas wielkości ekonomicznej są lewostronnie zamknięte.*

*W tablicach zawierających dane sumaryczne mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych zastosowanych w procesie uogólnienia danych z próby. Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym prezentowane są z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100%.*

## METHODOLOGICAL NOTES

### Introduction

This publication was prepared on the basis of the results of the Farm Structure Survey, carried out from 1 June to 29 July 2016.

The survey was carried out according to the European Union needs and to meet the domestic demand for data, with the legal basis provided by:

- The Regulation of the European Parliament and the European Council (EC) No. 1166/2008 of 19 November 2008 on Farm Structure Surveys and the survey on agricultural production methods and repealing Council Regulation (EEC) No. 571/88 (EU Official Journal No. L 321 of 1 December 2008);
- The Law of 29 June 1995 on official statistics (Journal of Laws of 2012, item 591 as amended),
- The Annex to the Regulation of the Council of Ministers of 21 July 2015 on the programme of statistical surveys of official statistics for 2016 (Journal of Laws of 2015, item 1304).

The reference date for the survey was 1 June 2016. However, it should be underlined that part of the data (non-agricultural activity directly connected with the holding and the share of revenues from such activity in the holding's total sales, the destination of the final agricultural output, the household income structure, usual economic activity, fertiliser use) concerned the period of 12 months preceding the reference date of the survey, i.e. from 2 June 2015 to 1 June 2016.

The survey included all agricultural holdings of legal persons and organisational units without a legal personality and a sample of private holdings.

### Note

Due to the introduction of gradual changes in the methodology of agricultural surveys starting from 2010 in order to ensure compliance with the EU standards and to include the changes in the Polish agriculture as well as due to a more extensive use of administrative data sources, the **definition of an agricultural holding has been changed**. According to the currently binding definition, the 2016 Farm Structure Survey (likewise in 2013) did not include entities belonging to agricultural land owners who did not conduct agricultural activities and entities with an area below 1 ha belonging to agricultural land owners conducting low-scale agriculture activity.

Due to the mentioned above, data presented for 2016 concerning agricultural holdings – total, and for agricultural holdings below 1 ha of agricultural land, are comparable to the previous edition (2013) and are not comparable with information provided for 2002, 2005, 2007 and 2010, included in earlier editions.

Data for agricultural holdings above 1 ha of agricultural land are comparable with data presented in previous editions (for holdings conducting agricultural activity).

### Major definitions, terms and enumeration rules

**Agricultural holding** is understood as an organised economic and technical unit with separate management (a holder or a manager), conducting agricultural activity.

**Natural person's holding (private farm)** is understood as a holding used by a natural person with an area of 1.0 ha or more of agricultural land, or a holding of the area of less than 1.0 ha of agricultural land (including holdings without agricultural land), conducting agricultural activity which meets at least one of the thresholds mentioned below:

- 0.5 ha of fruit trees plantation, fruit shrubs plantation, soil-grown vegetables, soil-grown strawberries, hops,
- 0.3 ha of fruit and ornamental nurseries,
- 0.1 ha of vegetables under cover, strawberries under cover, flowers and ornamental plants under cover, tobacco,
- 25 m<sup>2</sup> of edible mushrooms,
- 10 head of cattle in total,



- 5 head of cows in total,
- 50 head of pigs in total,
- 10 head of sows,
- 20 head of sheep in total, goats in total,
- 100 head of poultry in total,
- 5 head of horses in total,
- 50 head of female rabbits,
- 5 head of other female fur animals,
- 10 head of game (e.g. wild boars, roe deer, fallow deer) kept for slaughter,
- 20 beehives

or, regardless of the above thresholds, is an organic farm.

**The holding of a legal person or an organisational unit without a legal personality** is an agricultural holding run by legal person or an organisational unit without legal personality, the basic activity of which is classified, according to the Polish Classification of Activities 2007, to Section A, division 01, group: 01.1 – growing of non perennial crops, 01.2 – growing of perennial crops, 01.3 – plant propagation, 01.4 – animal production, 01.5 – mixed farming, 01.6, class 01.61 – support activities for crop production (maintaining the land in accordance with cultivation principles with respect for environment protection requirements), and also, irrespective of the basic activity classification, when the area of agricultural land used by the holding is 1 ha or more or when livestock is reared or bred.

**Holder** of an agricultural farm is understood as a natural person or a legal person or an organisational unit without a legal personality actually using the land, regardless of whether he or she is an owner or a leaseholder, or uses the land in any other respect, and regardless of whether land constituting the farm is situated in one or in several gminas.

**Manager of an agricultural holding** is an adult natural person authorised by the owner/holder of the holding to make decisions directly associated with production processes, their supervision or carrying out. In private farms the manager is usually the same person as the holder.

**The seat of the holder of a private agricultural holding** is the address of residence of the holder (which does not have to be the same as the address of permanent residence).

**The seat of a natural person's agricultural holding** is the settlement of holding (residential building and utility buildings and equipment used for agricultural production), and in the absence of such buildings, the location of the major part of an agricultural holding.

**The seat of a holding of a legal person or an organisational unit without legal personality** is the seat of the local unit conducting agricultural activities (it is also **the seat of the holder**).

**Agricultural activity** includes activity associated with crop production, which covers: all agricultural crops (including mushroom production), vegetable production and horticulture, arboriculture, agricultural and horticultural crop and seed production as well as animal production in a holding, i.e. cattle, sheep, goats, horses, pigs, poultry, rabbits, other fur animals, game kept for slaughter (e.g. wild boars, roe deer, fallow deer), bees, and activity consisting of maintaining unused agricultural land for production purposes according to the rules of a good agricultural conditions in compliance with environmental protection requirements.

**Other gainful activity directly connected with a holding** is production or service activity conducted on one's own account for profit, using the resources of the holding (the labour force, the area, buildings, machinery park, etc.) or agricultural products made within the holding (e.g. agrotourism, processing of agricultural products).

Other gainful activity is not included here if among the resources of the holding only the labour input is used for the purpose of conducting the activity.

**The value of the final output of a holding** is the sum of assets sold or used by the holder's household (self-supply) of raw, unprocessed agricultural (crop and animal) products.

**The value of the total sales of an agricultural holding** is the sum of revenues from the sales of raw agricultural products and livestock as well as goods and services from other gainful activity directly connected with the holding, including direct subsidies.

**Direct sales to the consumers** (to the final users for their own purposes) means the sales of agricultural products, produced on the holding, on marketplaces, in own shops or within neighbourly sales.

This does not include the sales of agricultural products to procurement units and purchases made by owners of shops, restaurants, etc.

**Agricultural holdings applying organic methods of agricultural production (organic farms)** are agricultural holdings with a certificate issued by a certifying body or undergoing the process of conversion into organic methods of agricultural production (under control of a certifying body).

**Agricultural holding benefitting from rural development support measures** is understood as a holding which has concluded an agreement/received a positive decision on granting subsidy in the period of three years ending on 31 December of 2016 for at least one of the following activities:

- quality schemes for agricultural products and foodstuffs,
- investments in physical assets,
- restoring agricultural production potential damaged by natural disasters and catastrophic events and introduction of appropriate prevention actions,
- farm and business development,
- investing in forest development and improving the vitality of forests,
- agri-environment-climate,
- organic farming,
- Natura 2000 and Water framework directive payments,
- payments to areas facing natural or other specific constraints,
- animal welfare,
- forest-environmental and climate services and forest conservation,
- risk management.

## Land use

**Total land area** stands for the total area of agricultural land, forests, forest land and other land, regardless of whether it is owned, leased (with or without contract), used in respect of occupying a certain position (e.g. forester, priest, teacher, etc.), a part of common land belonging to the holder, as well as land used by the holding belonging to deserted farms.

**Total agricultural land** consists of:

- agricultural land maintained in a good agricultural condition (i.e. in compliance with the common standards and in conformity with the requirements stipulated in the Law of 5 February 2015 on payments within the direct support system (Journal of Laws of 2015, item 1551, of 2016, item 337), which comprises:
  - sown area,
  - permanent meadows,
  - permanent pastures,
  - permanent crops, including orchards,
  - kitchen gardens (except for the area intended for recreation),
  - fallow land (including the area of land intended for ploughing cultivated as the main crops),
- other agricultural land (agricultural land not cultivated and not maintained in a good agricultural condition as of 1 June 2016).

**Permanent meadows** is the land permanently overgrown with grass (for 5 years or more), which in principle is mown. In mountainous regions this also includes the area of mown mountain pastures. Meadows should be maintained in a good agricultural condition and mown at least once a year, but the crops do not have to be used for production purposes.

**Permanent pastures** is the land permanently overgrown with grass (for 5 years or more), which in principle is not mown but left for grazing. In mountainous regions this also includes the area of mountain pastures left for grazing and maintained in a good agricultural condition (including permanent pastures not used for production purposes and pastures for extensive grazing, located on mountainous land or at high altitudes with low-class soil, where no fertilisation, sub-sowing, melioration, etc. is used).

**Permanent crops** is the total plantation area of orchards and nurseries of fruit-bearing trees and shrubs, nurseries of ornamental trees and shrubs, and nurseries of forest trees for commercial purposes, wicker, other ground permanent crops, including blackthorn, cornel and Christmas trees, and permanent crops cultivated under covers.

**Orchards** include land planted with fruit trees and shrubs as well as berry plantations maintained in a good agricultural condition (including hazel, raspberry and vine plantations) growing in thick plantations, as well as nurseries of fruit trees and shrubs. Strawberry and wild strawberry plantations are not included in orchards.

**Kitchen gardens** is the land located usually around the household location, often separated from the remaining area of the agricultural holding. It covers the area of crops which mainly serve as self-supplies for the household of the farm holder. Infrequently the crop surplus may be sold. A kitchen garden may cover both agricultural and horticultural crops, perennial and non-perennial and fruit trees and shrubs grown outside plantations. The area of lawns and ornamental gardens, as well as recreation area, is not considered as part of the kitchen garden.

**Fallow land** includes arable land which is not used for production purposes but maintained in a good agricultural condition, in compliance with the environmental protection requirements. This includes both land qualifying and not qualifying for area subsidies, and the area of crops intended for ploughing cultivated as the main crops (green fertilisers). Fallow land does not include land prepared for sowing (e.g. vegetables) which were not sown or planted until 1 June 2016.

**Forests and forest land** include areas of at least 0.10 ha covered with forest stands (afforested) or temporarily devoid of forest stands (not afforested), and land related to forestry, as well as the area of short-rotation plantations – regardless of the type of land on which they were established. This includes the area of tree nurseries established in forest areas and used by the agricultural holding for its own purposes (non-commercial).

**Other land** includes land under buildings, courtyards, yards and ornamental gardens, parks, the surface of inland waters (own and leased), drainage ditches, area planted with willow which grows in wild, area of marshland, area of other land (peat land, gravel mines), set-aside land (including area covered with trees and shrubs) and area designated for recreation (e.g. located around the house, golf pitches, etc.). Other land also includes agricultural land currently not cultivated and not intended for cultivation in the future, e.g. agricultural land for the construction of a road, a supermarket, etc.

According to the recommendations and methodology of Eurostat, data on the area of meadows and pastures belonging to **common land** was collected in FSS 2016. Common land were observed in 48 subregions (NUTS 3). In order to enclose this area in the dataset at the level of NTS 3 – the so-called “common land units” (48 units) were created. In these holdings there were 42,1 thous. ha of permanent grassland.

## Sown area

**Sown area** is the total area of crops sown or planted in an agricultural holding (excluding permanent crops and kitchen gardens).

The data on sown area concern the area of specific crops cultivated as major crops.

The group of “**total cereals**” includes the crop area of basic cereals, with cereal mixed, maize for grain, buckwheat, millet and other cereal crops (amaranth, canary grass, mountain rye, etc).

The group of “**basic cereals with cereal mixed**” includes basic cereals (wheat, rye, barley, oat, triticale) and the sown area of winter and spring cereal mixed.

The group of “**industrial**” crops consists of sugar beets, rape, turnip rape, flax (including oil flax) sunflower designated for grain, hemp, tobacco, hops, chicory, as well as other oil crops (poppy, mustard, soya, etc.).

The group of “**pulses for seed**” includes edible pulses (peas, beans, broad beans and other edible pulses cultivated for grain (e.g. chick peas), feed pulses for seed, as well as cereal and pulses mixed cultivated for grain. The area sown with peas, beans, broad beans etc. and designated for harvest before reaching maturity has been included in ground vegetables.

The group of “**fodder**” crops comprises forage root plants, maize for green forage, forage pulses, small-seed legumes for green forage, and other fodder plants and grasses designated for green forage (excluding crops designated for green fertilisers).

The group of “**other**” crops includes ground vegetables, ground strawberries and wild strawberries, other seed crops, ground flowers and ornamental plants, other industrial crops (e.g. safflower, perennial crops for energy purposes, herbs and spices, as well as crops under covers (excluding permanent crops under covers) and other crops.

**Vegetables**<sup>1</sup> include cabbages (white, red and savoy, regardless of harvests date), onion, carrot, beetroot, cucumbers, tomatoes, cauliflowers (regardless of harvests date) and other vegetables (parsley, celeriac and celery, leeks, brussel sprout, sorrel, spinach, lettuce, radish, horseradish, rhubarb, scorzonera, kohlrabi, garlic, pumpkins, asparagus, broccoli, Chinese cabbage, salad chicory, etc.). This group comprises also the area sown with bean, broad bean etc. harvested green, string bean harvested green, maize plantations harvested green, and seedlings of vegetables for the own needs of the holding.

The area of “**ground vegetables**” is the total area of vegetables cultivated in the ground or under low, non-accessible foil cover (below 1.5 m at the top) covered temporarily or permanently in a given season of vegetation. The area of ground vegetables also includes the area planned for sowing or planting after 1 June 2016 for vegetable harvest in 2016.

The area of “**vegetables under cover**” is the area of vegetables and seedlings for the own needs of the holding, cultivated under accessible protective covers, i.e. in greenhouses, high foil tunnels (minimum 1.5 m at the top) or frames.

The area of “**strawberries**” is the area of strawberries and wild strawberries (including new spring plantings) cultivated in the ground or under low, non-accessible foil cover (below 1.5 m at the top). The area prepared for autumn plantings and the area of seedlings, covered by the “other” group, is excluded.

Since 2007 the area of potatoes, ground vegetables, ground strawberries and wild strawberries and “other crops” has been provided **excluding the area of kitchen gardens** which, according to the EU classification, is a separate item of land use.

## Livestock

The survey covered the livestock staying in the agricultural holding during the survey as well as animals sent to herding, grazing and shepherd’s huts. All animals were registered, i.e. the ones owned by a holder or members of his/her household as well as animals temporarily or permanently kept in the holding, i.e. taken for rearing, fattening, etc., irrespective whether they were taken from private holdings, state-owned holdings, cooperative entities, or companies. Beehives constituted an exception as they were recorded at the owner’s location regardless of their actual location.

**Cows** include dairy cows and suckling cows.

**Dairy cows** are understood as adult female cattle which have had calves and which, due to their breed, variety or particular qualities, are kept in a holding exclusively or mainly for the production of milk to be consumed or to be processed into dairy products. Dairy cows culled from breeding herds which at the moment of performing the survey were kept in the holding for the period regarded as pre-slaughter pasturing, after which they are sent to slaughter, are also included in this group.

**Suckling cows** are understood as adult female cattle which have had calves and which, due to their breed (beef breed cows and cows born from a cross-breed with beef breeds) or particular qualities, are kept in a holding exclusively or mainly for calves for slaughter, and whose milk is used to feed calves or other animals. Suckling cows culled from breeding herds which at the moment of performing the survey were kept in the holding for the period regarded as pre-slaughter pasturing, after which they are sent to slaughter, are also included in this group.

The survey included particular species of **poultry**. In the case of holdings engaged in the production of poultry on a large scale (such as a large-scale holding producing broilers or hen eggs), in which no poultry has been recorded on the survey day due to the current technological break in production, whenever such break does not exceed 8 weeks, the poultry stocks from the period before emptying the rooms (poultry houses) have been adopted.

---

<sup>1</sup> Data on vegetables include the area of organic crops classified in the administrative registers as vegetables.

In order to convert the livestock in physical head into **large livestock units (LSU)**, the following coefficients were applied:

- cattle, i.e. calves in total, less than 1 year old – 0.40; bull calves and heifers in total, aged 1–2 – 0.70; male cattle aged 2 years or more – 1.0; heifers aged 2 years or more – 0.80; dairy cows – 1.0, suckling cows – 0.80,
- pigs, i.e. piglets up to 20 kg – 0.027; sows in total – 0.50; other pigs in total (piglets with a weight of 20–50 kg, boars and young boars with a weight of 50 kg or more, pigs for slaughter with a weight of 50 kg or more, i.e. porkers) – 0.30,
- sheep in total – 0.10,
- goats in total – 0.10,
- horses in total – 0.80,
- poultry, i.e. broilers, hens and adult roosters in total, intended for slaughter – 0.007; laying hens in total – 0.014; turkeys in total, geese, ducks and other poultry (except for ostriches) in total – 0.030; ostriches – 0.35,
- rabbits in total – 0.020.

### Tractors

The survey included tractors used in holdings for work connected with agricultural activity. The enumeration included own equipment (constituting the sole property of the farm holder or a member of his household), and common equipment (a property of several farmers and used by more than one holding). Tractors belonging to several farmers were assigned to the farmer who had them on the reference date.

The enumeration included equipment in a good technical condition and equipment currently under renovation or intended for repair (out of order for less than a year).

Data on tractors concern biaxial wheel and caterpillar tractors (also constructed by the farm owner/holder). The group of tractors also includes telescopic handlers.

### Fertiliser consumption

Data on mineral and lime organic fertilisers and fertilisers of animal origin utilised in holdings concern the period from 2 June 2015 to 1 June 2016.

The consumption of mineral fertilisers (nitrogen, phosphorus, potassium) and lime fertilisers is presented as converted into pure NPK and CaO ingredient. The conversion of fertiliser consumption per 1 ha of agricultural land in the 2015/2016 farming year was made on the basis of the area of agricultural land in a good agricultural condition as of 1 June 2016.

### Irrigation methods

Holdings applying irrigation are broken down into farms using surface irrigation, sprinkler and crop irrigation.

Data on water used for irrigation refer to the main source of water (available on or off-farm source), i.e. ground water, surface water, water from common water supply networks.

### The income of households with a holder of agricultural holding

The data concern the period of 12 months, i.e. from 2 June 2015 to 1 June 2016.

**A household with a farm holder** is a group of persons residing together and with a common subsistence, if at least one of them runs a private holding.

**Total income of a household** is total income (from agricultural and non-agricultural as well as from paid work, retirement pays and pensions, social assistance benefits, maternity benefit, alimony, scholarships, capital investments, foreign assistance, wins in numerical and other lotteries, etc) of all persons (relatives and non-relatives) living together with the agricultural farm holder and with a common subsistence.

For the purposes of this publication it was assumed that **the main source of income** is the source of income exceeding 50% of total income of a household.

The group of holdings receiving income from agricultural activity or non-agricultural activity contains also the holdings where the above-mentioned types of activity have not yet brought any income or brought losses.

### Employed persons

Data on persons employed in agriculture by **permanent activity** concern labour input on agricultural output within 12 months, i.e. they include the whole annual production cycle in a holding.

In **private holdings** the survey concerned labour input of the holder and adult members of his/her family (i.e. persons aged 15 or more), regardless whether they constitute a single household or not, the labour input of permanent, occasional and contracted workers, as well as work performed within the framework of neighbourly assistance.

In case of **holdings of legal persons and organisational units without a legal personality** the survey concerned labour input of permanent, occasional and contracted workers and other employed persons.

As **working in one's own/family holding** is considered performing work directly connected with agricultural output (crop and animal production) and general work connected with running the holding, e.g.:

- the purchase of means of production,
- the sales of products and their preparation for sales,
- work connected with storage,
- transport for the purposes of the agricultural holding,
- current repairs of agricultural equipment, maintenance work related to buildings, machinery and installations,
- organisation and management of labour in the holding, settling official matters, bookkeeping,
- completing applications for direct subsidies and other.

The following types of work are not treated as work in an agricultural holding: preparing meals, washing clothes, cleaning, taking care of children and other work related to running the household. This category also excludes work related to forestry, fishing or fish breeding (regardless whether conducted in the holding or not), as well as work performed as part of non-agricultural economic activity.

**Working outside one's own/family holding** refers to any work (including temporary) performed outside the family holding (paid or own-account work, also in agriculture). This category includes also any work performed as part of family-owned economic activity (other than agricultural), e.g. in agrotourism or service activity using one's own equipment.

All employed members of a household working with the holder (referred to as "persons employed in their own holding") were divided into the following categories:

1. working exclusively in their own holding,
2. working mainly on their own holding and additionally outside their own holding,
3. working mainly outside, and additionally in their own holding.

The division into main and additional work was based on the working time criterion, i.e.:

- **main work** – refers to persons performing more than one work – means work which usually consumes the largest amount of time. If two (or more) types of work take the same amount of time, the one which generates the highest income should be treated as the main work,
- **additional work** means additional work which usually consumes the largest amount of time, apart from the main work. If two types of additional jobs take the same amount of time, the one which generates the highest income should be reported.

Due to a large share of part-time work or seasonal employment of temporary workers, contracted workers, persons employed as part of neighbourly assistance and "other employed persons" the labour input in agriculture was expressed in **the conventional annual work units (AWU)**.

**Annual Work Unit (AWU)** is the equivalent of full-time work. It is calculated through dividing the number of hours worked per year by the annual number of hours corresponding to full-time work. In Poland, the number of 2120 working hours per year, i.e. 265 working days of 8 working hours each, was adopted as the equivalent of full-time work. When calculating the labour input in AWU (based on the Eurostat methodology), it was assumed that no more than 1 AWU could be attributed to 1 person, even if in reality he/she had worked longer.

The table presenting data according to the number of working hours provides the following **ranges of average working time per year in a holding**:

- 0–530 hours means less than  $\frac{1}{4}$  of full-time work (e.g. work was performed for a period of up to 3 months per year),
- 531–1060 hours means at least  $\frac{1}{4}$  but less than  $\frac{1}{2}$  of full-time work (e.g. work was performed for a period from 3 to 6 months per year, inclusive),
- 1061–1590 hours means at least  $\frac{1}{2}$  but less than  $\frac{3}{4}$  of full-time work (e.g. work was performed for a period from 6 to 9 months per year, inclusive),
- 1591–2119 hours means at least  $\frac{3}{4}$  but less than 1 full-time work (e.g. work was performed for a period from 9 to 12 months per year, inclusive),
- 2120 hours or more means 1 full-time work (e.g. work was performed for a period of 12 months per year).

The total labour input for agriculture also takes into consideration the input of employees in natural persons' holdings and in the holdings run by legal persons and by entities without a legal personality.

**Employees** include persons hired on the basis of a written or oral employment contract, receiving remuneration in cash or in kind. Maintenance costs (e.g. accommodation and boarding) may also form part of remuneration.

**Permanent employees** include persons who performed work in each week of the year preceding the date of the survey, regardless of the number of working hours per week. This category also includes persons who only worked in some weeks of the year, due to:

- the specificity of agricultural output in the holding (e.g. growing fruit or ground vegetables) which required employees to be hired only in several months of a year,
- leave, disease, accident, death,
- the beginning or termination of work in the holding (i.e. persons who changed their workplace within a year),
- a complete stoppage of work in the holding caused by natural factors (flood, fire).

**Temporary workers** – persons who worked temporarily in the 12-month period and who had no permanent employment contract.

**Neighbourly assistance** – exchange of labour input between agricultural holdings. Such work must be performed without any wage or salary by the holders of other farms.

**Contracted workers** – persons performing specific services in an agricultural holding who were not directly hired by this holding.

**Other persons employed** in a holding include members of agricultural production cooperatives (provided that they worked in the agricultural holding), students working in school-owned holdings, persons (including the clergy) working in agricultural holdings run by monasteries (except for permanent employees).

### **The typology of agricultural holdings**

Currently binding classification of agricultural holdings according to the European Union standards, referred to as the Community Typology for Agricultural Holdings, abbreviated as “the typology,” was introduced by way of:

- Council Regulation (EC) No 1217/2009 of 30 November 2009 setting up a network for the collection of accountancy data on the incomes and business operation of agricultural holdings in the European Union,
- Commission Delegated Regulation (EU) No 1198/2014 of 1 August 2014 supplementing Council Regulation (EC) No 1217/2009,

- *Commission Implementing Regulation (EU) 2015/220 of 3 February 2015 laying down rules for the application of Council Regulation (EC) No 2017/2009.*

*The typology is mainly intended to serve as an instrument that enables:*

- *satisfying information-related needs arising from the Common Agricultural Policy of the European Union,*
- *conducting comparative analyses of the economic and output situation of agricultural holdings:*
- *between various economic size classes of holdings and types of farming,*
  - *between various Member States and its regions,*
  - *between various time-periods (vertical analyses).*

*The data from the Farm Structure Survey 2016 and the values of standard output coefficients (prepared by the Institute of Agricultural and Food Economics – National Research Institute) for each crop and livestock category allowed determining the **economic size** and **the type of farming** for each surveyed holding.*

*The **output** of a given type of agricultural activity represents the gross value of agricultural output per 1 hectare of crop or per 1 animal. This value is calculated by multiplying the output per ha or per animal by the price applicable in the agricultural holding area, excluding VAT, taxes on products and direct subsidies.*

***Standard output** (Polish acronym: **SP**) represents the output value reflecting the average status in a given region. It is calculated as the average five-year output value achieved from specific agricultural (crop or animal) activity.*

*The **total standard output of a holding** (Polish acronym: **GSP**) is the sum of values obtained for each agricultural activity conducted in the holding, through multiplying the SP coefficients for a given type of activity by the number of hectares or animals.*

*The SP for crop products is referred to 1 ha, except for mushrooms for which the standard area of 100 m<sup>2</sup> is applied. As regards animal production, the SP coefficients are calculated per 1 animal head, except for poultry and bees for which the SP is calculated per 100 heads and per 1 beehive, respectively.*

*The **economic size** of a holding is measured as total standard output expressed in euro.*

*The economic size of the agricultural holding allows for classifying into one of the following classes:*

<i>Economic size class</i>	<i>Total standard output of a holding in EUR</i>		
<i>I</i>		<i>&lt;</i>	<i>2 000</i>
<i>II</i>	<i>2 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>4 000</i>
<i>III</i>	<i>4 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>8 000</i>
<i>IV</i>	<i>8 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>15 000</i>
<i>V</i>	<i>15 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>25 000</i>
<i>VI</i>	<i>25 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>50 000</i>
<i>VII</i>	<i>50 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>100 000</i>
<i>VIII</i>	<i>100 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>250 000</i>
<i>IX</i>	<i>250 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>500 000</i>
<i>X</i>	<i>500 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>750 000</i>
<i>XI</i>	<i>750 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>1 000 000</i>
<i>XII</i>	<i>1 000 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>1 500 000</i>
<i>XIII</i>	<i>1 500 000</i>	<i>– &lt;</i>	<i>3 000 000</i>
<i>XIV</i>		<i>&gt; =</i>	<i>3 000 000</i>

*The **type of farming** of the holding is determined through the share of standard outputs from various types of agricultural activity conducted in the holding in the total standard output of this holding.*



The typology for agricultural holdings exhibits a certain hierarchy, within which 9 general types, 22 basic types and 62 specific types can be distinguished.

For the purpose of defining general types, the following symbols were assigned to SP indicators for various types of agricultural activity covered in the Farm Structure Survey:

- **P1** – standard output from the following crops: cereals, dried pulses and protein crops, potatoes, sugar beet, tobacco, hops, oilseeds, flax, hemp, other fibre crops, aromatic plants, medicinal and culinary plants, other industrial crops not mentioned elsewhere, fresh vegetables, melons, strawberries-outdoor-open field, seeds and seedlings, other arable land crops, fallow land and forage for sale;
- **P2** – standard output from the following crops: fresh vegetables, melons, strawberries-outdoor-market gardening, fresh vegetables, melons, strawberries-under glass, flowers and ornamental plants-outdoor, flowers and ornamental plants-under glass, nurseries and mushrooms;
- **P3** – standard output from the following crops: plantations of fruit trees and shrubs, vineyards, other permanent crops (e.g. willow) and permanent crops grown under cover;
- **P4** – standard output from the following animal species: horses, cattle, sheep, goats, and from fodder crops (meadows and pastures excluding uncultivated land for grazing, root crops, crops intended for green forage: pulses, legumes, maize, other fodder plants and field grasses intended for green forage);
- **P5** – standard output from the following animal species: pigs, poultry, rabbits (breeding females).

The following **general types** of holdings can be distinguished:

- 1. Specialising in field crops**  
Holdings for which:  $P1 > 2/3$  of total standard output of a holding (GSP)
- 2. Specialising in horticultural crops (vegetables, strawberries, flowers and ornamental plants), mushrooms and nurseries**  
Holdings for which:  $P2 > 2/3$  GSP
- 3. Specialising in cultivating fruit trees and shrubs (permanent crops)**  
Holdings for which:  $P3 > 2/3$  GSP
- 4. Specialising in rearing of grazing livestock**  
Holdings for which:  $P4 > 2/3$  GSP
- 5. Specialising in rearing of animals fed with concentrated feeding stuff's**  
Holdings for which:  $P5 > 2/3$  GSP
- 6. Mixed – different crops**  
Holdings for which:  $(P1 + P2 + P3) > 2/3$  GSP;  $P1 \leq 2/3$  GSP;  $P2 \leq 2/3$  GSP;  $P3 \leq 2/3$  GSP
- 7. Mixed – different livestock**  
Holdings for which:  $(P4 + P5) > 2/3$  GSP;  $P4 \leq 2/3$  GSP;  $P5 \leq 2/3$  GSP
- 8. Mixed – different crops and livestock**  
Holdings not satisfying the classification requirements for types 1–7.
- 9. Non-classified holdings**  
Holdings for which  $GSP = 0$

## The sampling scheme

### Introductory notes

The broad and diverse subject matter of the survey caused a specific approach to the sampling scheme, primarily to the stratification of holdings. While elaborating this issue the experiences of the EU Member States and Poland's from the Farm Structure Surveys carried out in the years 2005, 2007, 2010 and 2013 have been taken into account. The subject matter of the survey performed in 2016, similarly to 2013, was extended with variables needed for the domestic use.

The surveyed population in the country amounted to approx. 1544 thous. agricultural holdings, from which a sample of approx. 180 thous. farms was drawn.

### Stratifying problems

Sample drawing was done with stratified sampling scheme. Due to the fact that it was difficult to use the same variables for each types of holdings, therefore before stratification population of holdings was divided into following categories:

- I. Farms not included in organic farm, of which:
  1. farms, which in the sampling frame had at least: 20 head of sheep or 20 goats or 2000 head of hens poultry or 500 head of turkey or 500 head of goose or 500 head of duck or 80 beehives and farms conducting activity connected with special branches of agricultural production and with minimum 250 thousand euro economic size, as well,
  2. basic category of farms with agricultural activity but not mentioned above,
- II. Farms not-classified,
- III. New created farms and farms without established type of farming and economic size,
- IV. Organic farms,
- V. Agricultural holdings of legal persons and organizational units without legal personality.

The farms included in category I.1 and categories IV and V were surveyed on a 100% basis. In remaining categories sample of farms was drawn. Sampling was preceded with dividing, separately for each category, of the foreseen size of sample among voivodships, creating strata in particular categories as well as sample allocation among strata. Depending on category of agricultural holding, stratifying criteria and sample allocation were different. According to the EU Member States experience, one of the stratifying criterion was the economic size of farm, calculated in accordance with the Eurostat methodology.

### Stratification and sample allocation

Stratification of holdings and sample allocation between voivodships and strata were done for each categories mentioned above.

The farms included in category I.1 were in each voivodship stratum 01. From these holdings sample was not drawn and they were surveyed on a 100% basis i.e. 28152 holdings.

The farms included to category I.2. in the number of approx. 1199 thous. units of draw were stratified separately in each voivodship into 10 strata.

Stratification and sampling allocation were carried out by means of the numerical optimization method<sup>2</sup> (this method was also used with reference to other categories of holdings).

As a criterion of stratification for category I.2 two variables were taken: the area of agricultural land and economic size. Due to the importance of this category, in this case the rules of drawing the sample will be described more precisely (see below).

The following assumptions were made while drawing the sample from this category of farms:

- (1) the size of  $n$  sample is established for the population of farms in Poland, and not for individual voivodships, where  $n$  consists of approx. 112 thous. sampling units,
- (2) the sample is drawn in individual voivodships according to the stratified and optimal sampling scheme of Neyman,
- (3) the population in each voivodship is divided into 10 strata ( $h = 02, 03, \dots, 11$ ), and the sample is simultaneously allocated between these strata,
- (4) last stratum (i.e.  $h = 11$ ) in each voivodship consists of such sampling units for which the value of at least one of the variables adopted as the stratification basis is above the specified threshold. The stratum created in this way, so called the upper (take-all) stratum, includes the farms which are not drawn, but which are all included in the sample,
- (5) it has been assumed that the expected accuracy of the survey results with respect to this group of farms, measured with the coefficient of variation of the area of agricultural land and economic size, will be identical for each voivodship and will be equal approximately to 0.4%.

---

<sup>2</sup>The description of the solution to this problem was published in the article written by B. Lednicki and R. Wieczorkowski "Optimal Stratification and Sample Allocation Between Subpopulation and Strata", "Statistics in Transition", Vol. 6, No 2, 2003, Warsaw

From this part of population were drawn 112424 farms.

The farms included to category II are farms without agricultural activity. This group (consisting of about 45 thous. farms) was included to survey, in order to check, whether they undertook the agricultural activity. Therefore, these holdings were classified to one of 5 strata, i.e.  $h = 12, 13, \dots, 16$ . As a criterion of stratification and sample allocation into voivodships and strata was taken total area of holding. There was assumed that coefficient of variation for this variable should be for each voivodship equal to 1.8%. In this case 1839 farms were drawn to the sample. In stratum 16 all the farms were included to the sample.

Category III was made up of new created holdings and such farms, which have unknown type of farming and economic size. The frame contained 248 thous. such holdings, which were stratified according to 6 strata ( $h = 17, 18, \dots, 22$ ). Stratum 22 was made up of farms which in sampling frame had minimum 20 head of cattle or 50 head of pigs. As a criterion for building of strata 17–21 and allocation of sample between voivodships and strata, area of agricultural land was taken. There was assumed that coefficient of variation for this variable should be for each voivodship equal to 2%. For this category 13787 farms were drawn to the sample.

Category IV (stratum  $h = 23$ ) was made up of organic farms, which were taken as a whole – 23798 were in the sample.

Category V was made up of holdings of legal persons and organizational units without legal personality (stratum  $h = 24$ ), they were taken as a whole (surveyed in 100%). This group included 4129 holdings.

Overall 184129 agricultural holdings were drawn or included into the sample without drawing. The number of agricultural holdings in the population and in the sample by category is provided in the table 1.

**Table 1. Number of holdings in population and in sample by categories**

Category of holding	Population	Sample
Poland	1547980	184129
I.1	28152	28152
I.2	1199303	112424
II	44919	1839
III	247679	13787
IV	23798	23798
V	4129	4129

As the sampling frame the Frame for Agricultural Surveys was used. Information on agricultural holdings recorded in the frame are updated with administrative data as well as with the results from agricultural surveys.

### Generalization and precision estimation method

The basic parameter estimated in the survey is the total of the values of variable  $X$ , such as agricultural land area.

The parameter for the  $w$ -th voivodship takes the form:

$$(1) \hat{x}_w = \sum_h \sum_i M_{whi}^{(1)} * x_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n_{wh}; h = 1, 2, \dots, 24)$$

where:

$x_{whi}$  – value of variable  $X$  in the  $i$ -th holding selected from the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship,

$M_{whi}^{(1)}$  – weight assigned to the  $i$ -th holding selected from the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship.

$n_{wh}$  – number of holdings selected for the sample from the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship,

Evaluation of the total of variable  $X$  for Poland is the total of the values estimated for voivodships, i.e.:

$$(2) \hat{x} = \sum_w \hat{x}_w.$$

Weights  $M_{whi}^{(1)}$  are equal to the reciprocal of the sampling fraction in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship, i.e.:

$$(3) M_{whi}^{(1)} = \frac{N_{wh}}{n_{wh}},$$

where:

$N_{wh}$  – number of holdings in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship.

Because of the occurrence of non-responses (refusals), lack's of contact with the sampled holding, as well as liquidation of the holding, basic weights resulting from the sampling were appropriately adjusted. Information included in the completeness reports (RA symbol) were used for that purpose.

The weight for the  $i$ -th holding in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship was adjusted by means of and adjustment factor  $r_{whi}$ , which was calculated in the following way:

$$(4) r_{whi} = \frac{n_{1wh} + n_{2wh} + n_{3wh} \frac{n_{1wh} + n_{2wh}}{n_{wh} - n_{3wh}}}{n_{1wh}},$$

where:

$n_{wh}$  – size of the sample selected in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship,

$n_{1wh}$  – size of the sample enumerated in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship (RA = 01),

$n_{2wh}$  – number of holdings which refused to participate in the survey in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship,

$n_{3wh}$  – number of holdings in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship, with which contact was not established.

Adjusted weights  $M_{whi}^{(2)}$  were calculated according to the following formula:

$$(5) M_{whi}^{(2)} = r_{whi} * M_{whi}^{(1)}.$$

Adjustment factor  $r_{whi}$  is an estimate of the proportion of the number of units, which should be enumerated to the number of enumerated units in a given stratum. Units that should be enumerated include all cases of refusals and an appropriate proportion of cases of lack of contact.

The weight calculated according to formula (5) was adjusted in the situation when it was established that a sampled holding was a non-typical case (the so-called outlier). It concerned holdings, for which relatively small values of the area of agricultural land or livestock were recorded in the sampling frame, whereas in reality these were large farms in terms of the reference variables. Maintaining weights (5) for that kind of farms would lead to a significant over-estimation of the agricultural land area or the number of heads of pigs or cattle. Therefore, weight  $M_{whi}^{(3)}$  was introduced, which takes the following values:

$$(6) M_{whi}^{(3)} = 1 \text{ for non-typical cases,}$$

$$(7) M_{whi}^{(3)} = M_{whi}^{(2)} \frac{\sum_i M_{whi}^{(2)} - n_{wh}^0}{\sum_{i:typowe} M_{whi}^{(2)}} \text{ for other (typical) holdings.}$$

where:

$n_{wh}^0$  – the number of outliers in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship.

Eventually, weights  $M_{wh}^{(1)}$  provided in formula (1) above are substituted with weights  $M_{wh}^{(3)}$ .

Precision of estimating the total of the values of variable  $X$  is estimated as follows:

$$(8) \hat{N}_{wh} = \sum_i M_{whi}^{(3)}, \quad i = 1, 2, \dots, n_{wh}^1,$$

$$(9) s_{wh}^2(x) = \frac{1}{n_{wh}^1 - 1} \left[ \sum_i x_{whi}^2 - \frac{1}{n_{wh}^1} (\sum_i x_{whi})^2 \right],$$

where:

$n_{wh}^1$  – number of holdings with weight  $M_{wh}^{(3)} > 1$ ,

$\hat{N}_{wh}$  – estimator of number of holdings (excluding non-typical holdings) in the  $h$ -th stratum in the  $w$ -th voivodship

$$(10) d^2(\hat{x}_w) = \sum_h \hat{N}_{wh}^2 \left( \frac{1}{n_{wh}^1} - \frac{1}{\hat{N}_{wh}} \right) s_{wh}^2(x)$$

$$(11) v(\hat{x}_w) = \frac{\sqrt{d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}_w} 100.$$

Value  $v(\hat{x}_w)$  is the relative standard error of estimation (in percent) of the total of the values of variable  $X$  in the  $w$ -th voivodship. For Poland, the value would be:

$$(12) v(\hat{x}) = \frac{\sqrt{\sum_w d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}} 100.$$

The table below presents country-level precision for the basic characteristics.

**Table 2. The value of the relative standard error for basic characteristics**

Name	Relative standard error
Total area	0.23
The area of agricultural land	0.23
The area of permanent crops	2.49
The area of permanent pastures	2.04
The area of permanent meadows	0.63
Sown area	0.31
The area of cereals	0.37
The area of rape and winter turnip rape	1.11
The area of potatoes	2.98
The area of sugar beets	1.52
The area of ground vegetables	2.39
The number of cattle	0.37
The number of pigs	0.51
The number of sheep	1.64
The number of poultry	0.98
The number of tractors	0.38
The number of persons employed in the holding	0.30
Labour input in AWU – total	0.39

### **Major groups and the scope of disseminated data**

The tables include data for two groups of holdings, namely agricultural holdings in total and natural persons' holdings.

Data presented in this publication was calculated **according to the seat of the holder**, except for the tables regarding **the typology of agricultural holdings**, in which data was presented according to **the seat of the holding**.

Depending on the thematic scope, data was compiled according to the following classifications:

- the area groups of agricultural land,
- the type of activity conducted,
- the main source of income of households with farm holders,
- the destination of agricultural output (sale, self-supply of the household),
- the gender and age of farm managers,
- labour input in AWU,
- the economic size of a holding,
- the agricultural type of a holding.

\*  
\*      \*

The intervals of area groups of agricultural land are left-closed, except for groups:

- "0–1", where the interval is closed on both sides  $\langle 0,00-1,00 \rangle$ ,
- "1–2", where the interval is open on both sides  $(1,01-1,99)$ .

All intervals of area groups of crops and economic size classes are left-closed.

The tables containing summary data may exhibit certain calculation inconsistencies resulting from automatic rounding performed in the sample data aggregation process. Numerical data, in percentage terms, was presented to one decimal point and, due to the use of the electronic rounding method, it may not sum up to 100%.

## UWAGI ANALITYCZNE

Wyniki BSGR przeprowadzonego w 2016 r., w porównaniu z danymi uzyskanymi w 2013 r. wskazują na:

- zwiększenie się liczby gospodarstw rolnych przy jednoczesnym spadku ich średniej powierzchni ogólnej (z 19,55 ha do 18,94 ha);
- zmiany w strukturze gospodarstw rolnych: odnotowano spadek udziału gospodarstw o areale do 5 ha użytków rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw, zmniejszył się także udział gospodarstw o powierzchni UR 15–30 ha, zwiększył się natomiast w przypadku gospodarstw o powierzchni UR 5–15 ha, 30–50 ha oraz 50 ha i więcej. Zaznaczyć jednak należy, że nadal prawie połowa (45,4%) gospodarstw miała powierzchnię użytków rolnych nie przekraczającą 5 ha, podczas gdy gospodarstwa o areale użytków rolnych 15 ha i więcej stanowiły 24,8%;
- wzrost udziału powierzchni zasiewów w ogólnej powierzchni użytków rolnych o 1,6 p. proc.;
- zmianę struktury zasiewów; w ogólnej powierzchni zasiewów wzrósł udział strączkowych na ziarno (o 0,6 p. proc.), ziemniaków (o 0,4 p. proc.), roślin pozostałych (o 0,3 p. proc.) oraz roślin pastewnych (o 0,2 p. proc.), natomiast zmalał udział roślin przemysłowych oraz zbóż ogółem (odpowiednio: o 1,3 p. proc. i o 0,3 p. proc.);
- zwiększenie się udziału powierzchni łąk trwałych oraz na zmniejszenie udziału powierzchni pastwisk trwałych w ogólnej powierzchni użytków rolnych;
- spadek pogłowia kóz, świń oraz koni, natomiast wzrost pogłowia drobiu kurzego, owiec i bydła;
- zwiększenie obsady bydła na 100 ha użytków rolnych (o 6,7%), a zmniejszenie obsady świń na 100 ha gruntów ornych (o 13,7%);
- spadek udziału krów, pozostałego bydła w wieku 2 lat i więcej oraz cieląt w wieku poniżej 1 roku (odpowiednio: o 0,7 p. proc., o 0,2 p. proc. i o 0,1 p. proc.), przy jednoczesnym wzroście udziału młodego bydła w wieku 1–2 lat (o 1,0 p. proc.);
- zmniejszenie udziału warchlaków, prosiąt oraz loch na chów (odpowiednio: o 2,7 p. proc., o 1,0 p. proc. i o 0,2 p. proc.), a wzrost udziału tuczników (o 3,9 p. proc.);
- spadek udziału niosek oraz pozostałego drobiu kurzego (odpowiednio: o 9,8 p. proc. i o 1,7 p. proc.) oraz zwiększenie udziału brojlerów (o 11,5 p. proc.);
- wzrost liczby gospodarstw większych obszarowo (o powierzchni 20 ha i więcej UR) wyposażonych w ciągniki, jak również wzrost liczby ciągników w tych gospodarstwach, średnia powierzchnia użytków rolnych przypadających na 1 ciągnik zmniejszyła się z 14,5 ha do 13,8 ha;
- spadek intensywności zużycia nawozów mineralnych NPK na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze z 224,7 kg do 203,8 kg. Odmienne tendencje obserwowano w zakresie zużycia nawozów wapniowych, które w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze zwiększyło się z 98,3 kg do 137,0 kg;

- wzrost o 0,6% liczby gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego prowadzącym działalność rolniczą;
- zwiększenie liczby użytkowników pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych w ciągu roku, zarówno w osobach fizycznych, jak i w nakładach pracy liczonych w pełnych jednostkach pracy. Zmniejszyła się natomiast liczba współmałżonków oraz pozostałych członków rodziny wnoszących swój wkład pracy w gospodarstwo rodzinne.

## OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki BSGR 2016 wykazały, że **liczba gospodarstw rolnych** w województwie opolskim wynosiła 26,9 tys. Spośród 26,3 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (UR) – 99,1% (26,0 tys.) stanowiły gospodarstwa indywidualne (w kraju – 99,7%).

W porównaniu z wynikami BSGR 2013 liczba gospodarstw rolnych ogółem zwiększyła się o 0,2 tys., tj. o 0,6% (w kraju – spadek o 1,3%).

Tabl. 1. **Gospodarstwa rolne według grup obszarowych użytków rolnych**

Lata	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych									
		do 1 ha	1–2	2–3	3–5	5–10	10–15	15–20	20–30	30–50	50 ha i więcej
O G Ó Ł E M											
2010 .....	28437	437	5019	3514	4067	5831	3036	1830	1801	1491	1411
2013 .....	26753	517	4798	3194	3907	5131	2610	1664	1870	1510	1553
<b>2016 .....</b>	<b>26919</b>	<b>659</b>	<b>4406</b>	<b>3133</b>	<b>4031</b>	<b>4903</b>	<b>3106</b>	<b>1549</b>	<b>1842</b>	<b>1588</b>	<b>1703</b>
2010 = 100											
2013 .....	94,1	118,3	95,6	90,9	96,1	88,0	86,0	90,9	103,8	101,3	110,1
<b>2016 .....</b>	<b>94,7</b>	<b>150,8</b>	<b>87,8</b>	<b>89,2</b>	<b>99,1</b>	<b>84,1</b>	<b>102,3</b>	<b>84,6</b>	<b>102,3</b>	<b>106,5</b>	<b>120,7</b>
2013 = 100											
<b>2016 .....</b>	<b>100,6</b>	<b>127,5</b>	<b>91,8</b>	<b>98,1</b>	<b>103,2</b>	<b>95,6</b>	<b>119,0</b>	<b>93,1</b>	<b>98,5</b>	<b>105,2</b>	<b>109,7</b>
GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE O POWIERZCHNI POWYŻEJ 1 ha UR											
2010 .....	27771	–	5017	3512	4067	5828	3034	1826	1797	1485	1205
2013 .....	26014	–	4798	3191	3907	5123	2608	1664	1867	1508	1350
<b>2016 .....</b>	<b>26025</b>	<b>–</b>	<b>4403</b>	<b>3132</b>	<b>4030</b>	<b>4894</b>	<b>3096</b>	<b>1545</b>	<b>1836</b>	<b>1585</b>	<b>1505</b>
2010 = 100											
2013 .....	93,7	–	95,6	90,9	96,1	87,9	86,0	91,1	103,9	101,5	112,0
<b>2016 .....</b>	<b>93,7</b>	<b>–</b>	<b>87,8</b>	<b>89,2</b>	<b>99,1</b>	<b>84,0</b>	<b>102,0</b>	<b>84,6</b>	<b>102,2</b>	<b>106,7</b>	<b>124,9</b>
2013 = 100											
<b>2016 .....</b>	<b>100,0</b>	<b>–</b>	<b>91,8</b>	<b>98,2</b>	<b>103,1</b>	<b>95,5</b>	<b>118,7</b>	<b>92,8</b>	<b>98,3</b>	<b>105,1</b>	<b>111,5</b>

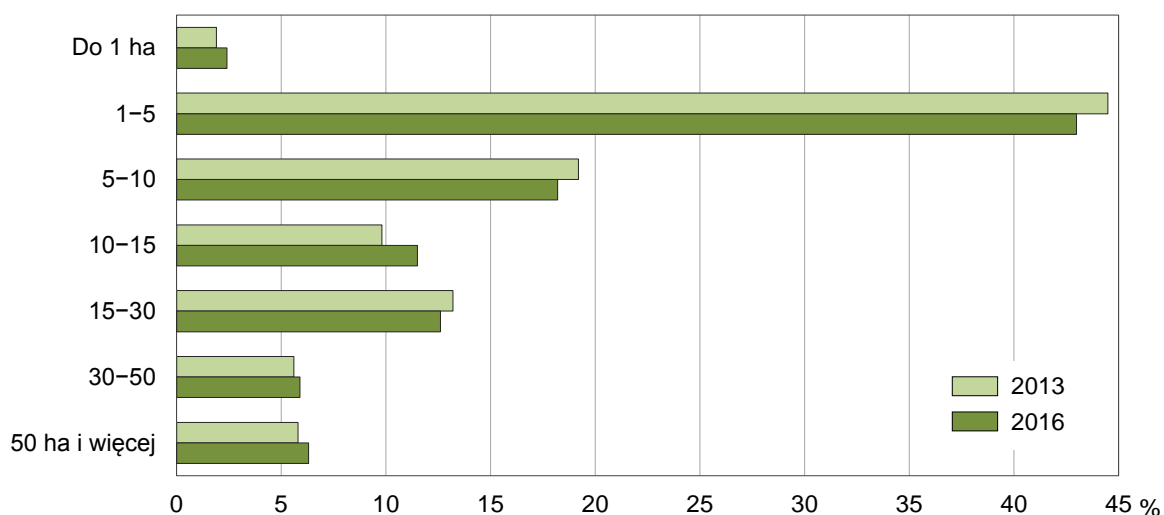


Największą dynamikę wzrostu liczby gospodarstw rolnych w odniesieniu do 2013 r. odnotowano w grupie gospodarstw najmniejszych i najmniej licznych (o powierzchni do 1 ha UR), gdzie liczba gospodarstw zwiększyła się o 27,5%. Spadki liczby gospodarstw rolnych wystąpiły w 5 grupach obszarowych i największy odnotowano w grupie 1–2 ha UR, tj. o 8,2%.

Liczba gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR ukształtowała się na poziomie z 2013 r. (w kraju – zmniejszyła się o 0,5%).

W 2016 r. w strukturze gospodarstw rolnych przeważały nadal gospodarstwa o powierzchni do 5 ha UR i stanowiły 45,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych, przy czym udział tych gospodarstw zmniejszył się o 1,0 p. proc. wobec 2013 r. Drugą grupę stanowiły gospodarstwa o powierzchni 5–15 ha UR – 29,8% (wzrost udziału o 0,9 p. proc.), natomiast gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej UR – 24,8% (wzrost o 0,1 p. proc.).

### Wyk. 1 Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych



Obserwowane zmiany w strukturze gospodarstw rolnych wpłynęły na spadek średniej powierzchni użytków rolnych 1 gospodarstwa rolnego z 19,55 ha w 2013 r. do 18,94 ha w 2016 r. (prawie dwukrotnie większa niż przeciętna w kraju – 10,31 ha), co usytuowało województwo opolskie na 4 miejscu wśród województw. W odniesieniu do gospodarstw indywidualnych średnia powierzchnia użytków gospodarstwa rolnego zmniejszyła się z 14,55 ha w 2013 r. do 14,48 ha w 2016 r. (w kraju – 9,45 ha) i pod tym względem województwo zajmowało 6 miejsce w kraju.

Wśród ogólnej liczby gospodarstw – 26,8 tys. (99,7%, w kraju – 99,8%) posiadało **użytki rolne**, 26,7 tys. (99,3%, w kraju – 99,6%) – użytki rolne w dobrej kulturze rolnej, a 13,1 tys. (48,8%) utrzymywało **zwierzęta gospodarskie** (w kraju – 50,9%). W porównaniu z 2013 r. zmniejszył się zarówno odsetek gospodarstw posiadających zwierzęta gospodarskie jak i odsetek gospodarstw z użytkami rolnymi, tj. odpowiednio: o 10,5 p. proc. i o 0,1 p. proc.

Powierzchnię pod zasiewami posiadało 93,1% gospodarstw (w kraju – 84,4%). Wśród upraw najbardziej popularne były zboża, które produkowało 88,8% jednostek (w kraju

– 75,5%). Świnie utrzymywało 19,8% gospodarstw rolnych, bydło – 16,4%, a drób kurzy – 35,1% gospodarstw (w kraju odpowiednio: 12,2%, 24,3% i 35,4%).

W 2016 r. w województwie opolskim 0,7 tys. gospodarstw rolnych (2,6% ogólnej liczby gospodarstw) prowadziło **działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym**. W porównaniu z 2013 r. liczba omawianych gospodarstw zwiększyła się o 21,6%.

Najwyższy odsetek gospodarstw prowadzących działalność inną niż rolnicza odnotowano w przypadku:

- agroturystyki – w grupie obszarowej 2–3 ha (39,1% ogółu gospodarstw tej grupy prowadzących działalność inną niż rolnicza),
- rolniczych prac kontraktowych – w grupie obszarowej 50–100 ha (47,2%),
- świadczenia usług zdrowotnych, socjalnych, edukacyjnych – w grupie obszarowej 3–5 ha (31,4%),
- nierolniczych prac kontraktowych – w grupie obszarowej 30–50 ha (10,0%),
- leśnictwa – w grupie obszarowej 15–20 ha (14,3%),
- przetwórstwa produktów rolnych – w grupie obszarowej 100 ha i więcej (7,9%),
- przetwarzania drewna – w grupie obszarowej 10–15 ha (7,5%),
- akwakultury – w grupie obszarowej 5–10 ha (11,2%),
- rękodziela – w grupie obszarowej 100 ha i więcej (11,1%),
- wytwarzania energii odnawialnej na rynek – w grupie obszarowej 30–50 ha (3,3%),
- innych działalności (np. prowadzenie sklepu, w którym są sprzedawane produkty gospodarstwa rolnego) – w grupie obszarowej 0–1 ha (85,7%).

Udział przychodów ze sprzedaży wyrobów i usług z działalności innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym w ogólnej sprzedaży gospodarstwa rolnego:

- nie przekraczał 10% w przypadku 40,6% ogółu gospodarstw prowadzących działalność inną niż rolnicza,
- mieścił się w przedziale 11–50% dla 27,5% omawianych gospodarstw,
- wynosił ponad 50% w przypadku 31,9% gospodarstw prowadzących działalność inną niż rolnicza.

Wyniki BSGR 2016 wykazały, że w województwie opolskim 0,2% ogółu gospodarstw rolnych posiadało certyfikat **rolnictwa ekologicznego** nadany przez jednostkę certyfikującą lub było w trakcie przestawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (większość stosowała ekologiczne metody produkcji wyłącznie w uprawie roślin). Uzyskany wynik usytuował województwo opolskie na ostatnim miejscu w kraju (najwyższy odsetek odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim – 8,3%).

Według danych uzyskanych w BSGR 2016 **wykształcenie rolnicze lub kurs rolniczy** posiadało 45,8% (w kraju – 44,8%) **osób kierujących** gospodarstwem rolnym. Ukończeniem kursu rolniczego (jako najwyższym poziomem wykształcenia rolniczego) legitymowało się 17,1% osób kierujących (średnio w kraju – 17,3%).

Wśród gospodarstw indywidualnych 45,5% (w kraju – 44,7%) ogółu osób kierujących posiadało wykształcenie rolnicze lub kurs rolniczy. Kurs rolniczy (jako najwyższy poziom wykształcenia rolniczego) ukończyło 17,2%, a wykształcenie wyższe rolnicze posiadało 1,7% osób kierujących gospodarstwami indywidualnymi (w kraju odpowiednio: 17,3% i 2,7%).

Osobami kierującymi gospodarstwami rolnymi byli przede wszystkim mężczyźni, którzy stanowili 73,1% (w kraju – 70,6%) ogółu kierujących. Wiek większości – 70,8% (w kraju – 68,0%) ogółu kierujących mieścił się w przedziale 40–64 lata.

W zdecydowanej większości gospodarstw indywidualnych – 95,2%, (w kraju – 95,5%) użytkownik był jednocześnie osobą kierującą gospodarstwem.

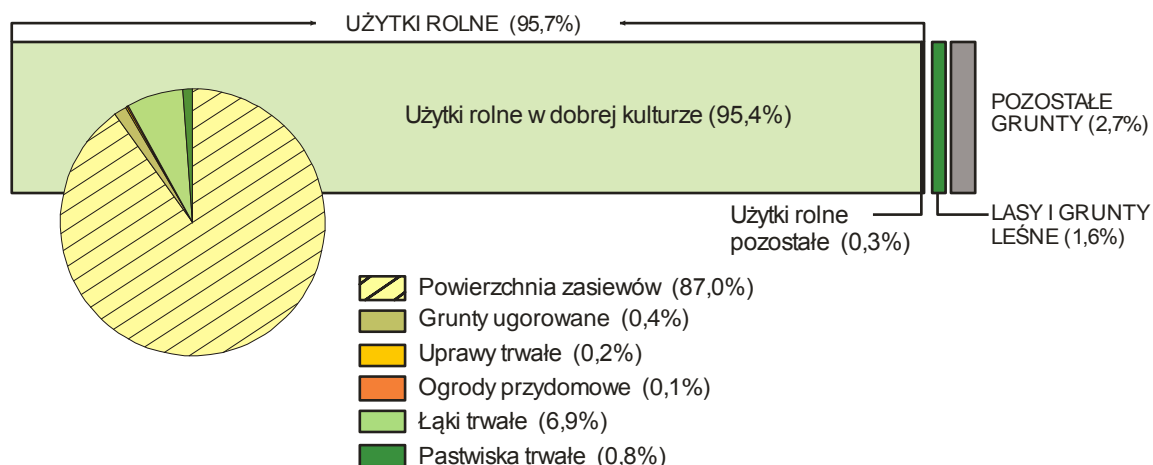
Wyniki BSGR 2016 wykazały, że spośród 26,7 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych – 19,4 tys., tj. 72,6% produkowało **głównie (w tym wyłącznie) na sprzedaż**. W przypadku 12,5% gospodarstw indywidualnych, gospodarstwo domowe użytkownika produkowało **głównie na samozaopatrzenie**. W tej liczbie **wyłącznie na samozaopatrzenie** produkowało 5,4% ogółu gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego.

## UŻYTKOWANIE GRUNTÓW

W 2016 r. **ogólna powierzchnia gruntów** w gospodarstwach rolnych wyniosła 533,1 tys. ha i w porównaniu z 2013 r. zmniejszyła się o 38,4 tys. ha, tj. o 6,7% (w kraju – o 1,5%). Spadek powierzchni gruntów ogółem w gospodarstwach rolnych był wynikiem przede wszystkim zmniejszenia powierzchni pozostałych gruntów o 25,4 tys. ha, tj. o 64,0% oraz użytków rolnych o 13,2 tys. ha, tj. o 2,5%. Dominujące w rolnictwie gospodarstwa indywidualne posiadały w użytkowaniu 75,8% powierzchni gruntów ogółem, tj. 404,0 tys. ha.

Zmniejszenie powierzchni gruntów przy jednoczesnym wzroście liczby gospodarstw wpłynęło na spadek **średniej powierzchni ogólnej** gospodarstwa rolnego z 21,36 ha w 2013 r. do 19,80 ha w 2016 r. W kraju średnia powierzchnia ogólna gospodarstwa rolnego wyniosła 11,51 ha, wobec 11,54 ha w 2013 r.

Wyk. 2 Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych w 2016 r.



Powierzchnia **użytków rolnych** w gospodarstwach rolnych w 2016 r. wyniosła 510,0 tys. ha, a liczba gospodarstw użytkujących użytki rolne ukształtowała się na poziomie 26,8 tys., w tym 26,3 tys. gospodarstw posiadało powyżej 1 ha UR. W stosunku do 2013 r. powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się o 13,2 tys. ha, tj. o 2,5%, ale liczba gospodarstw rolnych posiadających użytki rolne zwiększyła się o 0,1 tys., tj. o 0,5%. W użytkowaniu gospodarstw indywidualnych znajdowało się 386,3 tys. ha, tj. 75,7% użytków rolnych ogółem.

Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie rolnym posiadającym użytki rolne wyniosła 19,01 ha (w kraju – 10,33 ha). W gospodarstwach indywidualnych średnia powierzchnia użytków rolnych była o 4,49 ha mniejsza od średniej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach ogółem. Istotny wpływ na zaistniałą różnicę miały gospodarstwa rolne o powierzchni UR 50 ha i więcej, w których średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach ogółem i indywidualnych wyniosła odpowiednio: 162,32 ha i 101,85 ha.

**Tabl. 2. Powierzchnia użytków rolnych i liczba gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2016 r.**

Grupy obszarowe użytków rolnych	Powierzchnia użytków rolnych		Gospodarstwa rolne posiadające użytki rolne		Średnia powierzchnia użytków rolnych 1 gospodarstwa w ha
	w ha	w odsetkach	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	
<b>O g ół e m</b> .....	<b>509966</b>	<b>100,0</b>	<b>26831</b>	<b>100,0</b>	<b>19,01</b>
Do 1 ha .....	525	0,1	571	2,1	0,92
1– 5 .....	29392	5,8	11570	43,1	2,54
5–10 .....	34526	6,8	4903	18,3	7,04
10–15 .....	37684	7,4	3106	11,6	12,13
15–30 .....	71290	14,0	3391	12,6	21,02
30–50 .....	60111	11,8	1588	5,9	37,85
50 ha i więcej .....	276438	54,2	1703	6,3	162,32

Powierzchnia użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej wyniosła 508,4 tys. ha, tj. 99,7% użytków rolnych ogółem. W strukturze użytków rolnych w dobrej kulturze największy udział (91,2%) stanowiła **powierzchnia pod zasiewami**, która zajmowała 463,5 tys. ha, ale była o 3,6 tys. ha, tj. o 0,8% mniejsza niż w 2013 r.

Powierzchnia **łąk trwałych** w gospodarstwach rolnych wyniosła 37,1 tys. ha i była o 3,9% większa w porównaniu z 2013 r. Łąki trwałe stanowiły 7,3% powierzchni użytków rolnych. Ponad 65% powierzchni łąk trwałych ogółem znajdowało się w gospodarstwach o powierzchni UR 15 ha i więcej. Łąki trwałe posiadało 13,4 tys. gospodarstw, a ich średnia powierzchnia wyniosła 2,76 ha.

**Pastwiska trwałe** zajmowały powierzchnię 4,1 tys. ha, tj. o 40,1% mniejszą niż w 2013 r. Liczba gospodarstw posiadających pastwiska trwałe wyniosła 1,1 tys., a ich średnia powierzchnia wyniosła 3,85 ha.

Powierzchnia **gruntów ugorowanych** wyniosła 2,0 tys. ha i stanowiła 0,4% użytków rolnych. W porównaniu z 2013 r. zmniejszyła się o 6,2 tys. ha, tj. o 75,9%. Grunty ugorowane posiadało 0,9 tys. gospodarstw rolnych.

**Uprawy trwałe** zajmowały powierzchnię 1,1 tys. ha i stanowiły 0,2% użytków rolnych. Uprawy trwałe posiadało 0,8 tys. gospodarstw rolnych, a średnia powierzchnia upraw trwałych przypadająca na 1 gospodarstwo wyniosła 1,38 ha. Ponad 61% (0,7 tys. ha) powierzchni upraw trwałych zajmowały sady. W porównaniu z 2013 r. areal sadów zmniejszył się o 39,8%. Liczba gospodarstw sadowniczych w 2016 r. wyniosła 0,7 tys., a średnia powierzchnia sadów przypadająca na 1 gospodarstwo wyniosła 0,95 ha.

Powierzchnia **ogrodów przydomowych** wyniosła 0,5 tys. ha i w porównaniu z 2013 r. zmniejszyła się o 0,2 tys. ha, tj. o 24,8%. Prowadzenie upraw w ogrodach przydomowych zadeklarowało 5,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. 19,8% ogółu gospodarstw rolnych posiadających powierzchnię ogólną.

**Lasy i grunty leśne** zajmowały powierzchnię 8,8 tys. ha, tj. o 1,5% większą niż w 2013 r. Ponad 33% powierzchni lasów i gruntów leśnych znajdowało się w posiadaniu największych gospodarstw (o powierzchni UR 50 ha i więcej). Liczba gospodarstw posiadających lasy i grunty leśne wyniosła 5,0 tys., a średnia powierzchnia lasów i gruntów leśnych przypadająca na 1 gospodarstwo rolne wyniosła 1,74 ha.

W strukturze użytkowania gruntów 2,7% (14,3 tys. ha) stanowiły **pozostałe grunty**, tj. powierzchnia pod zabudowaniami, podwórzami, placami, ogrodami ozdobnymi itp. W porównaniu z 2013 r. powierzchnia pozostałych gruntów zmniejszyła się o 25,4 tys. ha, tj. o 64,0%.

## POWIERZCHNIA ZASIEWÓW

W 2016 r. ogólna powierzchnia zasiewów w gospodarstwach rolnych wyniosła 463,5 tys. ha, tj. o 0,8% mniej niż w 2013 r. (w kraju – wzrost o 3,2%) i stanowiła 90,9% powierzchni użytków rolnych. Liczba gospodarstw zajmujących się produkcją roślinną wyniosła 25,1 tys. Udział jednostek zajmujących się uprawą ziemiopłodów rolnych i ogrodniczych w ogólnej liczbie gospodarstw wyniósł 93,1%.

Zasiewy upraw rolnych w gospodarstwach indywidualnych zajmowały powierzchnię 345,4 tys. ha, tj. 74,5% ogólnej powierzchni zasiewów (w 2013 r. – 338,0 tys. ha i 72,3%).

Średnia powierzchnia zasiewów w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha UR wyniosła 18,82 ha, w tym w gospodarstwach indywidualnych 14,15 ha.

Tabl. 3. **Gospodarstwa rolne według powierzchni zasiewów**

Grupy obszarowe użytków rolnych	Powierzchnia zasiewów	Gospodarstwa z powierzchnią pod zasiewami	Średnia powierzchnia zasiewów w 1 gospodarstwie w ha
<b>O g ó ł e m</b> .....	<b>463527</b>	<b>25051</b>	<b>18,50</b>
Do 1 ha .....	339	443	0,77
1– 5 .....	22334	10061	2,22
5–10 .....	30301	4818	6,29
10–15 .....	33053	3095	10,68
15–20 .....	24066	1534	15,69
20–30 .....	39966	1833	21,80
30–50 .....	54591	1579	34,57
50 ha i więcej .....	258876	1688	153,36

Struktura zasiewów w 2016 r. przedstawiała się następująco:

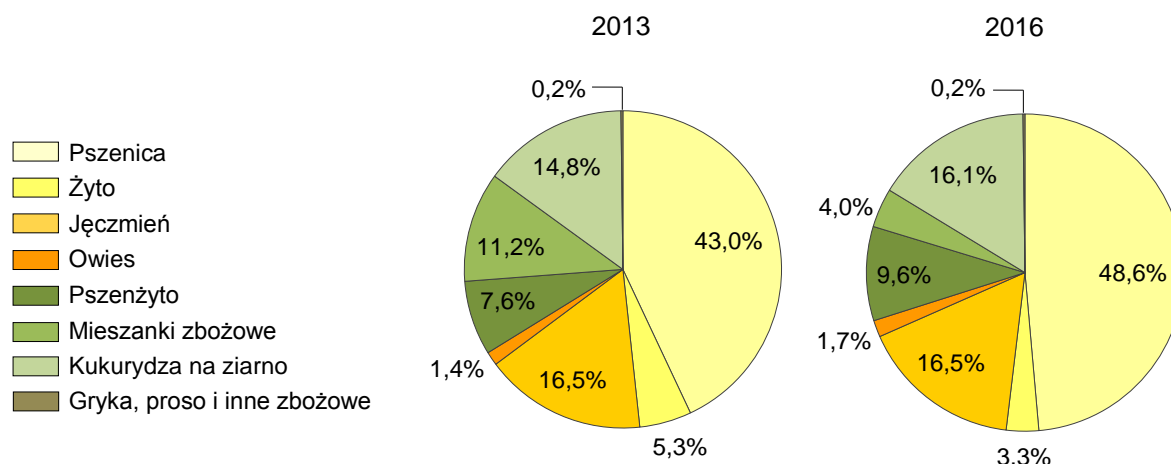
- zboża ogółem (zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi oraz gryka, proso i inne zbożowe łącznie z kukurydzą na ziarno) zajmowały powierzchnię 335,7 tys. ha, tj. 72,4% ogólnej powierzchni zasiewów,
- grupa roślin przemysłowych – 91,7 tys. ha, tj. 19,8%,
- rośliny pastewne łącznie z kukurydzą na zielonkę – 16,8 tys. ha, tj. 3,6%,
- ziemniaki zajmowały 9,2 tys. ha, tj. 2,0%,
- rośliny strączkowe na ziarno – 5,8 tys. ha, tj. 1,2%,
- pozostałe uprawy – 4,4 tys. ha, tj. 0,9%.

W 2016 r. powierzchnia zasiewów zbóż ogółem wyniosła 335,7 tys. ha i zmniejszyła o 1,2% w porównaniu z 2013 r.

Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą zbóż wyniosła 23,9 tys., tj. 95,4% ogółu gospodarstw rolnych, które zajmowały się uprawą ziemiopłodów. Odsetek gospodarstw uprawiających zboża wahał się w przedziale od 79,7% ogółu gospodarstw z uprawami w grupie 0–1 ha UR do 99,7% w grupie 30–50 ha UR. Udział powierzchni zasiewów zbóż w ogólnej powierzchni zasiewów w poszczególnych grupach obszarowych UR wahał się od 66,9% w grupie 50 ha i więcej do 87,0% w grupie 3–5 ha.

Średnia powierzchnia zasiewów zbóż ogółem w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się ich uprawą wyniosła 14,04 ha.

W gospodarstwach rolnych posiadających 50 ha i więcej użytków rolnych znajdowało się 51,6% całego arealu uprawy zbóż, a gospodarstwa te stanowiły 7,0% ogółu gospodarstw prowadzących uprawę zbóż. Najwięcej gospodarstw uprawiających zboża, tj. 58,1% wszystkich gospodarstw uprawiających zboża posiadało od 1 do 10 ha użytków rolnych, jednak w gospodarstwach tych znajdowało się tylko 13,1% powierzchni zasiewów zbóż ogółem.

Wyk. 3 **Struktura powierzchni zasiewów zbóż ogółem**

Powierzchnia uprawy zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi wyniosła 281,3 tys. ha i była mniejsza o 2,7% w porównaniu z 2013 r. Na spadek powierzchni zasiewów zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi wpłynęło zmniejszenie upraw mieszanek zbożowych, żyta i jęczmienia (odpowiednio: o 64,5%, o 38,2% i o 1,3%). W porównaniu z 2013 r. zwiększyła się natomiast powierzchnia uprawy pszenżyta (o 25,2%) i owsa (o 22,2%). Powierzchnia uprawy zbóż ekstensywnych (żyta, owsa i mieszanek zbożowych) wyniosła 30,4 tys. ha i była o 50,0% mniejsza od notowanej w 2013 r. Uprawa zbóż intensywnych (pszenicy, jęczmienia i pszenżyta) zajmowała powierzchnię 250,9 tys. ha, tj. o 10,0% większą niż w 2013 r.

Tabl. 4. **Gospodarstwa rolne według uprawy zbóż**

Grupy obszarowe użytków rolnych	Gospodarstwa prowadzące uprawy zbóż	Udział w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących uprawę zbóż w %	Średnia powierzchnia uprawy zbóż w 1 gospodarstwie w ha
<b>O g ó ł e m</b> .....	<b>23904</b>	<b>100,0</b>	<b>14,04</b>
Do 1 ha .....	353	1,5	0,74
1– 5 .....	9246	38,7	2,05
5–10 .....	4641	19,4	5,37
10–15 .....	3073	12,9	8,66
15–20 .....	1521	6,4	12,38
20–30 .....	1825	7,6	16,51
30–50 .....	1575	6,6	27,13
50 ha i więcej .....	1672	7,0	103,61

W ogólnej liczbie gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą zbóż liczba gospodarstw prowadzących poszczególne uprawy przedstawiała się następująco:

- pszenicę ozimą uprawiało 15,6 tys. gospodarstw rolnych, tj. 65,3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych uprawiających zboża,
- pszenicę jarą uprawiało 1,6 tys., tj. 6,6%,

- żyto uprawiało 3,1 tys., tj. 13,0%,
- jęczmień ozimy uprawiało 4,8 tys., tj. 20,1%,
- jęczmień jary uprawiało 7,2 tys., tj. 30,0%,
- owies uprawiało 2,9 tys., tj. 12,0%,
- pszenżyto ozime uprawiało 6,6 tys., tj. 27,7%,
- pszenżyto jare uprawiało 0,9 tys., tj. 3,7%,
- mieszanki zbożowe ozime uprawiało 0,4 tys., tj. 1,7%,
- mieszanki zbożowe jare uprawiało 4,1 tys., tj. 17,2%,
- grykę i proso uprawiało 0,1 tys., tj. 0,5%,
- kukurydzę na ziarno uprawiało 4,9 tys., tj. 20,5%.

W 2016 r. rośliny strączkowe jadalne zajmowały powierzchnię 2,2 tys. ha, tj. o 152,0% większą niż w 2013 r.

Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą roślin strączkowych jadalnych wyniosła 0,7 tys., tj. 2,9% ogólnej liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawy. Najwyższy udział tych gospodarstw odnotowano w grupie obszarowej 20–30 ha UR i wyniósł 13,4%.

Średnia powierzchnia uprawy roślin strączkowych jadalnych przypadająca na 1 gospodarstwo zajmujące się ich uprawą wyniosła 3,02 ha.

Wśród gospodarstw zajmujących się uprawą roślin strączkowych jadalnych największą grupę stanowiły gospodarstwa, które prowadziły uprawę na powierzchni 1–2 ha oraz 2–5 ha (odpowiednio: 39,4% i 26,1%). W gospodarstwach rolnych uprawiających strączkowe jadalne na powierzchni 1–10 ha znajdowało się 59,0% całego areалу zasiewów tych roślin.

Powierzchnia uprawy ziemniaków (bez powierzchni ziemniaków uprawianych w ogrodach przydomowych) w 2016 r. wyniosła 9,2 tys. ha i w porównaniu z 2013 r. zwiększyła się o 23,4%.

Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą ziemniaków wyniosła 4,8 tys., tj. 19,2% ogólnej liczby gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami. Najwięcej gospodarstw uprawiających ziemniaki odnotowano w grupie obszarowej UR 5–10 ha i 20–30 ha (odpowiednio: 27,4% i 27,1% ogólnej liczby gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami).

Średnia powierzchnia uprawy ziemniaków przypadająca na 1 gospodarstwo zajmujące się ich uprawą wynosiła 1,91 ha.

Wśród gospodarstw posiadających uprawę ziemniaków największą grupę stanowiły gospodarstwa, które prowadziły ich uprawę na powierzchni do 1 ha (76,7%), natomiast 40,5% uprawy znajdowało się w gospodarstwach o powierzchni 20 ha i więcej, które stanowiły 1,1% wszystkich gospodarstw zajmujących się omawianą uprawą.

Rośliny zaliczane do grupy przemysłowych zajmowały 91,7 tys. ha, tj. 19,8% ogólnej powierzchni zasiewów. Powierzchnia uprawy roślin przemysłowych w 2016 r. w porównaniu z 2013 r. zmniejszyła się o 6,9%.

W grupie roślin przemysłowych największy udział stanowiła powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku. W 2016 r. powierzchnia zajęta pod te uprawy wyniosła 75,5 tys. ha (co

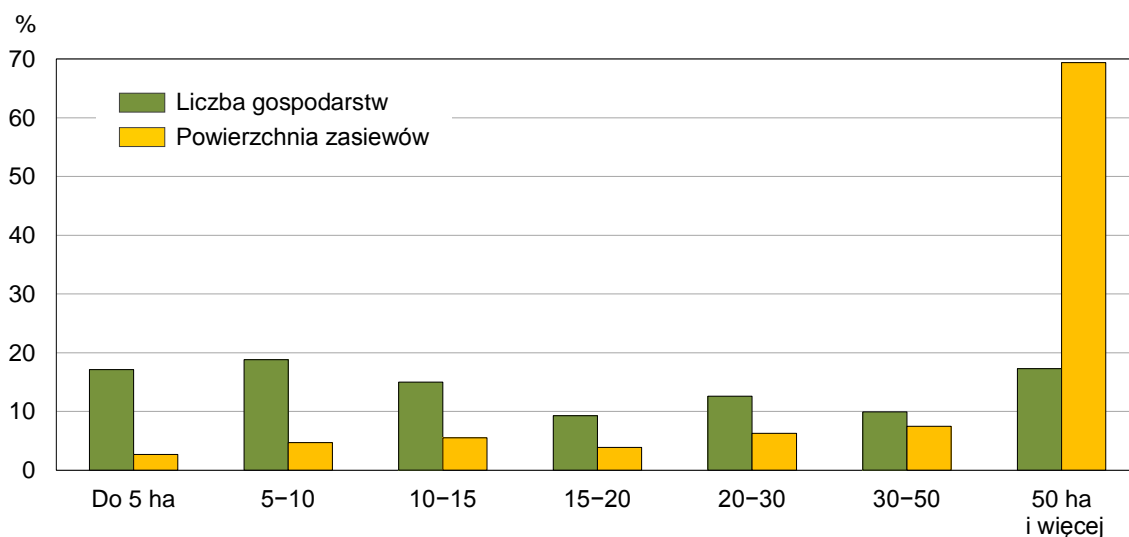


stanowiło 82,4% ogólnej powierzchni upraw przemysłowych) i w porównaniu z powierzchnią zasiewów wykazaną w 2013 r. była mniejsza o 10,4%. Rzepak i rzepik uprawiało 7,1 tys. gospodarstw rolnych, tj. 28,5% ogółu gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami.

Przeciętna powierzchnia zasiewów rzepaku i rzepiku w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się omawianymi uprawami wyniosła 10,59 ha.

Wśród gospodarstw uprawiających rzepak i rzepik najliczniejszą grupę (37,6%) stanowiły gospodarstwa rolne, w których areał tej uprawy wynosił 2–5 ha, natomiast 61,0% całej powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku znajdowało się w jednostkach o powierzchni uprawy 20 ha i więcej, które stanowiły 9,4% wszystkich gospodarstw zajmujących się omawianymi uprawami.

**Wyk. 4 Struktura liczby gospodarstw rolnych prowadzących uprawę rzepaku i rzepiku oraz powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku według grup obszarowych użytków rolnych**



Uprawa buraków cukrowych zajmowała 14,6 tys. ha, tj. o 2,9% więcej niż w 2013 r. Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się uprawą buraków cukrowych w 2016 r. wyniosła 1,8 tys. i stanowiła 7,3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych posiadających grunty pod zasiewami.

Przeciętna powierzchnia uprawy buraków cukrowych w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się ich uprawą wyniosła 7,96 ha.

Najliczniejszą grupę wśród gospodarstw uprawiających buraki cukrowe (40,8%) stanowiły gospodarstwa, w których areał tej uprawy wynosił 2–5 ha. W gospodarstwach tych znajdowało się 16,2% ogólnej powierzchni omawianej uprawy. Gospodarstwa, w których powierzchnia uprawy była większa niż 20 ha stanowiły 5,9%, a w ich posiadaniu znajdowało się 51,3% areału uprawy buraków cukrowych.

Areał uprawy warzyw gruntowych (bez powierzchni ich uprawy w ogrodach przydomowych) w 2016 r. wyniósł 2,7 tys. ha. W porównaniu z 2013 r. powierzchnia uprawy warzyw gruntowych zwiększyła się o 162,9%. Warzywa gruntowe w 2016 r. uprawiało 0,5 tys.

gospodarstw rolnych, tj. 2,1% gospodarstw prowadzących uprawę ziemiopłodów, a średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w 1 gospodarstwie wyniosła 5,14 ha.

Najwyższy udział gospodarstw uprawiających warzywa gruntowe odnotowano w grupach obszarowych UR 50 ha i więcej (4,7%) oraz 20–30 ha (3,1%), natomiast najniższy wśród gospodarstw o powierzchni 5–10 ha i 10–15 ha (odpowiednio: 0,6% i 0,7%).

Wśród gospodarstw uprawiających warzywa gruntowe 54,4% gospodarstw rolnych prowadziło uprawę na powierzchni mniejszej niż 1 ha. Gospodarstwa z powierzchnią uprawy warzyw gruntowych większą niż 5 ha stanowiły 17,8%, a w ich posiadaniu znajdowało się 87,4% całego arealu tych upraw.

W 2016 r. powierzchnia uprawy truskawek i poziomek gruntowych wyniosła 0,3 tys. ha. W porównaniu z 2013 r. powierzchnia omawianych upraw była większa o 5,4%.

Uprawą truskawek i poziomek gruntowych zajmowało się 0,1 tys. gospodarstw rolnych, tj. 0,4% ogólnej liczby gospodarstw prowadzących uprawy ziemiopłodów rolnych lub ogrodniczych.

Przeciętnie w 1 gospodarstwie zajmującym się uprawą truskawek i poziomek gruntowych znajdowało się 2,67 ha powierzchni upraw tych roślin.

## ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE

Wyniki BSGR 2016 wykazały, że 13,1 tys. gospodarstw utrzymywało zwierzęta gospodarskie, co stanowiło 48,8% ogółu gospodarstw rolnych (w kraju – 50,9%).

Tabl. 5. **Pogłowie zwierząt gospodarskich w 2016 r.**

Wyszczególnienie	Ogółem		W tym w gospodarstwach indywidualnych	
	w sztukach	2013=100	w sztukach	2013=100
Bydło .....	121313	104,0	94538	105,1
w tym krowy .....	43511	102,0	31857	104,4
Świnie .....	381397	84,6	356978	83,3
w tym lochy .....	33209	82,2	32078	83,8
Owce .....	2756	144,5	2756	148,1
Kozy .....	532	53,5	532	53,8
Konie .....	2617	96,4	1930	84,0
Drób kurzy .....	5348019	152,9	5067100	165,0

W porównaniu z 2013 r. spadła liczebność pogłowia kóz (o 46,5%), świń (o 15,4%) oraz koni (o 3,6%). Wzrost dotyczył natomiast drobiu kurzego (o 52,9%), owiec (o 44,5%) oraz bydła (o 4,0%). W kraju w porównaniu z informacjami uzyskanymi z BSGR 2013 spadła populacja kóz – o 45,9%, koni – o 10,4%, owiec – o 6,2% oraz świń – o 3,7%. Wzrost pogłowia w ciągu minionych 3 lat dotyczył: drobiu kurzego – o 35,7% oraz bydła – o 1,1%.

Tabl. 6. **Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych/gruntów ornych<sup>a</sup>**

Lata	Bydło	Owce	Kozy	Konie	Trzoda chlewna
	w sztukach na 100 ha użytków rolnych				w sztukach na 100 ha gruntów ornych
2010 .....	23,9	0,6	0,5	0,8	130,4
2013 .....	22,3	0,4	0,2	0,5	94,9
<b>2016 .....</b>	<b>23,8</b>	<b>0,5</b>	<b>0,1</b>	<b>0,5</b>	<b>81,9</b>

a Obejmują: powierzchnię zasiewów i gruntów ugorowanych.

Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych w 2016 r. wynosiła w województwie 23,8 szt. i była większa o 1,5 szt. (o 6,7%) od notowanej w 2013 r., natomiast obsada świń na 100 ha gruntów ornych obniżyła się o 13,0 szt. (o 13,7%) i ukształtowała się na poziomie 81,9 szt.

Średnio w województwie na 1 gospodarstwo rolne utrzymujące poszczególne gatunki zwierząt przypadają:

- bydła – 27,4 szt. (w kraju – 17,3 szt.),
- świń – 71,7 szt. (63,8 szt.),
- owiec – 27,8 szt. (26,6 szt.),
- koni i kóz – 4,3 szt. (3,2 szt.),
- drobiu kurzego – 566,0 szt. (355,0 szt.).

W 2016 r. zdecydowana większość pogłowia zwierząt gospodarskich w województwie utrzymywana była w gospodarstwach rolnych o powierzchni UR powyżej 1 ha. Wśród nich najwyższy odsetek pogłowia:

- bydła, drobiu kurzego oraz koni (odpowiednio: 29,6%, 38,0% i 26,1%) – odnotowano w gospodarstwach o powierzchni UR 100 ha i więcej,
- trzody chlewniej (20,2%) – w gospodarstwach o powierzchni UR 50–100 ha,
- owiec (27,0%) – w gospodarstwach o powierzchni UR 10–15 ha,
- kóz (27,3%) – w gospodarstwach należących do grupy obszarowej UR 5–10 ha.

Tabl. 7. **Obsada zwierząt gospodarskich w sztukach na 1 gospodarstwo według grup obszarowych użytków rolnych w 2016 r.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Grupy obszarowe UR		
	do 5 ha	5–10	10 ha i więcej
Bydło .....	0,1	1,1	11,8
Świnie .....	0,8	6,1	34,9
Owce .....	0,02	0,03	0,2
Konie .....	0,04	0,1	0,2
Kozy .....	0,01	0,03	0,03
Drób kurzy .....	200,5	210,2	190,6

Pogłowie zwierząt gospodarskich (bydło, trzoda chlewna, owce, kozy, konie, drób ogółem oraz króliki) w **przeliczeniowych sztukach dużych** (SD) w 2016 r. wynosiło 230,4 tys. szt.

## Bydło

Według wyników BSGR 2016 chowem i hodowlą bydła zajmowało się 4,4 tys. gospodarstw rolnych (w 2013 r. – 5,5 tys.).

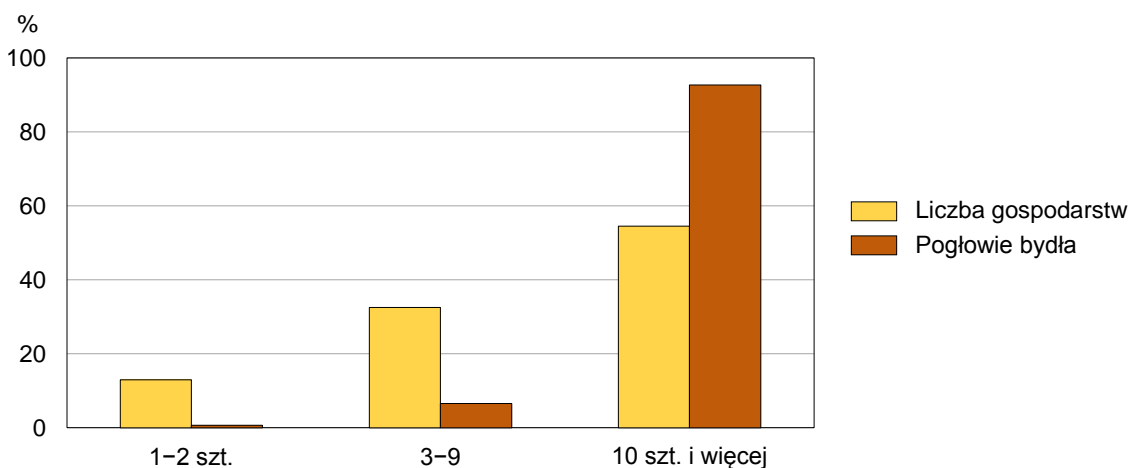
Gospodarstwa posiadające bydło stanowiły 33,7% wśród ogółu gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą w województwie (w kraju – 47,8%). Analiza pod względem grup obszarowych wykazała, że największy udział gospodarstw posiadających bydło w ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących zwierzęta odnotowano w grupie obszarowej 15 ha i więcej (57,8%), a najmniejszy wśród gospodarstw o powierzchni do 5 ha (7,3%).

Wśród gospodarstw zajmujących się chowem i hodowlą bydła również dominowały gospodarstwa o powierzchni UR 15 ha i więcej (52,8%), a najmniej było gospodarstw do 5 ha UR (7,6%).

Przeciętnie w województwie wśród gospodarstw utrzymujących bydło:

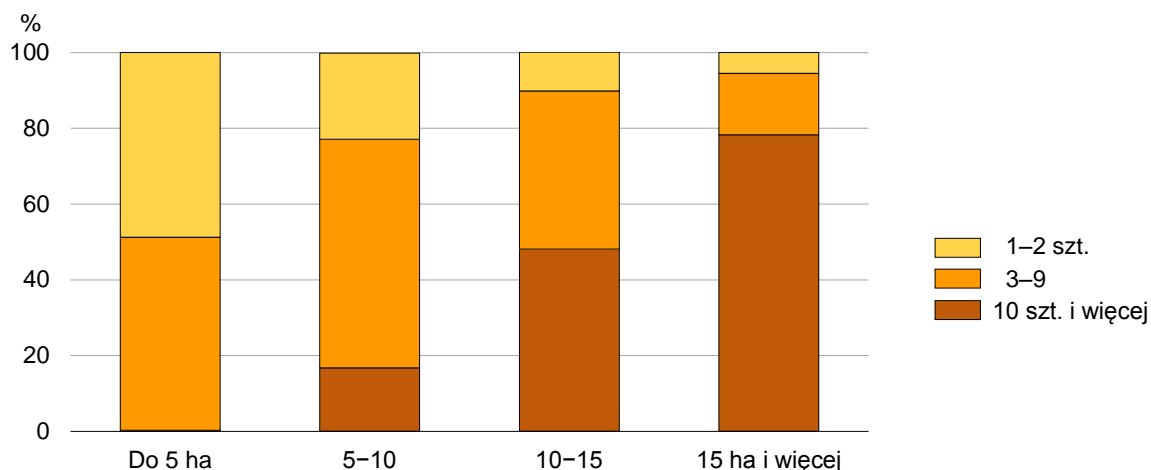
- 13,0% posiadało 1–2 szt. (w kraju – 20,7%),
- 32,5% – 3–9 szt. (34,6%),
- 54,5% – 10 szt. i więcej (44,7%).

**Wykr. 5 Struktura liczby gospodarstw i pogłowia bydła według skali chowu bydła w 2016 r.**



Wśród gospodarstw o powierzchni UR do 5 ha oraz 5–10 ha przeważały te, które posiadały 3–9 szt. bydła (odpowiednio: 51,0% i 60,3%). Wraz ze wzrostem UR wzrastał odsetek gospodarstw posiadających 10 szt. bydła i więcej. Wśród gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 10–15 ha stanowiły one 48,1%, a w grupie obszarowej 15 ha i więcej – 78,3%.

**Wykr. 6 Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu bydła w 2016 r.**

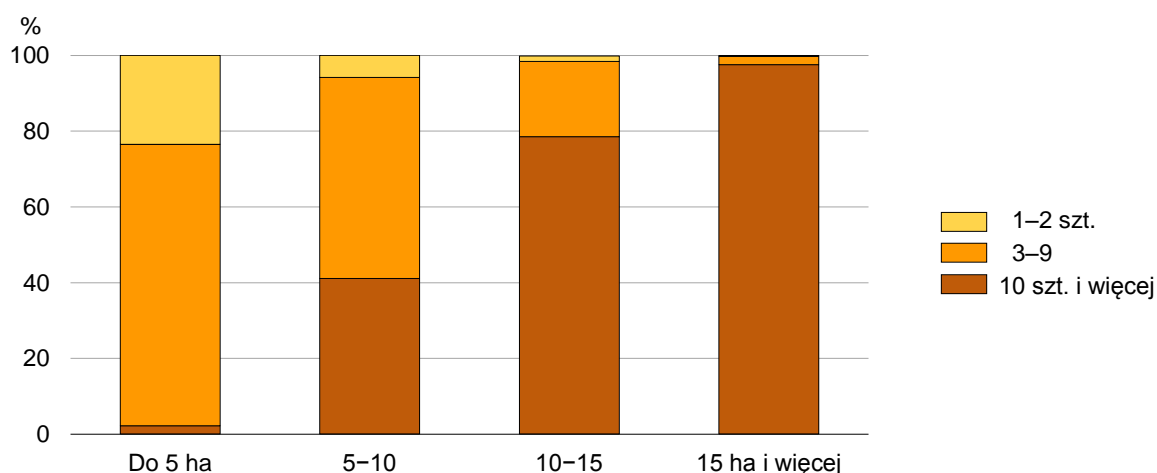


W 2016 r. pogłowie bydła w województwie wynosiło 121,3 tys. szt. (w 2013 r. – 116,6 tys. szt.). Znajdowało się ono w gospodarstwach powyżej 1 ha UR, przy czym największy odsetek odnotowano w grupie obszarowej UR 50 ha i więcej (46,7% ogółem pogłowia bydła).

Wyniki badania wykazały, że 0,7% pogłowia bydła znajdowało się w gospodarstwach posiadających 1–2 szt. bydła, 6,6% – w jednostkach posiadających 3–9 szt., a 92,7% – w jednostkach utrzymujących 10 i więcej szt. bydła.

Analiza pogłowia bydła według poszczególnych grup obszarowych i skali chowu wykazała, że za wyjątkiem grup obszarowych UR do 5 ha oraz 5–10 ha, przeważały stada liczące 10 szt. bydła i więcej. Największy odnotowano wśród gospodarstw o powierzchni UR ponad 50 ha (99,7%).

**Wykr. 7 Struktura pogłowia bydła według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu w 2016 r.**

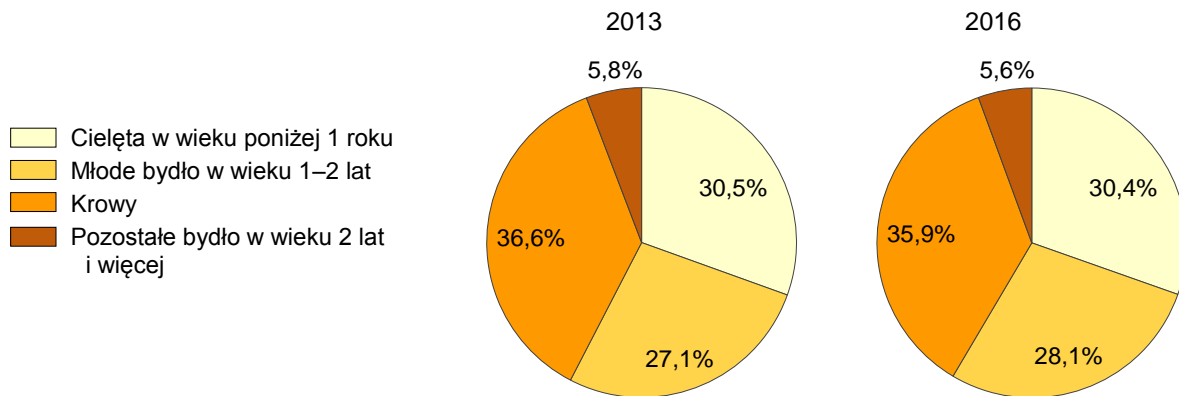


Na 1 gospodarstwo rolne utrzymujące bydło przypadało 27,4 szt. bydła.

W porównaniu z 2013 r. w strukturze pogłowia bydła odnotowano wzrost udziału młodego bydła w wieku 1–2 lat (o 1,0 p. proc.), a spadek udziału krów, pozostałego bydła

w wieku 2 lat i więcej oraz cieląt w wieku poniżej 1 roku (odpowiednio: o 0,7 p. proc., o 0,2 p. proc. i o 0,1 p. proc.).

Wykr. 8 **Struktura pogłowia bydła**

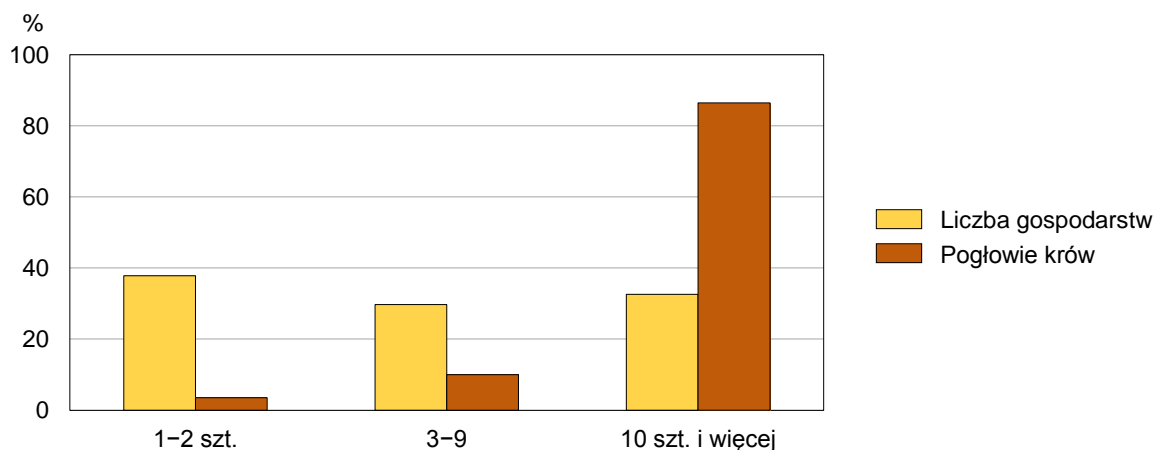


W 2016 r. chów i hodowlę krów prowadziło 3,1 tys. gospodarstw (w 2013 r. – 3,8 tys.), co stanowiło 69,8% gospodarstw utrzymujących bydło ogółem oraz 23,5% gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą.

Przeciętnie w gospodarstwach utrzymujących krowy:

- 37,8% posiadało 1–2 szt. (w kraju – 43,9%),
- 29,7% – 3–9 szt. (28,2%),
- 32,6% – 10 szt. i więcej (27,9%).

Wykr. 9 **Struktura liczby gospodarstw i pogłowia krów według skali chowu krów w 2016 r.**



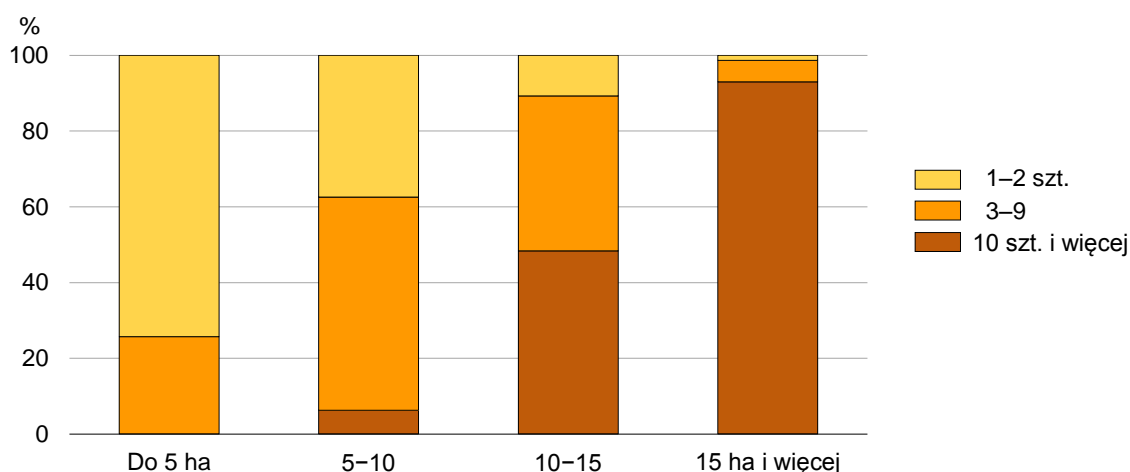
W grupie obszarowej do 10 ha UR dominowały gospodarstwa posiadające 1–2 krowy, przy czym najwyższy ich udział odnotowano w grupie do 5 ha (90,5%). Wśród gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 10–15 ha największy udział miały gospodarstwa utrzymujące 3–9 szt. krów (43,8%), a w grupie obszarowej 15 ha i więcej przeważały te skupiające 10 szt. krów i więcej (53,2%).

Pogłowie krów w 2016 r. wynosiło 43,5 tys. szt. (w 2013 r. – 42,7 tys. szt.). W gospodarstwach posiadających 1–2 szt. znajdowało się 3,5% pogłowia krów w województwie (w kraju – 6,5%), 10,0% – w gospodarstwach posiadających 3–9 krów (w kraju – 16,1%), a 86,4% – w gospodarstwach utrzymujących 10 szt. krów i więcej (w kraju – 77,4%).

Odsetek pogłowia krów w zbadanych gospodarstwach rolnych o najmniejszej skali chowu krów, a więc utrzymujących 1–2 szt., zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych w tych gospodarstwach. W podmiotach posiadających powierzchnię użytków rolnych do 5 ha odsetek ten wynosił 74,3%, a w gospodarstwach użytkujących 15 ha i więcej użytków rolnych – 1,3%.

W gospodarstwach rolnych o dużej skali chowu krów, tj. utrzymujących 10 szt. i więcej, odsetek pogłowia krów zdecydowanie wzrastał wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych – z 6,3% w jednostkach 5–10 ha do 93,0% w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 15 ha i więcej.

Wykr. 10 **Struktura pogłowia krów według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu w 2016 r.**



Obsada krów na 100 ha użytków rolnych wynosiła 8,5 szt. Na 1 gospodarstwo posiadające bydło przypadało 9,8 krów, a na 1 gospodarstwo utrzymujące krowy – 14,1 szt.

## Świnie

W 2016 r. chowem i hodowlą świń zajmowało się 5,3 tys. gospodarstw (w 2013 r. – 7,6 tys.).

Wśród gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie 40,5% (w kraju – 24,0%) prowadziło produkcję świń. Rozpatrując poszczególne grupy obszarowe, największy odsetek gospodarstw posiadających świnie w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających zwierzęta wystąpił w grupie obszarowej o powierzchni użytków rolnych powyżej 15 ha (59,5%), a najmniejszy wśród gospodarstw o powierzchni do 5 ha (12,0%).

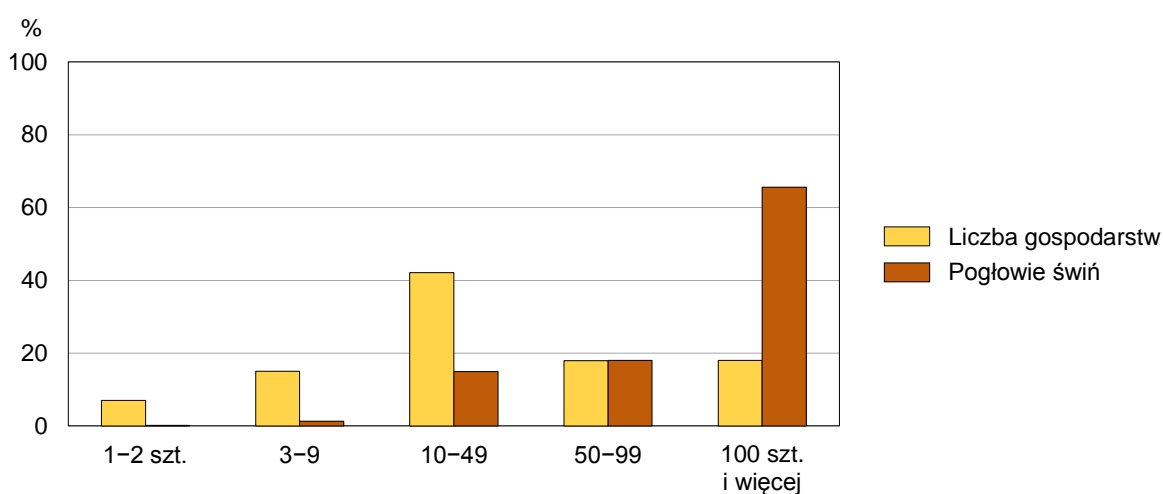
Wśród gospodarstw utrzymujących świnie przeważały te w grupie obszarowej powyżej 15 ha UR (45,2% ogółu gospodarstw tego gatunku). Najmniej gospodarstw zajmujących się

chowem i hodowlą świń odnotowano wśród gospodarstw o powierzchni użytków rolnych do 5 ha (10,3%).

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących świnie:

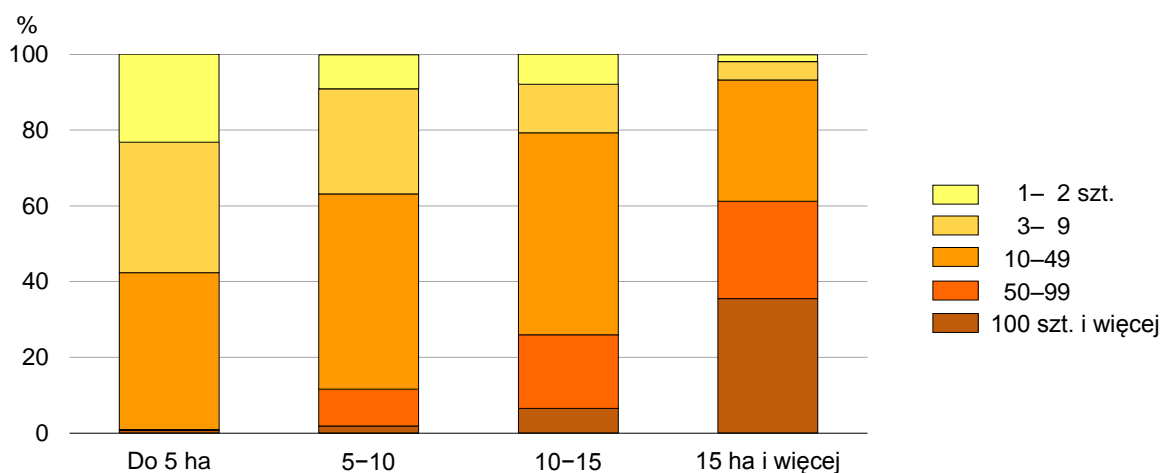
- 7,0% posiadało 1–2 szt. (w kraju – 14,4%),
- 15,0% – 3–9 szt. (25,4%),
- 42,1% – 10–49 szt. (40,6%),
- 17,9% – 50–99 szt. (9,9%),
- 11,3% – 100–199 szt. (5,1%),
- 6,6% – 200 szt. i więcej (4,5%).

**Wykr. 11** Struktura liczby gospodarstw i pogłowia świń według skali chowu świń w 2016 r.



Wśród gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, w grupie obszarowej 1–5 ha użytków rolnych największy odsetek (40,7%) stanowiły gospodarstwa utrzymujące 10–49 szt., podobnie jak w grupach obszarowych: 5–10 ha, 10–15 ha oraz 15 ha i więcej (odpowiednio: 51,6%, 53,3% i 32,1%).

**Wykr. 12** Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu świń w 2016 r.

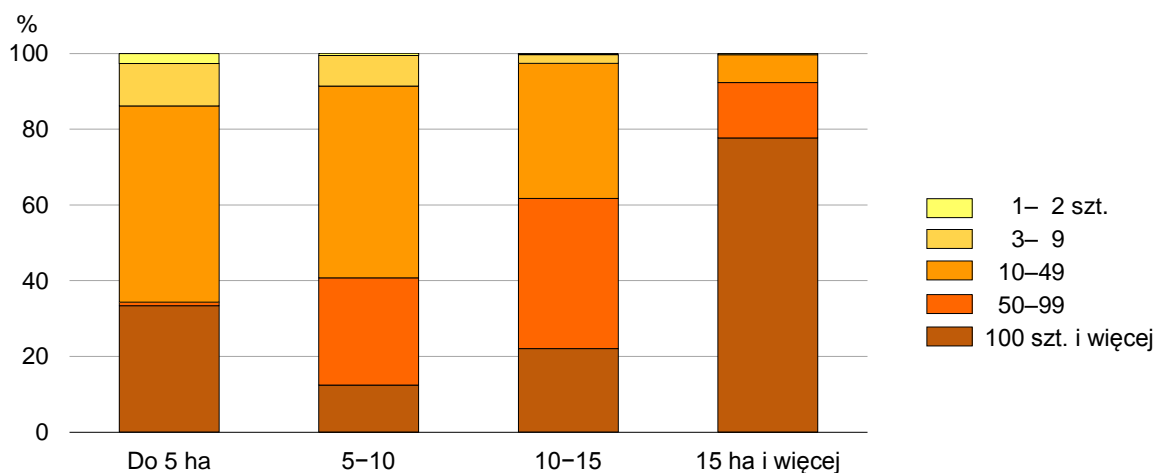




W 2016 r. w województwie odnotowano 381,4 tys. szt. świń (w 2013 r. – 451,0 tys. szt.).

W gospodarstwach posiadających 1–2 szt. znajdowało się 0,2% ogółu pogłowia świń; 1,3% pozostawało w posiadaniu gospodarstw z 3–9 szt. świń, 14,9% – w gospodarstwach posiadających 10–49 szt., 18,0% – w gospodarstwach posiadających 50–99 szt., a 65,6% – w gospodarstwach posiadających 100 szt. świń i więcej.

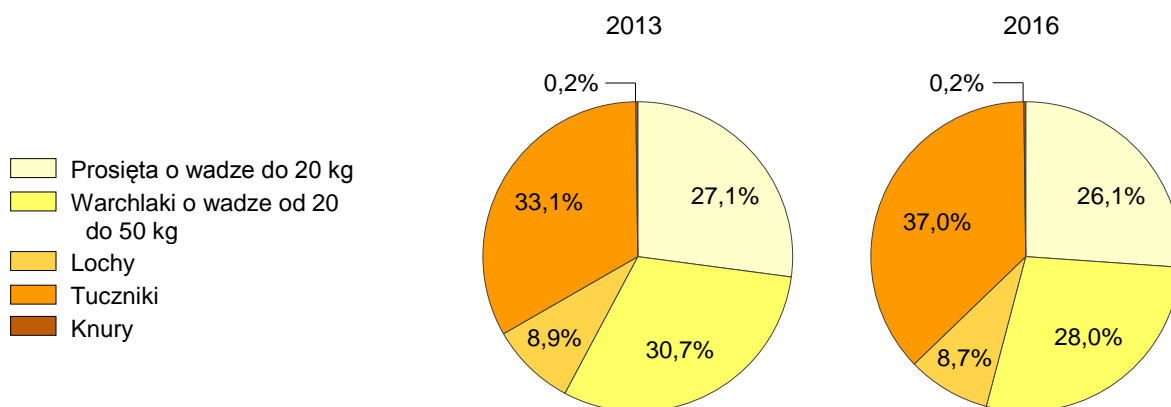
Wykr. 13 **Struktura pogłowia świń według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu w 2016 r.**



Odsetek pogłowia świń utrzymywanego w gospodarstwach o najmniejszej skali chowu, tj. posiadających tylko 1–2 szt. świń wyraźnie zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych. W gospodarstwach rolnych o największej skali chowu świń, tj. utrzymujących 100 szt. i więcej, odsetek pogłowia świń zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych – z 33,4% w gospodarstwach o areale do 5 ha do 77,7% w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 15 ha i więcej.

Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę świń przypadało 71,7 szt. tego gatunku.

Wykr. 14 **Struktura pogłowia świń**



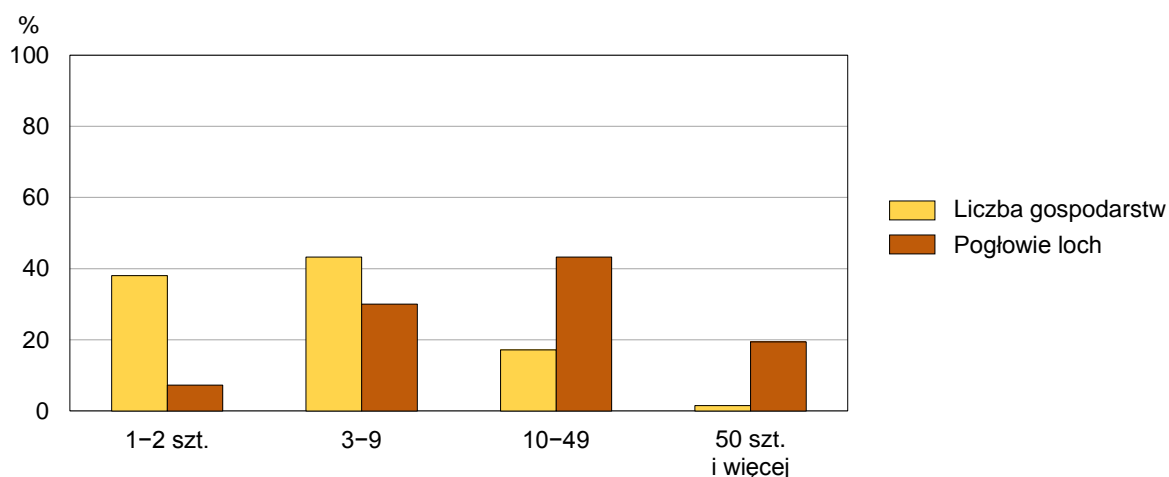
W relacji do 2013 r. w strukturze pogłowia świń odnotowano spadek udziału warchlaków (o 2,7 p. proc.), prosiąt (o 1,0 p. proc.) oraz loch (o 0,2 p. proc.), a wzrost udziału tuczniaków (o 3,9 p. proc.). Pogłowie knurów nie uległo zmianie.

Chowem **loch** zajmowało się 4,4 tys. gospodarstw tj. 83,3% gospodarstw utrzymujących świnie ogółem oraz 33,7% gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą.

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących lochy:

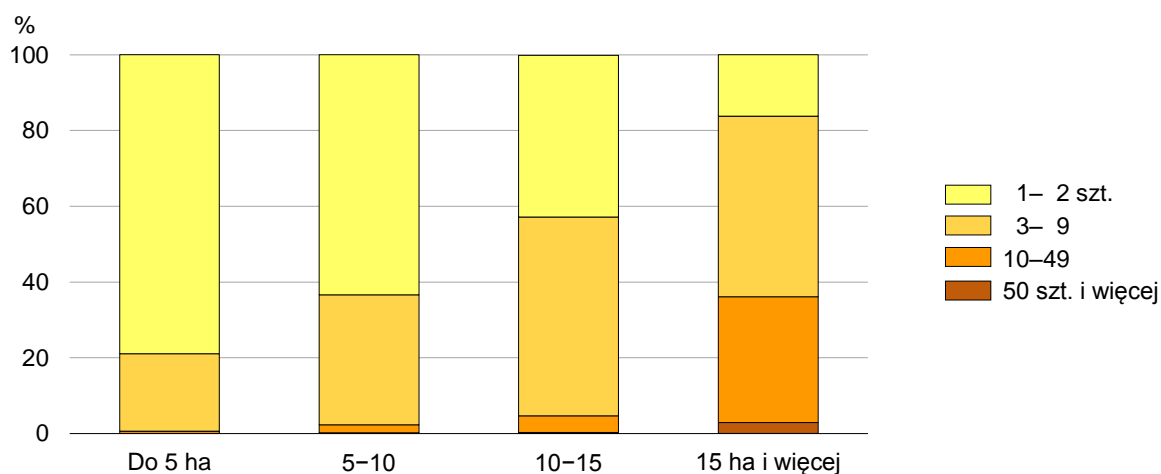
- 38,0% posiadało 1–2 szt. (w kraju – 51,8%),
- 43,3% – 3–9 szt. (36,3%),
- 17,2% – 10–49 szt. (10,8%),
- 1,5% – 50 szt. i więcej (1,2%).

**Wykr. 15** Struktura liczby gospodarstw i pogłowia loch według skali chowu loch w 2016 r.



W grupie obszarowej do 10 ha UR dominowały gospodarstwa posiadające 1–2 szt. loch, przy czym najwyższy ich udział odnotowano w grupie do 5 ha (78,9%). Wśród gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 10–15 ha oraz 15 ha i więcej największy udział miały gospodarstwa utrzymujące 3–9 szt. loch (odpowiednio: 52,5% i 47,7%).

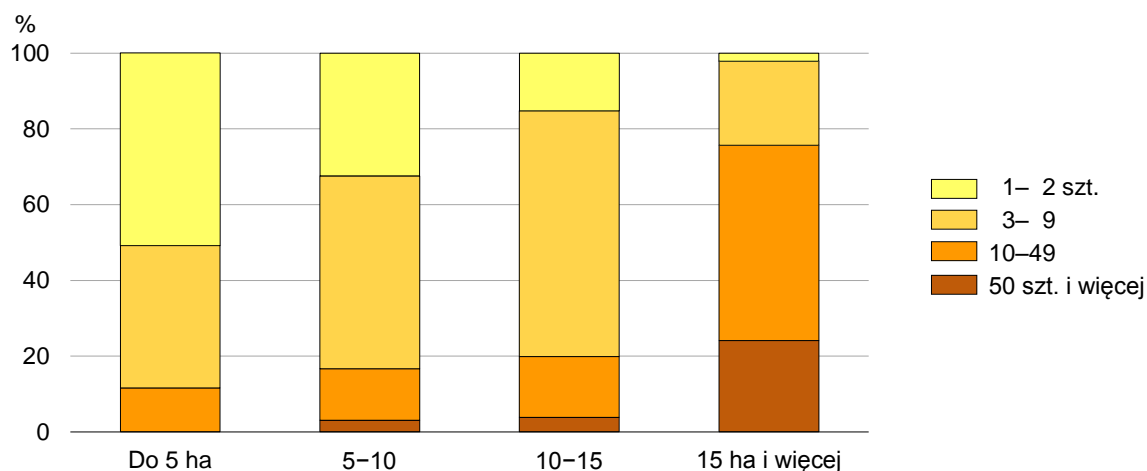
**Wykr. 16** Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu loch w 2016 r.



Pogłowie loch w 2016 r. wynosiło w województwie 33,2 tys. szt. (w 2013 r. – 40,4 tys. szt.).

Odsetek pogłowia loch na chów utrzymywanego w gospodarstwach o najmniejszej skali chowu, tj. posiadających tylko 1–2 lochy zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych w tych gospodarstwach. W gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych do 5 ha odsetek ten wynosił 50,9%, a w gospodarstwach użytkujących 15 ha i więcej użytków rolnych było 2,1% pogłowia loch. W gospodarstwach rolnych o skali chowu 50 szt. i więcej odsetek pogłowia loch wzrastał wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych. W jednostkach obszarowych do 5 ha nie odnotowano gospodarstw posiadających 50 szt. loch i więcej, a w gospodarstwach powyżej 15 ha użytków rolnych odsetek ten wynosił 24,1%.

Wykr. 17 **Struktura pogłowia loch według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu w 2016 r.**



Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę świń przypadało 6,2 szt. loch, a na 1 gospodarstwo rolne utrzymujące lochy – 7,5 szt.

## Owce

W 2016 r. chów i hodowlę owiec prowadziło 0,1 tys. gospodarstw, tj. 0,8% gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą.

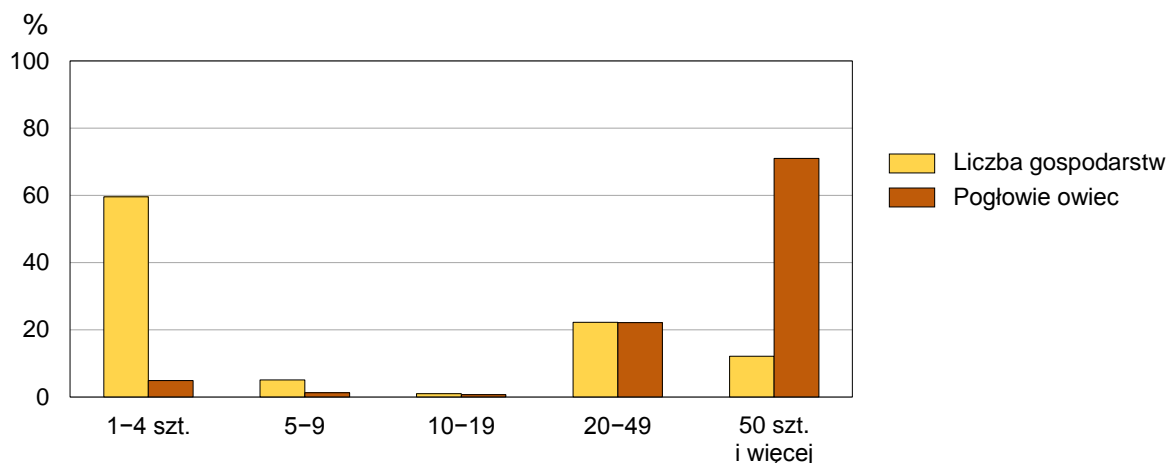
Największy udział (1,0%) gospodarstw rolnych utrzymujących owce w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających zwierzęta odnotowano w gospodarstwach o powierzchni UR 10–15 ha, a najmniejszy (0,6%) – wśród gospodarstw o powierzchni UR do 5 ha.

Wśród gospodarstw posiadających owce dominowały jednostki z grupy obszarowej powyżej 15 ha UR (29,3% ogółu gospodarstw). Najmniej gospodarstw utrzymujących owce znajdowało się w grupie UR 10–15 ha (19,2%).

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących owce:

- 59,6% posiadało 1–4 szt. (w kraju – 42,8%),
- 5,1% – 5–9 szt. (16,0%),
- 35,4% – 10 szt. i więcej (41,2%).

Wykr. 18 **Struktura liczby gospodarstw i pogłowia owiec według skali chowu owiec w 2016 r.**



W województwie, za wyjątkiem grup obszarowych 10–15 ha dominowały jednostki o najniższej skali chowu, tj. posiadające 1–4 szt. owiec. Najwyższy ich odsetek odnotowano w grupie UR 5–10 ha (91,3%). W gospodarstwach o powierzchni 10–15 ha najwięcej było gospodarstw utrzymujących 10–49 szt. owiec (63,2%).

W 2016 r. w województwie było 2,8 tys. szt. owiec (w 2013 r. – 1,9 tys. szt.).

Analiza pogłowia owiec według poszczególnych grup obszarowych wykazała, że za wyjątkiem gospodarstw o areale do 5 ha UR, najczęściej hodowano stada najbardziej liczne, tj. o liczbie powyżej 50 szt. Najwyższy odsetek wystąpił w grupie obszarowej 15 ha i więcej UR (81,1%).

Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę owiec przypadało 27,8 szt. tego gatunku.

## Konie

W województwie opolskim w 2016 r. chowem i hodowlą koni zajmowało się 0,6 tys. gospodarstw (w 2013 r. – 0,7 tys.).

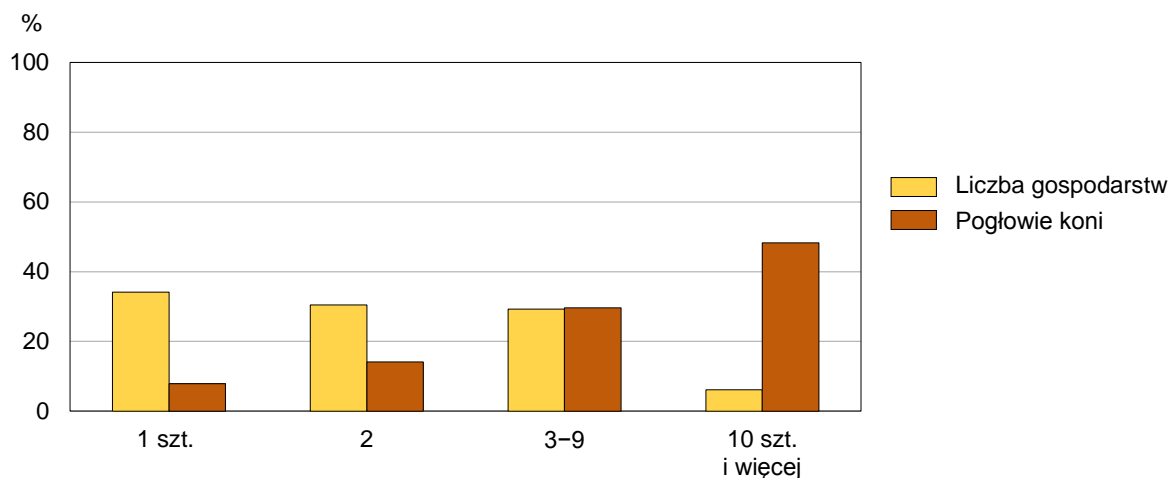
Spośród gospodarstw prowadzących chów i hodowlę zwierząt gospodarskich 4,6% (w kraju – 8,6%) posiadało konie. Analiza poszczególnych grup obszarowych wykazała, że najwyższy odsetek gospodarstw utrzymujących konie w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających zwierzęta gospodarskie wystąpił w grupie UR 15 ha i więcej (5,6%), a najniższy wśród gospodarstw o powierzchni 10–15 ha (3,7%).

Spośród gospodarstw zajmujących się chowem i hodowlą koni najwyższy udział miały jednostki o powierzchni 15 ha i więcej (37,1%), a najniższy gospodarstwa o areale 10–15 ha (11,4%).

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących konie:

- 34,1% posiadało 1 szt. (w kraju – 53,2%),
- 30,5% – 2 szt. (17,0%),
- 29,3% – 3–9 szt. (24,7%),
- 6,1% – 10 szt. i więcej (5,1%).

Wykr. 19 **Struktura liczby gospodarstw i pogłowia koni według skali chowu koni w 2016 r.**



Wśród gospodarstw najmniejszych, tj. o powierzchni użytków rolnych do 5 ha największy odsetek stanowiły gospodarstwa utrzymujące 2 szt. koni (41,6%), natomiast w grupie gospodarstw o areale 5–10 ha – gospodarstwa posiadające 1 konia (53,2%). W pozostałych grupach obszarowych (10–15 ha oraz 15 ha i więcej) największy odsetek stanowiły gospodarstwa z 3–9 końmi (odpowiednio: 44,9% i 34,8%).

W 2016 r. w województwie było 2,6 tys. koni (w 2013 r. – 2,7 tys.). Największy udział w pogłowie koni ogółem odnotowano w gospodarstwach z grupy obszarowej UR 15 ha i więcej (66,7%).

Odsetek pogłowia koni utrzymywanego w gospodarstwach o najmniejszej skali chowu, tj. posiadających 1 lub 2 szt. zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw, z 50,9% w gospodarstwach o powierzchni do 5 ha do 10,3% – w jednostkach o powierzchni użytków rolnych 15 ha i więcej. W gospodarstwach rolnych o największej skali chowu koni, tj. utrzymujących 10 szt. i więcej, odsetek pogłowia koni w jednostkach najmniejszych obszarowo (do 5 ha) wynosił 2,3%, a w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 15 ha i więcej – 69,6%.

Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę koni przypadało 4,3 szt. tego gatunku.

## Kozy

W 2016 r. w województwie chów i hodowlę kóz prowadziło 0,1 tys. gospodarstw rolnych (w 2013 r. – 0,2 tys.).

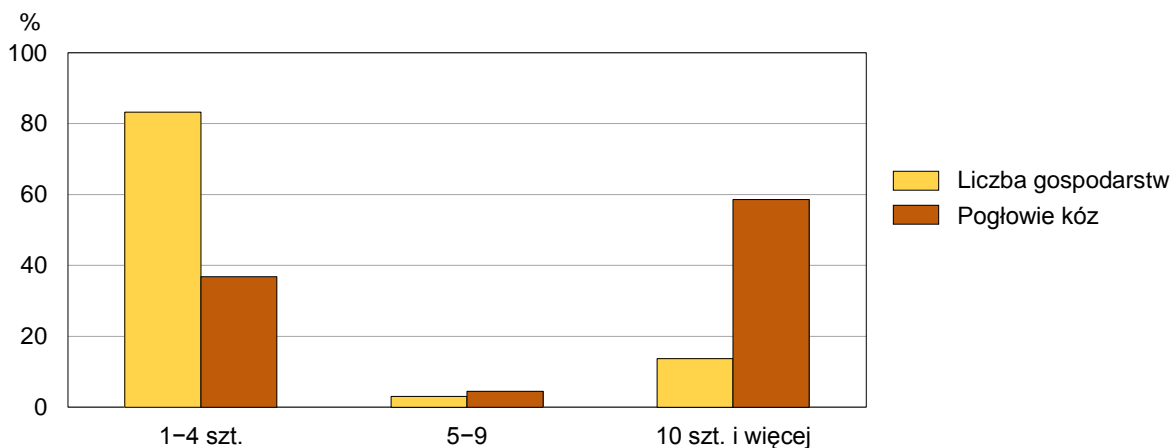
Gospodarstwa utrzymujące kozy stanowiły 1,0% wszystkich gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie w województwie (w kraju – 1,4%). Rozpatrując poszczególne grupy obszarowe, największy odsetek jednostek posiadających kozy w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą wystąpił wśród gospodarstw o areale 10–15 ha UR (1,9%), a najmniejszy w jednostkach o powierzchni do 5 ha oraz 15 ha i więcej (po 0,7%).

Wśród gospodarstw utrzymujących kozy dominowały jednostki o areale 10–15 ha (27,5%), a najmniej gospodarstw odnotowano w grupie obszarowej 15 ha i więcej (22,9%).

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących kozy:

- 83,2% posiadało 1–4 szt. (w kraju – 85,6%),
- 3,1% – 5–9 szt. (8,9%),
- 13,7% – 10 szt. i więcej (5,5%).

**Wykr. 20 Struktura liczby gospodarstw i pogłowia kóz według skali chowu kóz w 2016 r.**



W województwie najczęściej występowały gospodarstwa o najniższej skali chowu, tj. posiadające 1–4 szt. kóz. Największy ich udział zanotowano w grupie UR 10–15 ha (97,2%).

Pogłowie kóz w 2016 r. wynosiło 0,5 tys. szt. (w 2013 r. – 1,0 tys. szt.).

Analiza pogłowia kóz według poszczególnych grup UR oraz skali chowu wykazała, że wraz ze wzrostem areалу rosła skala chowu pogłowia kóz. Wyjątek stanowiła grupa 10–15 ha, w której najczęściej występowały stada liczące 1–4 szt. (66,3%).

Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę kóz przypadało 4,1 szt. tego gatunku.

## Drób kurzy

Chowem i hodowlą drobiu kurzego zajmowało się 9,4 tys. gospodarstw (w 2013 r. – 12,3 tys.).

Biorąc pod uwagę poszczególne grupy obszarowe, największy odsetek gospodarstw utrzymujących drób kurzy w ogólnej liczbie jednostek zajmujących się chowem zwierząt gospodarskich wystąpił w grupie UR do 5 ha (84,0%), a najniższy w grupie 15 ha i więcej (52,0%).

Wśród podmiotów posiadających na utrzymaniu drób kurzy przeważały gospodarstwa o powierzchni UR do 5 ha (40,8%), natomiast najrzadziej chowem tego gatunku zajmowały się gospodarstwa należące do grupy obszarowej 10–15 ha (14,1%).

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących drób kurzy:

- 90,5% posiadało 1–49 szt. (w kraju – 89,0%),
- 7,8% – 50–149 szt. (9,8%),
- 1,7% – 150 szt. i więcej (1,2%).

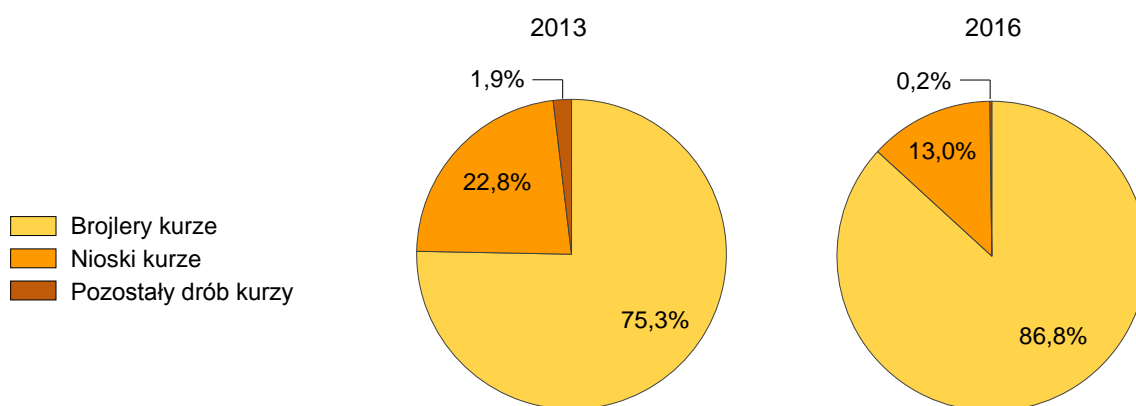
Analiza gospodarstw rolnych pod względem poszczególnych grup UR oraz skali chowu wykazała, że w każdej grupie obszarowej najczęściej było gospodarstw utrzymujących 1–49 szt. drobiu kurzego. Ich udział wahał się od 85,6% w gospodarstwach o powierzchni 15 ha i więcej do 93,8% w podmiotach z grupy obszarowej do 5 ha.

Pogłowie drobiu kurzego w 2016 r. wynosiło 5348,0 tys. szt. (w 2013 r. – 3496,7 tys. szt.). Najwyższy odsetek pogłowia tego gatunku odnotowano w grupie obszarowej do 5 ha (45,8%).

Analiza pogłowia drobiu kurzego według poszczególnych grup obszarowych wykazała, że w każdej z nich, za wyjątkiem grupy UR 10–15 ha, najczęściej hodowano stada liczące powyżej 150 szt. Najwyższy ich odsetek wystąpił w grupie 15 ha i więcej (97,1%).

Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę drobiu kurzego przypadało 566,0 szt. tego gatunku.

Wykr. 21 **Struktura pogłowia drobiu kurzego**



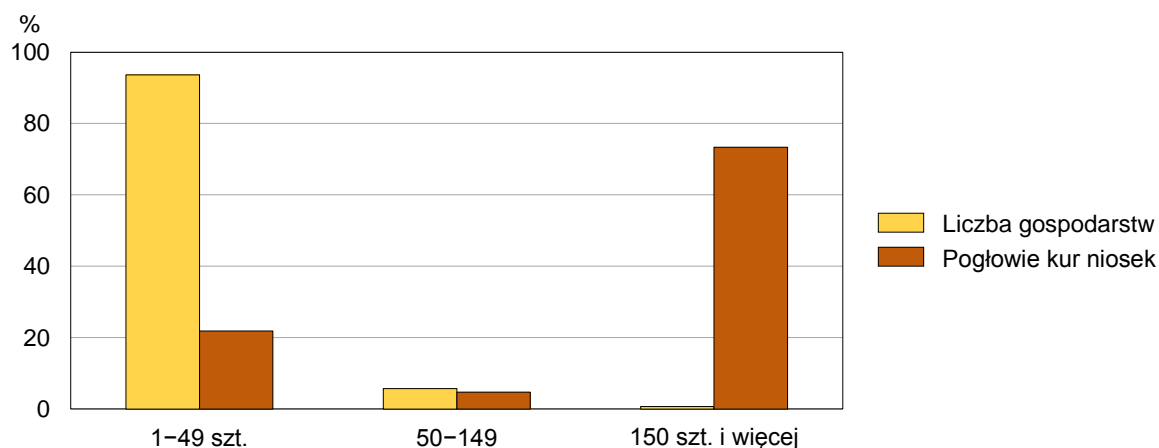
W strukturze pogłowia drobiu kurzego w odniesieniu do 2013 r. odnotowano wzrost udziału brojlerów o 11,5 p. proc., a spadek udziału niosek kurzych oraz pozostałego drobiu kurzego odpowiednio: o 9,8 p. proc. i o 1,7 p. proc.

Chowem i hodowlą **niosek kurzych** zajmowało się 9,1 tys. gospodarstw (w 2013 r. – 10,9 tys.).

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw utrzymujących kury nioski:

- 93,6% posiadało 1–49 szt. (w kraju – 92,6%),
- 5,7% – 50–149 szt. (6,8%),
- 0,7% – 150 szt. i więcej (0,6%).

Wykr. 22 **Struktura liczby gospodarstw i pogłowia kur niosek według skali chowu niosek w 2016 r.**



W każdej z grup UR dominowały gospodarstwa utrzymujące 1–49 szt. niosek kurzych, przy czym największy ich udział odnotowano w grupie obszarowej do 5 ha (96,1%).

Pogłowie niosek kurzych wynosiło 695,0 tys. szt. (w 2013 r. – 796,2 tys. szt.). Najwyższy odsetek pogłowia tego gatunku wystąpił w grupie obszarowej 15 ha i więcej (62,0%).

W grupach obszarowych do 5 ha UR oraz 15 ha i więcej najczęściej występowały stada liczące powyżej 150 szt. niosek (odpowiednio: 64,7% i 89,5%). W gospodarstwach o areale 5–10 ha oraz 10–15 ha przeważały stada o liczbie sztuk 1–49 (odpowiednio: 67,7% i 79,6%).

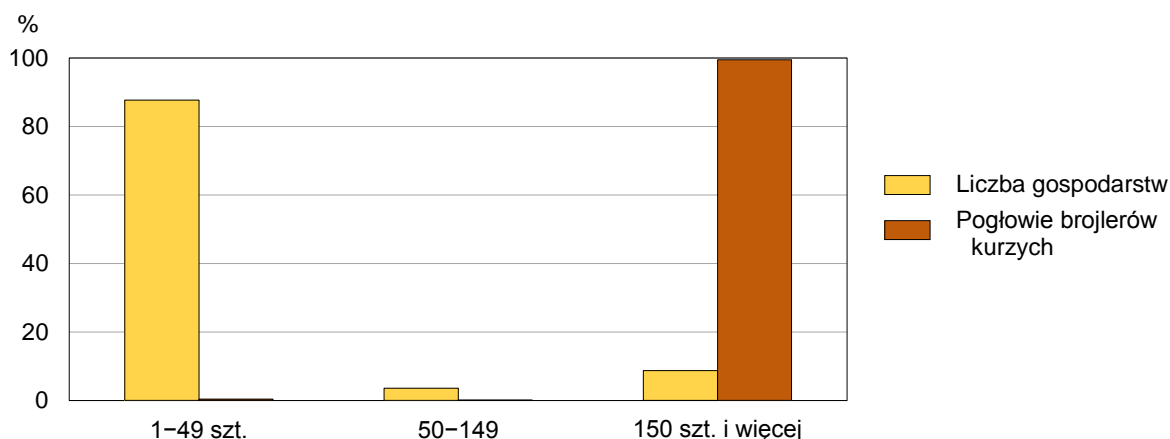
Na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów i hodowlę niosek kurzych przypadło 76,3 szt. tego gatunku.

Chowem **brojlerów kurzych** zajmowało się 1,1 tys. gospodarstw rolnych (w 2013 r. – 1,6 tys.).

Przeciętnie w województwie, wśród gospodarstw prowadzących produkcję brojlerów:

- 87,7% posiadało 1–49 szt. (w kraju – 89,1%),
- 3,6% – 50–149 szt. (6,5%),
- 8,7% – 150 szt. i więcej (4,4%).

Wykr. 23 **Struktura liczby gospodarstw i pogłowia brojlerów kurzych według skali chowu brojlerów w 2016 r.**





W województwie dominowały gospodarstwa posiadające 1–49 szt. brojlerów, przy czym największy ich udział wystąpił w jednostkach o areale 10–15 ha (98,1%).

W 2016 r. w województwie odnotowano 4643,1 tys. brojlerów kurzych (w 2013 r. – 2633,6 tys. szt.). Największy udział pogłównia brojlerów zanotowano w grupie obszarowej do 5 ha UR (48,8%).

Analiza pogłównia brojlerów kurzych według poszczególnych grup obszarowych oraz skali chowu wykazała, że we wszystkich grupach UR za wyjątkiem grupy 10–15 ha największy udział miały stada liczące powyżej 150 szt.

Na 1 gospodarstwo rolne zajmujące się chowem i hodowlą brojlerów kurzych przypadało 4205,7 szt. tego gatunku.

## CIĄGNIKI ROLNICZE

Według wyników BSGR 2016, w ciągniki wyposażonych było 19,2 tys. gospodarstw rolnych (71,3% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą; w kraju – 67,6%). Udział gospodarstw posiadających ciągniki w ogólnej liczbie jednostek prowadzących działalność rolniczą zmieniał się w zależności od powierzchni UR i wahał się w przedziale od 36,9% w gospodarstwach najmniejszych (do 1 ha) do 97,0% – w gospodarstwach użytkujących 15–30 ha. Najwięcej gospodarstw z ciągnikami odnotowano w grupie obszarowej UR 1–5 ha i 5–10 ha (odpowiednio: 29,5% i 20,8% gospodarstw wyposażonych w ciągniki), a najmniej – do 1 ha (1,3%).

Tabl. 8. Wyposażenie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w ciągniki według grup obszarowych użytków rolnych w 2016 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych						
		do 1 ha	1–5	5–10	10–15	15–30	30–50	50 ha i więcej
W LICZBACH BEZWZGLEDNYCH								
Liczba ciągników .....	36909	270	6115	5724	5535	8261	4135	6869
Gospodarstwa z ciągnikami	19184	243	5667	3987	2978	3289	1381	1639
2013 = 100								
Liczba ciągników .....	102,4	232,8	95,3	91,1	121,5	99,7	97,2	111,8
Gospodarstwa z ciągnikami	100,0	229,2	98,9	87,6	124,0	96,0	94,3	109,1

W 2016 r. liczba **ciągników** wynosiła 36,9 tys. szt. i była o 2,4% większa niż w 2013 r. W posiadaniu gospodarstw indywidualnych było 35,1 tys. ciągników, co stanowiło 95,2% ciągników ogółem.

Ponad 69% ogólnej liczby ciągników było w posiadaniu gospodarstw rolnych o powierzchni UR 1–30 ha. W gospodarstwach najmniejszych (do 1 ha UR) odsetek ciągników wyniósł 0,7%, a w największych (50 ha UR i więcej) – 18,6%.

Tabl. 9. Ciągniki według grup obszarowych użytków rolnych

Lata	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych						
		do 1 ha	1–5	5–10	10–15	15–30	30–50	50 ha i więcej
<b>NA 1 GOSPODARSTWO PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ I POSIADAJĄCE CIĄGNIKI w szt.</b>								
2013 .....	1,9	1,1	1,1	1,4	1,9	2,4	2,9	4,1
<b>2016 .....</b>	<b>1,9</b>	<b>1,1</b>	<b>1,1</b>	<b>1,4</b>	<b>1,9</b>	<b>2,5</b>	<b>3,0</b>	<b>4,2</b>
<b>NA 100 GOSPODARSTW PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ ROLNICZĄ w szt.</b>								
2013 .....	134,8	22,4	53,9	122,5	174,6	234,4	281,7	395,7
<b>2016 .....</b>	<b>137,1</b>	<b>41,0</b>	<b>52,9</b>	<b>116,7</b>	<b>178,2</b>	<b>243,6</b>	<b>260,4</b>	<b>403,3</b>
<b>POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH PRZYPADAJĄCA NA 1 CIĄGNIK w ha</b>								
2013 .....	14,5	3,6	4,7	6,0	7,1	9,0	13,8	47,1
<b>2016 .....</b>	<b>13,8</b>	<b>1,9</b>	<b>4,8</b>	<b>6,0</b>	<b>6,8</b>	<b>8,6</b>	<b>14,5</b>	<b>40,2</b>

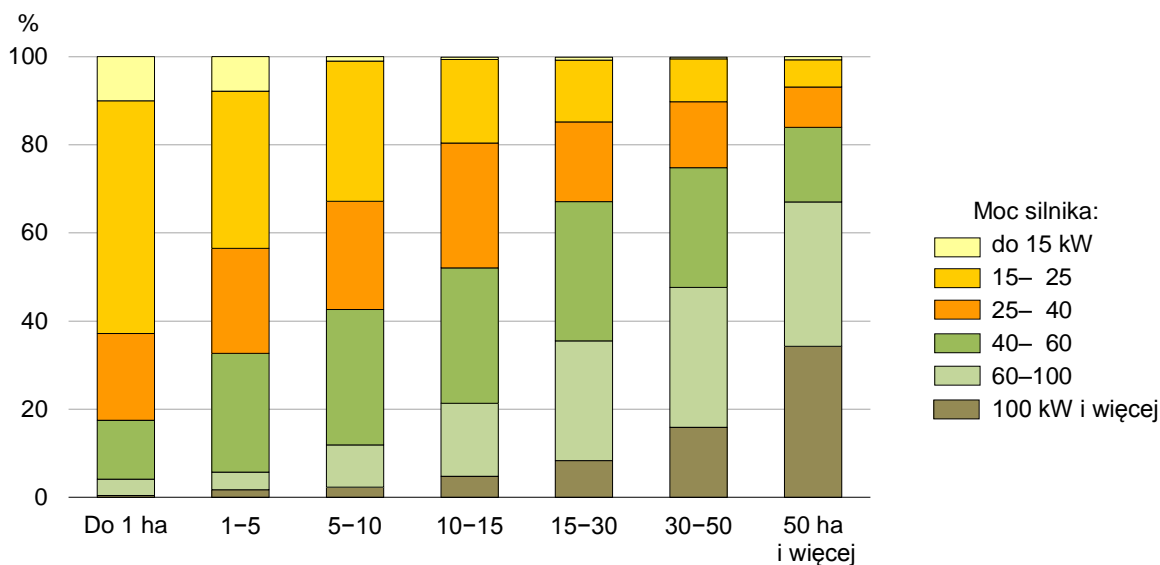
Średnio na 1 gospodarstwo prowadzące działalność rolniczą i posiadające ciągniki przypadało 1,9 szt. ciągników (w kraju – 1,6 szt.). Omawiany wskaźnik wahał się w przedziale od 1,1 szt. w gospodarstwach o powierzchni UR do 1 ha oraz 1–5 ha do 4,2 szt. w gospodarstwach największych (50 ha i więcej).

W 2016 r. liczba ciągników na 100 gospodarstw prowadzących działalność rolniczą wynosiła 137,1 szt. i była wyższa o 31,4 szt. od średniej krajowej. W poziomie wyposażenia gospodarstw w ciągniki województwo opolskie znalazło się na 2 miejscu za województwem kujawsko-pomorskim (146,3 szt.).

Średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik wynosiła 13,8 ha (w kraju 9,7 ha). Najmniejsza powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik była w grupie obszarowej do 1 ha (1,9 ha), największa natomiast w grupie 50 ha i więcej – 40,2 ha.

Analiza wyposażenia gospodarstw rolnych w ciągniki pod względem mocy silnika wykazała najczęściej gospodarstw z ciągnikami o mocy 40–60 kW i 15–25 kW (odpowiednio: 43,4% i 36,1% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i posiadających ciągniki). Gospodarstwa wyposażone w ciągniki o mocy najmniejszej (do 15 kW) i największej (100 kW i więcej) stanowiły odpowiednio: 3,5% i 14,4% ogólnej liczby gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i posiadających ciągniki.

Wyk. 24 **Struktura ciągników według mocy silnika i grup obszarowych użytkowników rolnych w 2016 r.**



W 2016 r. w strukturze ciągników dominowały pojazdy o mocy silnika od 40 do 60 kW (27,2%), od 60 do 100 kW (20,4%) oraz od 25 kW do 40 kW (19,6%). Razem stanowiły one 67,2% w ogólnej liczbie ciągników. Najmniej było ciągników o mocy do 15 kW (1,9%).

O mocy posiadanych ciągników decyduje przede wszystkim wielkość i kierunek produkcji gospodarstwa. Najwięcej ciągników o najniższej mocy wykorzystywano w gospodarstwach do 5 ha UR, a o najwyższej mocy – w gospodarstwach o powierzchni UR 50 ha i więcej.

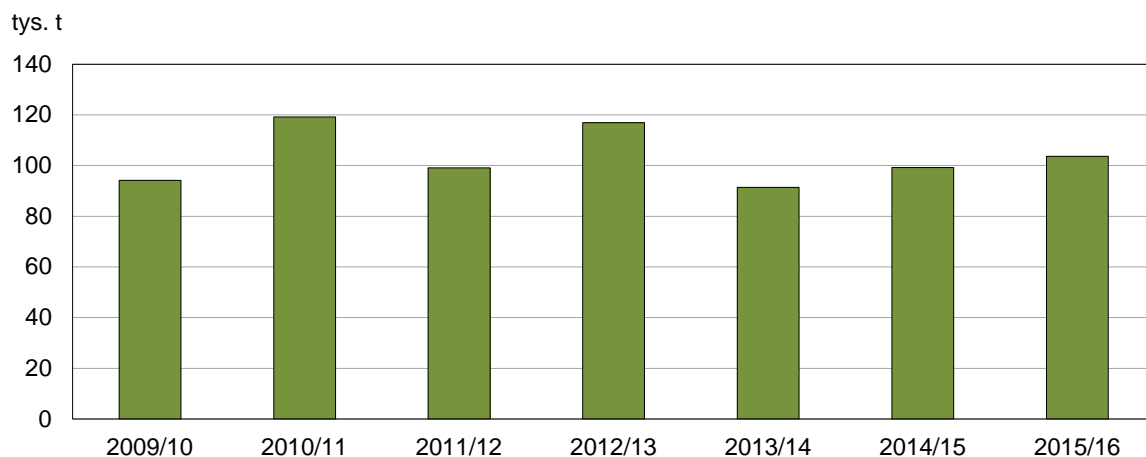
## NAWOZY I NAWADNIANIE

W przeprowadzonym BSGR 2016 zebrano m.in. informacje o zastosowanych w gospodarstwach rolnych w roku gospodarczym 2015/16 nawozach mineralnych (azotowych, fosforowych, potasowych, wieloskładnikowych), wapniowych i naturalnych.

Wyniki badania wykazały w województwie opolskim 25,0 tys. gospodarstw stosujących nawozy mineralne, wapniowe i naturalne, w tym 24,8 tys. gospodarstw indywidualnych. W odniesieniu do roku gospodarczego 2012/13 liczba tych gospodarstw zwiększyła się po 2,9%. Gospodarstwa stosujące nawożenie stanowiły 92,8% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (w kraju – 84,6%). W roku gospodarczym 2015/16 w strukturze gospodarstw dominowały gospodarstwa stosujące nawozy azotowe (84,4% gospodarstw stosujących nawozy). Często wykorzystywane były również nawozy wieloskładnikowe, które stosowało 80,1% gospodarstw rolnych. Zdecydowanie mniej było gospodarstw stosujących nawożenie fosforowe (2,6%) i potasowe (5,5%). Spośród zbadanych gospodarstw 1,9 tys. (7,2%) nie stosowało żadnego nawożenia.

Zużycie nawozów mineralnych (NPK) w roku gospodarczym 2015/16 wynosiło 103,6 tys. t w czystym składniku, w tym 76,4 tys. t w gospodarstwach indywidualnych. W porównaniu z rokiem gospodarczym 2012/13 zużycie nawozów mineralnych ogółem zmniejszyło się o 11,4%, w tym nawozów fosforowych – o 43,3%, a azotowych – o 1,3%. Zużycie nawozów potasowych natomiast zwiększyło się o 3,1%.

Wyk. 25 **Zużycie nawozów mineralnych**



Zużycie nawozów mineralnych pod zbiory 2016 r. w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze wynosiło 203,8 kg, tj. o 9,3% mniej niż w roku gospodarczym 2012/13. Pod względem zużycia nawozów mineralnych na 1 ha UR województwo opolskie uplasowało się na 1 miejscu w kraju. Przy średnim poziomie zużycia NPK w kraju wynoszącym 131,6 kg na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze, nawożenie w województwie opolskim było o 72,2 kg (o 54,9%) wyższe.

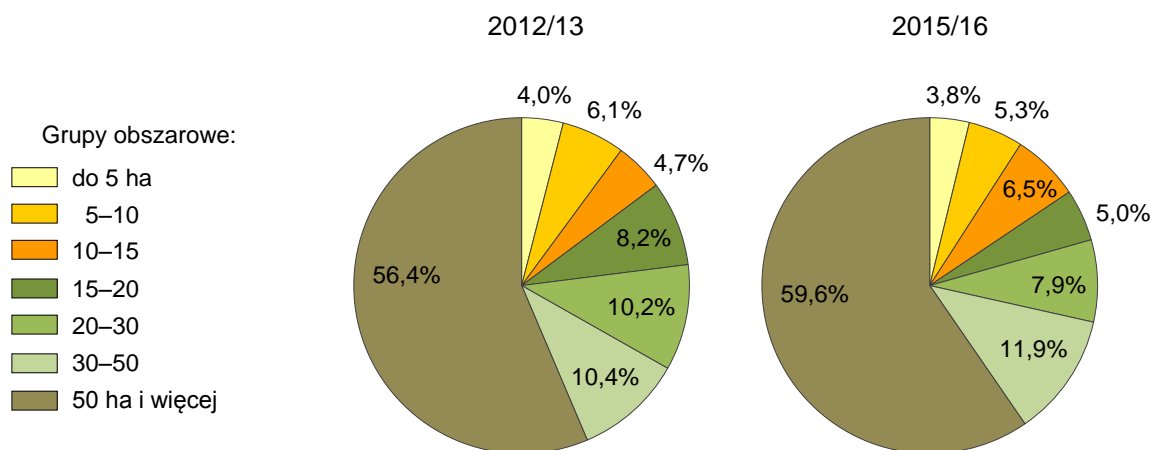
Tabl. 10. **Zużycie nawozów mineralnych i wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik w roku gospodarczym 2015/16**

Wyszczególnienie	Nawozy mineralne				Nawozy wapniowe
	razem	azotowe	fosforowe	potasowe	
W TONACH					
<b>Ogółem</b> .....	<b>103606</b>	<b>58709</b>	<b>17472</b>	<b>27426</b>	<b>69667</b>
W tym gospodarstwa indywidualne.....	76387	41833	13489	21065	44814
NA 1 ha UŻYTKÓW ROLNYCH W DOBREJ KULTURZE w kg					
<b>Ogółem</b> .....	<b>203,8</b>	<b>115,5</b>	<b>34,4</b>	<b>53,9</b>	<b>137,0</b>
W tym gospodarstwa indywidualne.....	198,3	108,6	35,0	54,7	116,3

Zużycie nawozów mineralnych w poszczególnych grupach obszarowych było bardzo zróżnicowane. Najmniej nawozów na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze zużywały

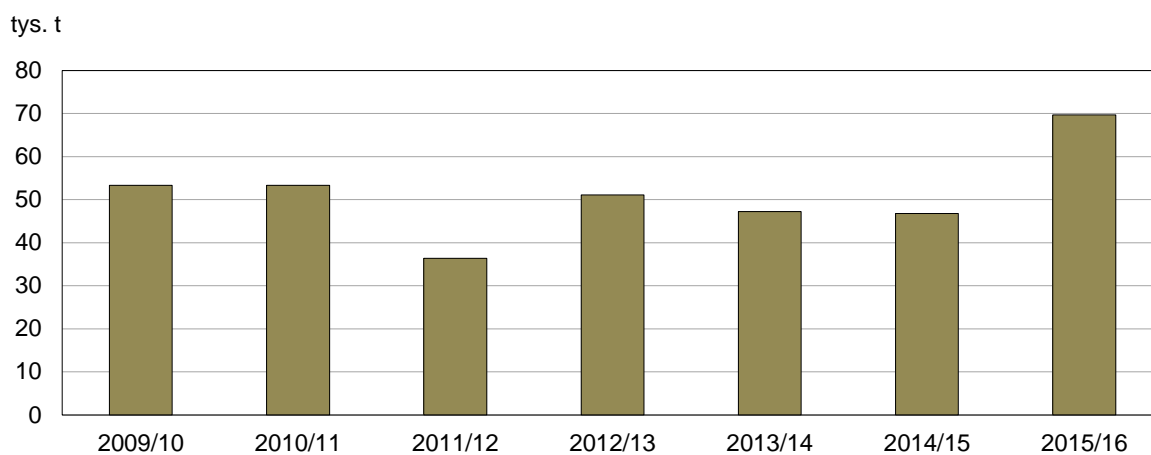
gospodarstwa małe o powierzchni UR 2–3 ha – 107,4 kg, a najwięcej – gospodarstwa w grupie obszarowej UR 50 ha i więcej – 223,9 kg.

Wyk. 26 **Zużycie nawozów mineralnych (NPK) według grup obszarowych użytków rolnych**



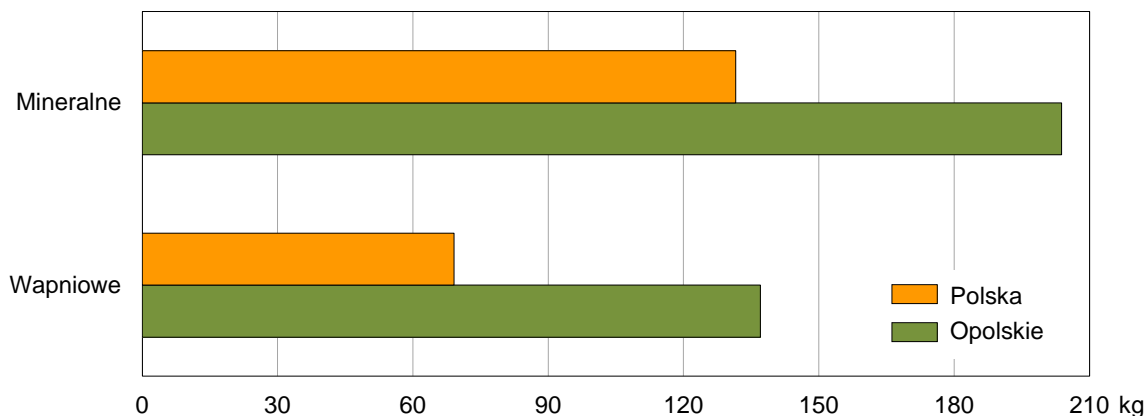
W roku gospodarczym 2015/16 nawozy wapniowe zastosowało 5,3 tys. gospodarstw (19,8% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą). Najwięcej nawozów wapniowych stosowali użytkownicy dużych gospodarstw rolnych w grupie UR 50 ha i więcej – 42,5% ogólnej liczby gospodarstw w tej grupie obszarowej.

Wyk. 27 **Zużycie nawozów wapniowych**



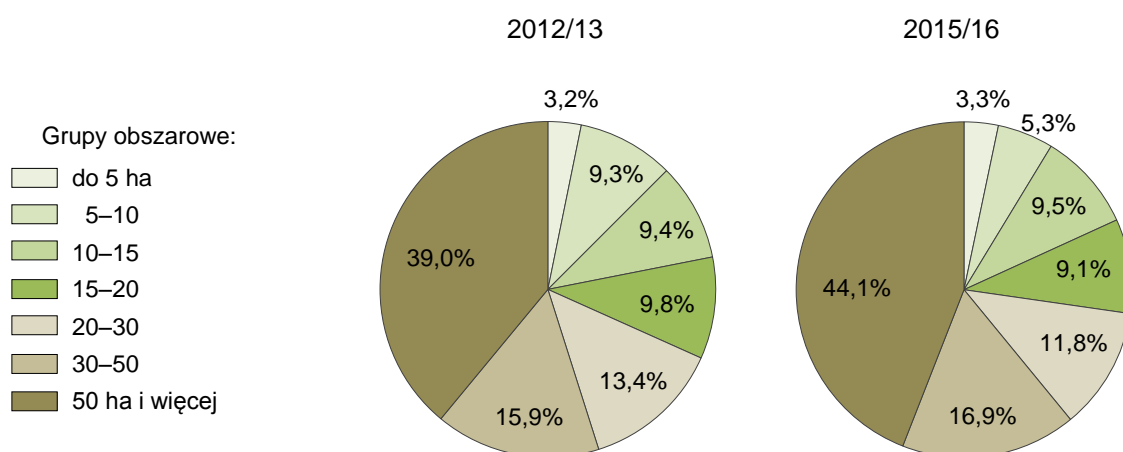
Zużycie nawozów wapniowych pod zbiory 2016 r. w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze wynosiło 137,0 kg, tj. o 39,4% więcej niż w roku gospodarczym 2012/13. Poziom nawozów wapniowych stosowanych w województwie opolskim na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze ukształtował się na 2 miejscu w kraju i dwukrotnie przekraczał średnią krajową (69,1 kg/ha). W poszczególnych grupach obszarowych UR zużycie nawozów wapniowych na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze wahało się w przedziale od 33,0 kg (w gospodarstwach o powierzchni UR do 5 ha) do 170,7 kg (50 ha i więcej).

Wyk. 28 **Zużycie nawozów mineralnych i wapniowych na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze w roku gospodarczym 2015/16**



W nawożeniu gleb istotne znaczenie mają również **nawozy naturalne** pochodzenia zwierzęcego. Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych wykazały 10,0 tys. gospodarstw stosujących nawożenie naturalne (37,0% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą oraz 75,8% gospodarstw posiadających zwierzęta gospodarskie). Najczęściej stosowanym nawozem naturalnym był obornik. Jako środek produkcji wykorzystało go 9,6 tys. gospodarstw. Zużycie obornika w roku gospodarczym 2015/16 wynosiło 1004,2 tys. t i było o 10,1% większe niż w roku gospodarczym 2012/13. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze zużycie obornika ukształtowało się na poziomie 2,0 t (w kraju – 3,5 t). Najmniej obornika zużywały gospodarstwa o powierzchni UR do 5 ha (1,1 t/ha), a najwięcej – gospodarstwa użytkujące 15–20 ha (3,4 t/ha).

Wyk. 29 **Zużycie obornika według grup obszarowych użytków rolnych**



W 2016 r. w województwie opolskim **nawadnianie** stosowało 1,4 tys. gospodarstw, tj. 5,0% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Powierzchnia upraw nawadnianych przynajmniej raz w roku wynosiła 2,2 tys. ha i stanowiła 0,5% powierzchni zasiewów ogółem.

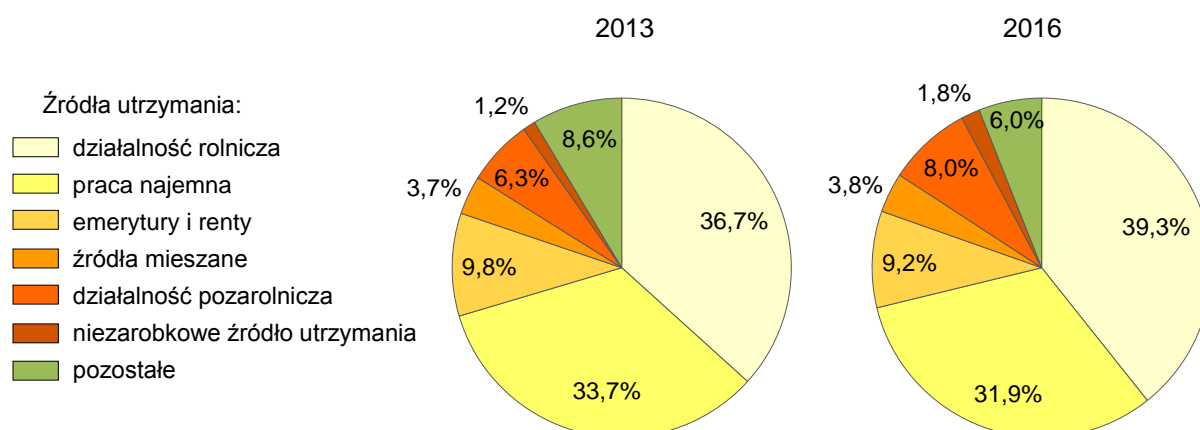
## DOCHODY GOSPODARSTW DOMOWYCH Z UŻYTKOWNIKIEM GOSPODARSTWA ROLNEGO

Zgodnie z wynikami BSGR 2016 odnotowano 26,7 tys., tj. o 0,6% więcej niż w 2013 r. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego prowadzącego działalność rolniczą, w tym 26,0 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, obok dochodów z działalności rolniczej, uzyskiwały dochody z następujących źródeł:

- pracy najemnej (49,7% ogółu omawianych gospodarstw; w kraju – 47,7%),
- emerytur i rent (29,0%; 33,0%),
- działalności pozarolniczej (18,2%; 15,2%),
- innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą (5,3%; 7,6%).

Wyk. 30 **Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według głównego źródła utrzymania**



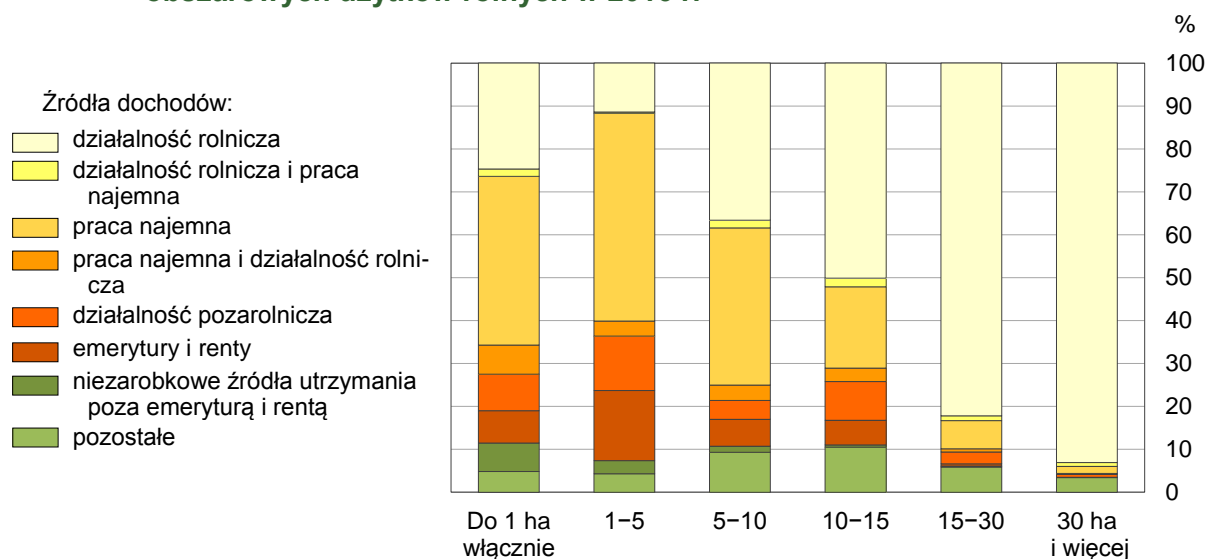
Dochody z **działalności rolniczej** były głównym źródłem utrzymania (przekraczającym 50% dochodów ogółem) dla 39,3% (w kraju – 34,2%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego oraz 39,6% (w kraju – 34,4%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Odsetek gospodarstw domowych, dla których działalność rolnicza była głównym źródłem dochodu zmieniał się w zależności od grupy obszarowej UR. W grupie 0–1 ha ich udział stanowił 24,7%, natomiast w grupie 1–5 ha był niższy i wynosił 11,4%. W kolejnych grupach obszarowych udział rozpatrywanych gospodarstw domowych zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych (z 36,6% w grupie 5–10 ha do 93,1% w grupie obszarowej 30 ha i więcej). Najwyższy odsetek gospodarstw indywidualnych w ogólnej liczbie gospodarstw domowych, utrzymujących się głównie z działalności rolniczej odnotowano dla grupy obszarowej UR 30 ha i więcej (27,5%).

Województwo opolskie zajmowało 7 miejsce w rankingu województw pod względem odsetka gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, dla których głównym źródłem utrzymania były dochody z działalności rolniczej.

**Praca najemna** stanowiła główne źródło dochodów dla 31,9% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego i 31,7% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha UR (w kraju po 31,8%). W grupie obszarowej 0–1 ha UR praca najemna była głównym źródłem utrzymania dla 39,3% gospodarstw domowych, w grupie 1–5 ha – dla 48,4%, a w grupie 5–10 ha dla 36,6%. W gospodarstwach największych (30 ha UR i więcej) odsetek tych gospodarstw kształtował się na poziomie 1,6%.

Wyk. 31 **Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego o dochodach przekraczających 50% dochodów ogółem według grup obszarowych użytków rolnych w 2016 r.**



**Emerytury i renty** przekraczały 50% dochodów ogółem dla 9,2% (w kraju – 13,6%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego i 9,2% (w kraju – 13,4%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha UR. Odsetek gospodarstw domowych, dla których emerytury i renty były głównym źródłem dochodu zmieniał się w zależności od grupy obszarowej UR. W grupie 0–1 ha ich udział stanowił 7,5%. W kolejnych grupach obszarowych udział rozpatrywanych gospodarstw zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych (z 16,3% w grupie obszarowej UR 1–5 ha do zaledwie 0,0% w grupie 30 ha i więcej). Najwyższy odsetek gospodarstw indywidualnych w ogólnej liczbie gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z emerytur i rent odnotowano dla grupy obszarowej UR 1–5 ha (77,3%).

Z **działalności pozarolniczej** prowadzonej w gospodarstwie rolnym utrzymywało się głównie po 8,0% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, jak również gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha UR (w kraju odpowiednio: po 7,5%). Najwyższy odsetek gospodarstw domowych, dla których głównym źródłem utrzymania była działalność pozarolnicza odnotowano w grupie obszarowej UR 1–5 ha (12,7%), a najniższy – dla gospodarstw o powierzchni 30 ha i więcej (0,7%). Najwięcej gospodarstw indywidualnych w ogólnej liczbie



gospodarstw utrzymujących się głównie z działalności pozarolniczej odnotowano dla grupy obszarowej UR 1–5 ha (68,8%).

Dla 1,8% (w kraju – 2,5%) ogółu gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego i 1,7% (w kraju – 2,5%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha UR głównym źródłem dochodów były **inne niezarobkowe źródła utrzymania** (poza emeryturą i rentą).

Wśród gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego wyodrębniono również gospodarstwa uzyskujące główne dochody z dwóch rodzajów **źródeł mieszanych**. Łączne dochody z działalności rolniczej i pracy najemnej (z przewagą dochodów z działalności rolniczej) były głównym źródłem utrzymania dla 1,0% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego oraz dla takiego samego odsetka gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha UR. Udział gospodarstw domowych, dla których łączne dochody z pracy najemnej (z ich przewagą) i działalności rolniczej przekraczały 50% dochodów ogółem wynosił 2,8% dla ogółu gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego. Dla gospodarstw domowych użytkujących gospodarstwo indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha UR udział omawianych gospodarstw ukształtował się na poziomie 2,7%. Wśród gospodarstw domowych, dla których główny dochód stanowiły źródła mieszane, dominowały gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych 1–5 ha (43,9%).

Żadne z powyżej omawianych źródeł utrzymania nie przekraczało 50% dochodów ogółem dla 6,0% ogólnej liczby gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego oraz dla 6,1% gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Tabl. 11. **Wybrane wskaźniki dla gospodarstw indywidualnych według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego w 2016 r.**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W tym z głównym źródłem dochodów gospodarstwa domowego z:			
		działalności		pracy najemnej	emerytury i renty
		rolniczej	pozarolniczej		
Struktura liczby gospodarstw w % ..	100,0	39,3	8,0	31,9	9,2
Odsetek kierujących w wieku do 40 lat .....	20,0	21,3	22,6	21,9	1,3
Odsetek kierujących kobiet .....	27,0	17,5	32,4	33,2	39,9
Odsetek kierujących z wykształceniem rolniczym .....	45,5	64,0	30,8	33,4	28,9
Odsetek gospodarstw domowych produkujących głównie na samozaopatrzenie .....	12,5	3,4	18,8	14,9	21,6
Odsetek gospodarstw z działalnością inną niż rolnicza <sup>a</sup> .....	2,5	2,0	10,5	1,3	1,9
Powierzchnia UR na 1 gospodarstwo w ha .....	14,52	28,55	5,52	4,60	3,70
Zużycie NPK na 1 ha UR w kg .....	197,8	206,7	143,1	170,5	131,2

<sup>a</sup> Bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym.

We wszystkich rozpatrywanych ze względu na główne źródło dochodów grupach gospodarstw domowych mężczyźni w zdecydowanej przewadze **kierowali** indywidualnym gospodarstwem rolnym. Najwyższy (82,5%) ich udział odnotowano wśród gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z działalności rolniczej.

W prawie wszystkich omawianych grupach gospodarstw domowych, przeważającym udziałem charakteryzowały się gospodarstwa kierowane przez osoby **w wieku 40–64 lata**, a największy (84,4%) wystąpił wśród gospodarstw utrzymujących się głównie z łącznych dochodów z działalności rolniczej (z ich przewagą) i pracy najemnej. Udział gospodarstw kierowanych przez osoby w rozpatrywanym wieku wśród gospodarstw domowych, dla których głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza, kształtował się na poziomie 74,5%. Najwyższy odsetek (31,8%) gospodarstw kierowanych przez osoby w wieku do 40 lat odnotowano wśród gospodarstw utrzymujących się głównie z łącznych dochodów z pracy najemnej (z ich przewagą) i działalności rolniczej. Analogiczny odsetek wyniósł 22,6% wśród gospodarstw, gdzie głównym źródłem utrzymania była działalność pozarolnicza oraz 21,9% – praca najemna. W grupie gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z emerytur i rent, odsetek dla osób kierujących w wieku poniżej 40 lat wynosił jedynie 1,3%, natomiast 42,9% stanowiły gospodarstwa kierowane przez osoby w wieku 40–64 lata, a ponad połowę (55,8%) – w wieku 65 lat i więcej.

Tabl. 12. **Struktura gospodarstw domowych według głównego źródła dochodów i rodzaju wykształcenia rolniczego osoby kierującej indywidualnym gospodarstwem rolnym w 2016 r.**

Rodzaj wykształcenia rolniczego	Ogółem	Gospodarstwa domowe, w których ponad 50% dochodów ogółem stanowiły dochody z:						
		działalności rolniczej	działalności rolniczej i pracy najemnej	pracy najemnej	pracy najemnej i działalności rolniczej	działalności pozarolniczej	emerytury i renty	niezarobkowych źródeł utrzymania
<b>O g ó ł e m</b> .....	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>
Wyższe rolnicze .....	1,7	2,7	1,1	1,0	–	0,5	1,5	0,6
Średnie zawodowe i policealne rolnicze .....	13,6	19,4	19,4	9,5	13,3	9,7	6,5	6,7
Zasadnicze zawodowe rolnicze .....	13,0	22,0	7,6	7,9	8,2	4,3	5,8	4,5
Kurs rolniczy .....	17,2	20,0	25,5	15,0	21,7	16,3	15,0	13,0
Brak wykształcenia rolniczego .....	54,5	36,0	46,6	66,6	56,8	69,2	71,1	75,2

W grupie gospodarstw domowych, dla których głównym źródłem dochodów była działalność rolnicza odnotowano najwyższy odsetek osób kierujących gospodarstwem rolnym posiadających **wykształcenie rolnicze** (64,0%). Najmniej kierujących posiadało wykształce-

nie rolnicze wśród gospodarstw domowych, gdzie głównym źródłem utrzymania były niezarobkowe źródła (24,9%). Najwyższy odsetek osób kierujących z wykształceniem wyższym rolniczym (2,7%) wystąpił w grupie gospodarstw domowych, gdzie głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza, a najniższy (0,5%) wśród gospodarstw utrzymujących się głównie z działalności pozarolniczej.

Wśród gospodarstw domowych, których głównym źródłem utrzymania były dochody z działalności rolniczej odnotowano najniższy odsetek takich gospodarstw, które **zużywały więcej niż 50% wartości końcowej produkcji rolniczej** wytworzonej w gospodarstwie rolnym na potrzeby żywieniowe – 3,4%. Omawiany odsetek osiągnął najwyższą wartość – 26,5% w grupie gospodarstw, które utrzymywały się głównie ze źródeł mieszanych (pracy najemnej i działalności rolniczej).

Największe obszarowo indywidualne gospodarstwa rolne były użytkowane przez gospodarstwa domowe, dla których działalność rolnicza stanowiła główne źródło utrzymania. **Średnia powierzchnia użytków rolnych** w tych gospodarstwach wynosiła 28,34 ha (w kraju – 18,04 ha). Gospodarstwa rolne obszarowo najmniejsze prowadzone były przez gospodarstwa domowe utrzymujące się głównie z niezarobkowych źródeł utrzymania (poza emeryturą i rentą). Średnia powierzchnia użytków rolnych tych gospodarstw wynosiła 3,30 ha (w kraju – 4,20 ha).

Najpowszechniejszą **uprawą** były zboża, których powierzchnię wykazało 96,3% gospodarstw domowych z głównym mieszanym źródłem dochodu (praca najemna i działalność rolnicza) oraz 96,1% utrzymujących się głównie z działalności rolniczej. Omawiany odsetek był najniższy w przypadku gospodarstw domowych gdzie ponad 50% dochodów uzyskiwano z niezarobkowych źródeł utrzymania (73,7%) oraz działalności pozarolniczej (78,8%).

Gospodarstwa domowe, gdzie głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza charakteryzował najwyższy odsetek gospodarstw rolnych uprawiających strączkowe jadalne (5,4% ogółu omawianych gospodarstw domowych), rośliny przemysłowe (44,1%) oraz warzywa pod osłonami (0,6%).

Wśród gospodarstw domowych, dla których głównym źródłem utrzymania były łączne dochody z pracy najemnej i działalności rolniczej odnotowano najwyższy odsetek gospodarstw rolnych uprawiających ziemniaki (31,8%). Najrzadziej uprawy ziemniaków podejmowały się gospodarstwa domowe, gdzie głównym źródłem utrzymania były emerytury i renty (9,3% omawianych gospodarstw domowych).

Średnia powierzchnia uprawy przypadająca na 1 gospodarstwo rolne dla większości ww. roślin uprawnych była największa w przypadku gospodarstw prowadzonych przez gospodarstwa domowe utrzymujące się głównie z działalności rolniczej.

W województwie opolskim prawie połowa (49,0%, w kraju – 51,0%) gospodarstw indywidualnych posiadała **zwierzęta gospodarskie**. Najwyższy odsetek gospodarstw rolnych prowadzących chów zwierząt wystąpił w grupie gospodarstw domowych utrzymujących się

głównie z łącznych dochodów z działalności rolniczej (z ich przewagą) i pracy najemnej – 67,2% oraz z działalności rolniczej – 63,3%. Najmniej gospodarstw rolnych (15,9%) zajmujących się hodowlą zwierząt odnotowano wśród gospodarstw domowych, gdzie główne dochody stanowiły niezarobkowe źródła utrzymania (poza emeryturą i rentą).

W grupie gospodarstw domowych, dla których 50% dochodów ogółem stanowiły dochody z działalności rolniczej odnotowano najwyższy odsetek gospodarstw rolnych posiadających bydło (52,4% ogółu gospodarstw posiadających zwierzęta w omawianej grupie gospodarstw domowych) oraz świnie (60,9%). Omawiane udziały były najniższe wśród gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł utrzymania (poza emeryturą i rentą), tj. odpowiednio: 3,8% i 1,3%.

Gospodarstwa domowe, dla których głównym źródłem dochodów była działalność pozarolnicza charakteryzowały się najwyższym odsetkiem gospodarstw rolnych utrzymujących zwierzęta łowne utrzymywane na rzeź, tj. dziki, daniele, itp. (3,0%).

Wśród gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z emerytur i rent najczęściej prowadzono chów pozostałych zwierząt futerkowych (2,3%).

W grupie gospodarstw, dla których 50% dochodów ogółem stanowiły dochody z niezarobkowych źródeł (poza emeryturą i rentą) odnotowano najwyższy odsetek gospodarstw utrzymujących konie (28,2%) i króliki (41,0%).

Zdecydowanie najwyższą **obsadą zwierząt na 1 gospodarstwo** utrzymujące zwierzęta cechowały się gospodarstwa rolne, gdzie gospodarstwa domowe utrzymywały się głównie z działalności rolniczej (28,0 SD). Omawiany wskaźnik był najniższy w grupie gospodarstw rolnych, których gospodarstwa domowe uzyskiwały główne dochody z emerytur i rent (0,9 SD).

W **ciągniki** wyposażonych było 71,2% (w kraju – 67,6%) gospodarstw indywidualnych. Najwyższy odsetek gospodarstw rolnych posiadających ciągniki odnotowano w grupie gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z łącznych dochodów z działalności rolniczej (z ich przewagą) i pracy najemnej (96,6%) oraz gospodarstw, dla których działalność rolnicza stanowiła główne źródło utrzymania (88,8%). Najmniej gospodarstw rolnych posiadających ciągniki było w grupie gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z emerytur i rent (40,7%).

W 2016 r. z ogólnej liczby indywidualnych gospodarstw rolnych w województwie opolskim, 90,7% (w kraju – 75,6%) stosowało **nawozy** mineralne i wapniowe, a 37,0% (w kraju – 47,8%) – naturalne pochodzenia zwierzęcego. Najwyższy odsetek gospodarstw rolnych stosujących nawożenie mineralne i wapniowe wystąpił wśród gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z łącznych dochodów z pracy najemnej i działalności rolniczej, tj. 98,5%. Najniższy udział (69,0%) gospodarstw stosujących nawozy mineralne i wapniowe odnotowano w grupie gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł utrzymania (poza emeryturą i rentą). Wśród gospodarstw, gdzie głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza wystąpił najwyższy odsetek (56,6%) gospodarstw stosujących

nawożenie naturalne, a najniższy (4,9%) w grupie gospodarstw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania (poza emeryturą i rentą).

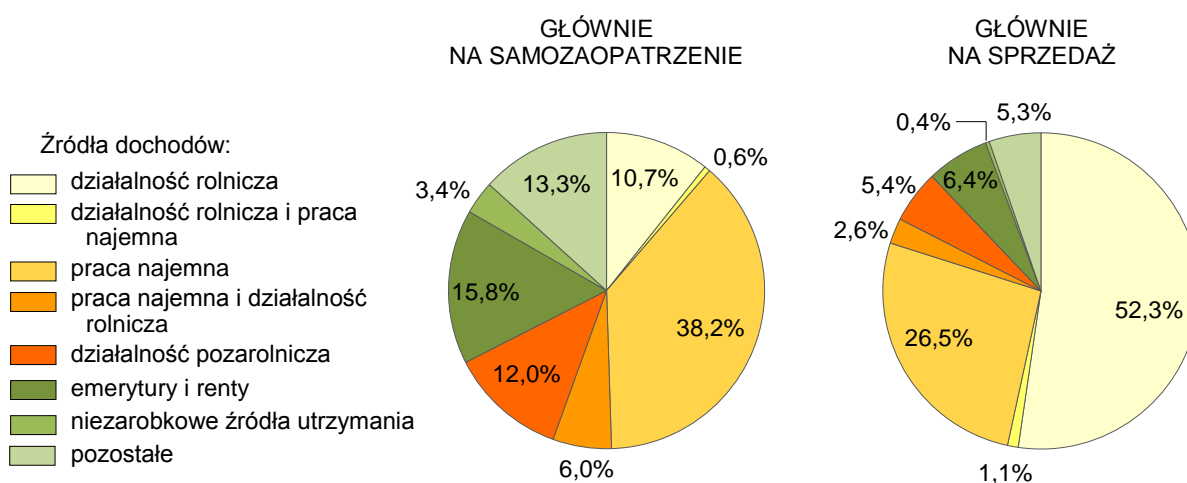
Zużycie NPK na 1 ha UR w dobrej kulturze rolnej (207,0 kg, w kraju – 147,5 kg) było najwyższe w grupie gospodarstw utrzymujących się głównie z działalności rolniczej, a najniższe (82,6 kg, w kraju – 74,8 kg) wśród gospodarstw domowych, dla których głównym źródłem dochodu były niezarobkowe źródła utrzymania (poza emeryturą i rentą).

## CELE PRODUKCJI GOSPODARSTW DOMOWYCH Z UŻYTKOWNIKIEM GOSPODARSTWA ROLNEGO

Według wyników BSGR 2016 w województwie opolskim 3,3 tys. gospodarstw indywidualnych produkowało **głównie na samozaopatrzenie, czyli gospodarstwo domowe użytkownika zużywało więcej niż 50% wartości wytworzonej końcowej produkcji rolniczej**. Udział tych gospodarstw wynosił 12,5% (w kraju – 18,4%) ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą. Odsetek gospodarstw produkujących głównie na własne potrzeby wyniósł 11,0 % w grupie gospodarstw do 1 ha UR, osiągnął najwyższą wartość (27,5%) w grupie obszarowej 1–2 ha, po czym malał wraz ze wzrostem powierzchni do 2,1% dla gospodarstw o powierzchni 10–15 ha.

Wśród gospodarstw indywidualnych produkujących głównie na samozaopatrzenie 1,4 tys. (5,4%) gospodarstw indywidualnych produkowało **wyłącznie na samozaopatrzenie**. Zdecydowana większość (96,9%) spośród tych gospodarstw posiadała powierzchnię użytków rolnych powyżej 1 ha i stanowiło to 5,4% ogółu gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha UR prowadzących działalność rolniczą. W rankingu województw pod względem odsetka gospodarstw produkujących wyłącznie na samozaopatrzenie województwo opolskie zajmowało 7 miejsce w kraju.

Wykr. 32 **Struktura gospodarstw domowych według przeznaczenia końcowej produkcji rolniczej i głównego źródła dochodów**



**Głównie (w tym wyłącznie) na sprzedaż** produkowało 19,4 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego. Odsetek tych gospodarstw wynosił 72,6% (w kraju – 66,9%) ogółu gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą. W grupie obszarowej powyżej 1 ha UR liczba tych gospodarstw wynosiła 19,0 tys., tj. 73,1% (w kraju – 67,1%) wszystkich gospodarstw indywidualnych powyżej 1 ha UR prowadzących działalność rolniczą. Udział rozpatrywanych gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni UR z 50,9% dla gospodarstw posiadających 1–5 ha do 100,0% dla gospodarstw o powierzchni 30 ha i więcej.

Tabl. 13. **Wybrane wskaźniki dla gospodarstw indywidualnych według przeznaczenia końcowej produkcji rolniczej**

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym gospodarstwa domowe, które końcową produkcję rolniczą przeznaczyły			
		na sprzedaż oraz samozaopatrzenie			wyłącznie na samozaopatrzenie <sup>a</sup>
		razem	głównie (w tym wyłącznie) na sprzedaż	głównie na samozaopatrzenie <sup>a</sup>	
Struktura liczby gospodarstw w % .....	100,0	79,7	72,6	7,1	5,4
Odsetek kierujących z wykształceniem rolniczym .....	45,5	49,5	49,4	50,4	36,6
Odsetek gospodarstw, gdzie działalność rolnicza jest głównym źródłem utrzymania gospodarstwa domowego	39,3	49,3	52,3	18,9	–
Powierzchnia UR na 1 gospodarstwo w ha .....	14,48	17,43	18,73	4,10	2,64
Obsada zwierząt na 1 gospodarstwo w SD .....	7,4	9,3	10,1	0,6	0,8
Liczba ciągników na 1 gospodarstwo w szt. ....	1,3	1,5	1,6	0,9	0,5
Zużycie NPK na 1 ha UR w kg .....	197,8	202,5	203,0	181,2	77,6

a Żywieniowe gospodarstwa domowego.

Prawie połowa **osób kierujących** gospodarstwami, których produkcja rolnicza przeznaczona była głównie (w tym wyłącznie) na sprzedaż, posiadało **wykształcenie rolnicze**, 1,8% – **wyższe rolnicze**. Omawiane odsetki wśród kierujących gospodarstwami produkującymi głównie na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego kształtowały się odpowiednio: 44,5% i 1,4%.

Ponad 80% ogółu **pełnozatrudnionych** w gospodarstwach indywidualnych pracowało w jednostkach produkujących głównie (w tym wyłącznie) na rynek, a ok. 10% w gospodarstwach wytwarzających produkty rolne głównie (w tym wyłącznie) na samozaopatrzenie żywieniowe gospodarstwa domowego.

Prowadzenie działalności rolniczej było **głównym źródłem dochodów** dla 52,3% gospodarstw domowych produkujących głównie (w tym wyłącznie) na sprzedaż wobec 10,7% gospodarstw domowych produkujących głównie na samozaopatrzenie.

Średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 gospodarstwo produkujące **głównie na samozaopatrzenie** kształtowała się na poziomie 3,47 ha (w kraju – 3,60 ha). Dla gospodarstw zużywających całość końcowej produkcji rolniczej średnia powierzchnia użytków rolnych wynosiła 2,64 ha (w kraju – 2,89 ha). Największa średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 gospodarstwo kształtowała się wśród gospodarstw produkujących **głównie na sprzedaż** – 18,73 ha (w kraju – 12,37 ha).

**Działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym** prowadziło 5,4% gospodarstw wytwarzających produkty rolne wyłącznie na samozaopatrzenie. Omawiany odsetek był najniższy (2,3%) w grupie gospodarstw domowych produkujących głównie (w tym wyłącznie) na rynek.

## PRACUJĄCY I NAKŁADY PRACY W GOSPODARSTWACH ROLNYCH

Wyniki BSGR 2016 umożliwiły przedstawienie wielkości nakładów pracy poniesionych na wytworzenie produkcji rolnej w ciągu całego roku gospodarczego 2015/2016. Przy wyznaczaniu liczby pracujących uwzględniono nawet minimalny wkład pracy wszystkich osób pracujących w gospodarstwie rolnym przy produkcji rolniczej w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie, niezależnie od tego czy praca w gospodarstwie rolnym była dla tych osób pracą wyłączną, główną czy dodatkową.

Ze względu na duży udział pracujących w rolnictwie w niepełnym wymiarze czasu pracy, wprowadzone zostały umowne roczne jednostki pracy – AWU (z ang. *Annual Work Unit*), będące odpowiednikiem rocznego wkładu pracy osoby zatrudnionej w pełnym wymiarze czasu pracy (tj. po przeliczeniu pracujących w niepełnym wymiarze na pełne etaty).

Pełny wkład pracy uwzględnia rodzinną siłę roboczą, pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych oraz pomoc sąsiedzką. Nakłady pracy na prowadzenie działalności rolniczej w roku gospodarczym 2015/16 wynosiły 34,4 tys. AWU, w tym zdecydowana większość, tj. 30,9 tys. AWU (89,8%) w gospodarstwach indywidualnych (w kraju – 97,5%).

Schemat – Pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych  
w roku gospodarczym 2015/16

$\frac{\text{PRACUJĄCY}}{\text{NAKŁADY PRACY}}$			<b>W GOSPODARSTWACH ROLNYCH W CIĄGU ROKU</b>	$\frac{X}{34,4}$	$\frac{\text{tys. osób}}{\text{tys. AWU}}$
<b>W tym GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE</b>					$\frac{X}{30,9}$
Członkowie rodziny użytkownika				$\frac{54,3}{28,3}$	Pracownicy najemni zatrudnieni na stałe
Użytkownicy	Współmałżonkowie użytkowników	Inni członkowie rodziny			
$\frac{26,5}{16,3}$	$\frac{13,2}{7,2}$	$\frac{14,5}{4,8}$		$\frac{1,9}{X}$	

X Brak danych w osobach (jako pełnego odpowiednika danych w AWU) lub odpowiednika danych w AWU.

Wśród gospodarstw indywidualnych dominowały gospodarstwa prowadzone wyłącznie siłami użytkownika i jego rodziny, a nakłady pracy rodzinnej siły roboczej ponoszone na prowadzenie działalności rolniczej wynosiły 28,3 tys. AWU i stanowiły 91,7% ogólnej liczby pełnozatrudnionych (w kraju – 91,2%). W 2013 r. nakłady te wynosiły 32,3 tys. AWU, tj. 95,7%.

W porównaniu z 2013 r. zmniejszyła się liczba współmałżonków oraz pozostałych członków rodziny pracujących w gospodarstwach rolnych zarówno w osobach fizycznych, jak i w nakładach pracy liczonych w pełnych jednostkach pracy. Zwiększyła się natomiast liczba użytkowników pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Tabl. 14. **Pracujący i nakłady pracy rodzinnej siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych w roku gospodarczym 2015/16**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem <sup>a</sup>	Rodzinna siła robocza		
		użytkownicy	małżonkowie użytkowników	pozostali członkowie rodziny <sup>a</sup>
W TYSIĄCACH OSÓB				
<b>O g ó ł e m</b> .....	<b>54,3</b>	<b>26,5</b>	<b>13,2</b>	<b>14,5</b>
Mężczyźni .....	31,4	18,9	3,7	8,8
Kobiety .....	22,9	7,6	9,5	5,8
W TYSIĄCACH AWU				
<b>O g ó ł e m</b> .....	<b>28,3</b>	<b>16,3</b>	<b>7,2</b>	<b>4,8</b>

<sup>a</sup> Łącznie z wkładem pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych i z pomocą sąsiedzka.



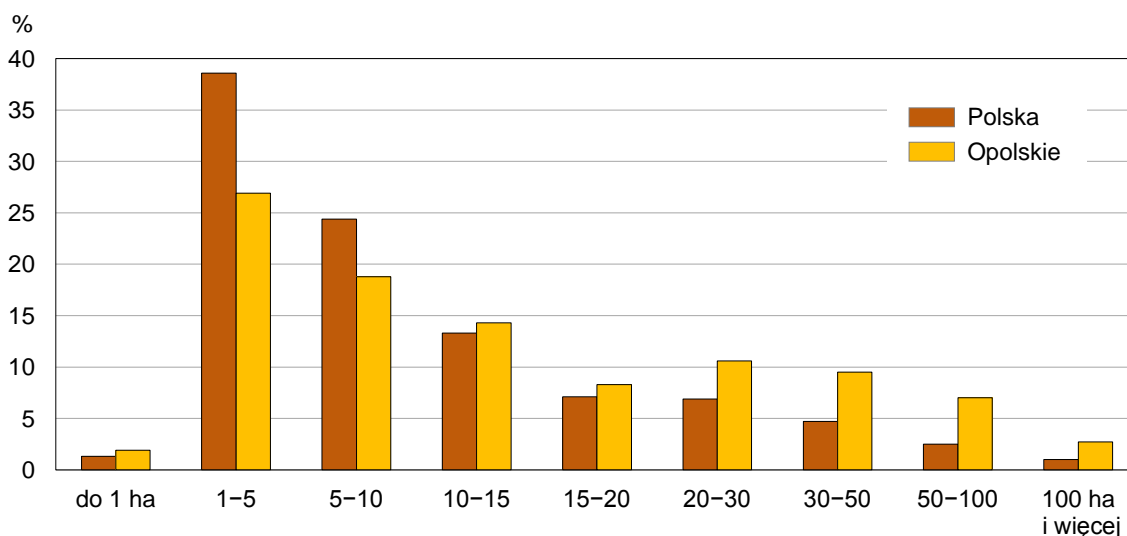
W strukturze rodzinnej siły roboczej 48,8% stanowili użytkownicy gospodarstw rolnych, 24,4% – małżonkowie użytkowników, a 26,8% – pozostali członkowie rodziny. Mężczyźni przeważali w zbiorowości użytkowników – 71,2% i pozostałych członków rodziny – 60,4%, a ich udział w liczbie członków rodzinnej siły roboczej wynosił 57,8%, natomiast najwięcej kobiet – 71,9% było współmałżonkami użytkowników.

Wyniki BSGR 2016 wykazały, że w gospodarstwach indywidualnych pracowało 1,9 tys. osób zatrudnionych jako pracownicy najemni stali (2,1% udziału w kraju), w tym ponad połowa – 1,0 tys., tj. 52,6% w gospodarstwach największych o powierzchni 50 i więcej ha UR.

Struktura gospodarstw według powierzchni użytków rolnych oraz sytuacja na lokalnym rynku pracy przekłada się na strukturę ludności wnoszącej jakikolwiek wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku. Zgodnie z wynikami BSGR 2016 – 45,8% wszystkich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą posiadało do 5 ha UR, a odsetek gospodarstw o powierzchni 15 ha UR i więcej wynosił 24,3% (w 2013 r. – 46,8% i 24,1%). W kraju udziały te kształtowały się odpowiednio: 54,0% i 14,2% (w 2013 r. – 53,8% i 14,2%).

W indywidualnych gospodarstwach rolnych o powierzchni do 5 ha UR, prowadzonych głównie nakładami rodzinnej siły roboczej, wykazano 39,9% ogólnej liczby pracujących członków rodziny w ciągu roku (liczonych w osobach), a 28,8% w przeliczeniu na pełnozatrudnionych (w kraju w przeliczeniu na AWU – 39,9%).

**Wykr. 33 Struktura nakładów pracy rodzinnej siły roboczej w przeliczeniu na pełnozatrudnionych według grup obszarowych użytków rolnych w roku gospodarczym 2015/16**

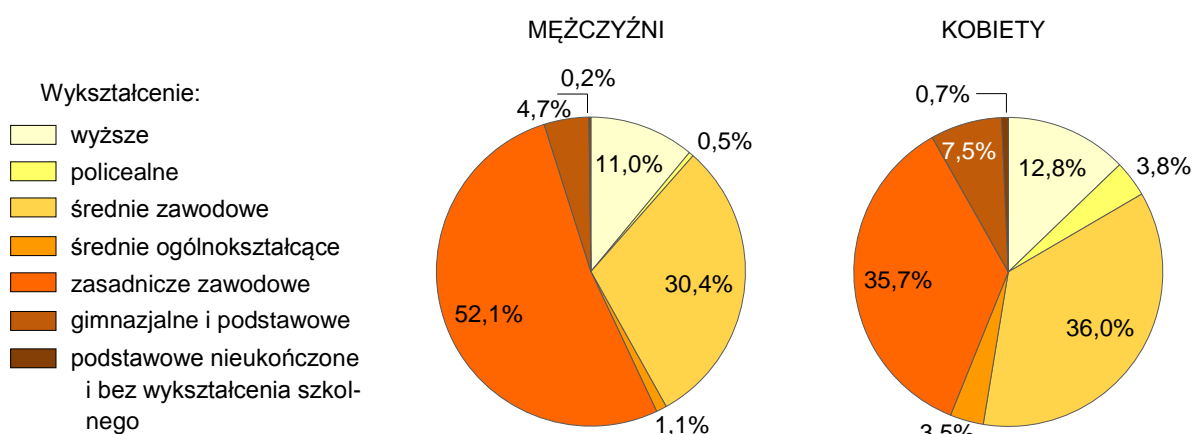


Przeważająca część, tj. 73,0% ogólnej liczby omawianych gospodarstw kierowanych było przez mężczyzn. W większości gospodarstw rolnych kierowanych zarówno przez mężczyzn jak i kobiety przeważały osoby w grupie wieku 40–64 lata (odpowiednio: 71,3% i 69,5%).

Kierujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych posiadali najczęściej wykształcenie zasadnicze zawodowe – 47,7% gospodarstw i średnie zawodowe – 31,9%. Gospodarstw, w których osoby kierujące legitymowały się wykształceniem wyższym wykazano

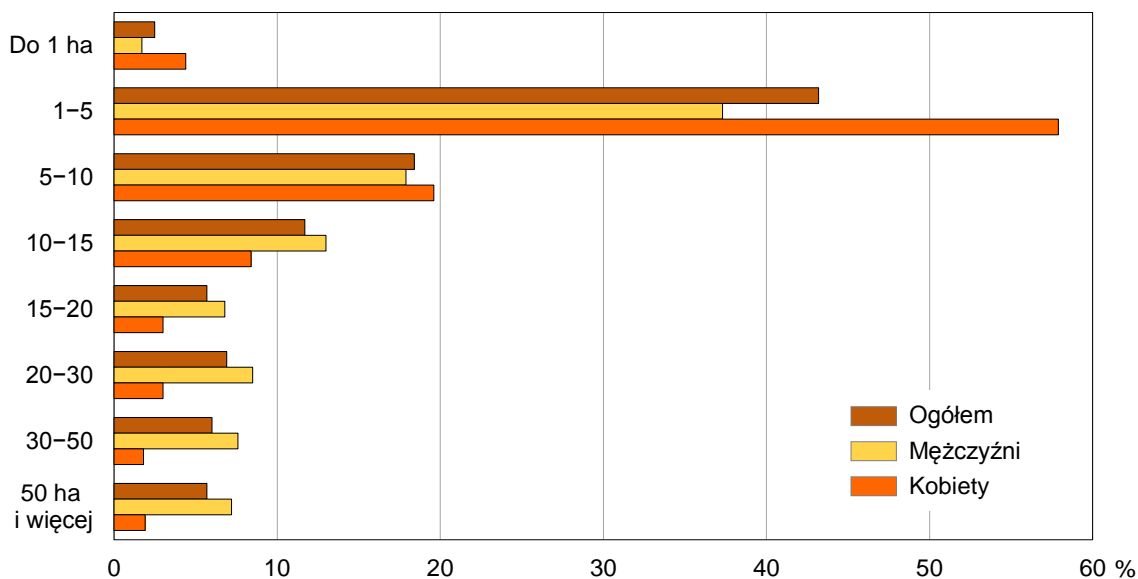
11,5%, a gimnazjalnym, podstawowym – 5,5%. W indywidualnych gospodarstwach rolnych kierowanych przez mężczyzn, w ponad połowie z nich (52,1%) mężczyźni posiadali wykształcenie zasadnicze zawodowe, a następnie w 30,4% gospodarstw – średnie zawodowe (gospodarstw, którymi kierowały kobiety z takim wykształceniem wykazano odpowiednio: 35,7% i 36,0%). Odsetek gospodarstw kierowanych przez osoby z wykształceniem wyższym był zbliżony zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn (odpowiednio: 12,8% i 11,0%). Blisko połowa, tj. 45,5% ogólnej liczby indywidualnych gospodarstw rolnych kierowanych było przez osoby posiadające wykształcenie rolnicze, w tym 17,2% przez osoby, które ukończyły kurs rolniczy.

Wykr. 34 **Struktura kierujących gospodarstwem według płci i poziomu wykształcenia w indywidualnych gospodarstwach rolnych w roku gospodarczym 2015/16**



Z ogólnej liczby pracujących użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych prawie połowę, tj. 45,7% osób odnotowano w gospodarstwach z powierzchnią do 5 ha UR; 30,1% – od 5 do 15 ha UR, a 24,2% – w gospodarstwach o powierzchni 15 ha UR i więcej. Zdecydowaną większość, tj. 71,2% pracujących użytkowników w indywidualnych gospodarstwach rolnych stanowili mężczyźni. Z ogólnej liczby 18,9 tys. mężczyzn użytkujących te gospodarstwa – 7,4 tys. osób, tj. 39,0% odnotowano w gospodarstwach do 5 ha powierzchni UR. W gospodarstwach od 5 do 15 ha UR oraz 15 ha UR i więcej udział użytkujących mężczyzn stanowił odpowiednio: 30,9% i 30,1%. Kobiety w porównaniu z mężczyznami częściej użytkowały mniejsze obszarowo gospodarstwa rolne, a ich udział w gospodarstwach do 5 ha UR wynosił ponad połowę, tj. 62,3%. W gospodarstwach od 5 do 15 ha UR kobiety, które były użytkownikami stanowiły 28,1% wszystkich kobiet użytkujących gospodarstwa indywidualne, a w gospodarstwach o powierzchni 15 ha UR i więcej – 9,7%.

Wykr. 35 **Struktura pracujących użytkowników według płci i grup obszarowych użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych w roku gospodarczym 2015/16**



Analiza struktury wiekowej użytkowników pracujących w indywidualnych gospodarstwach rolnych wykazała, że ponad połowę, tj. 64,8% stanowiły osoby w wieku powyżej 44 lat (z tego 28,3% w wieku 45–54; 27,7% w wieku 55–64 oraz 8,7% w wieku 65 lat i więcej). Podobną strukturę wieku odnotowano wśród małżonków użytkowników pracujących w gospodarstwach, gdzie również ponad połowę (63,5%) pracujących współmałżonków stanowiły osoby w wieku powyżej 44 lat. Młodszy natomiast od użytkowników, a także ich współmałżonków, byli pozostali członkowie rodzin pracujący w gospodarstwach rolnych, wśród których 58,3% osób nie przekroczyło 34 lat.

Tabl. 15. **Członkowie rodzinnej siły roboczej według wieku pracujący w gospodarstwach indywidualnych w roku gospodarczym 2015/16**

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W wieku					
		do 24 lat	25–34	35–44	45–54	55–64	65 lat i więcej
W TYSIĄCACH OSÓB							
Użytkownicy .....	26,5	0,2	2,5	6,7	7,5	7,3	2,3
Małżonkowie użytkowników	13,2	0,0	1,6	3,2	4,5	3,4	0,6
Pozostali członkowie rodziny	14,5	4,9	3,5	1,0	0,7	1,7	2,7
W ODSETKACH							
Użytkownicy .....	100,0	0,6	9,4	25,2	28,3	27,7	8,7
Małżonkowie użytkowników	100,0	0,2	11,9	24,5	33,8	25,5	4,2
Pozostali członkowie rodziny	100,0	33,9	24,3	6,6	4,5	11,8	18,8

Wyniki BSGR 2016 wykazały również, że z ogólnej liczby 54,3 tys. członków rodziny użytkownika pracujących w swoich rodzinnych gospodarstwach rolnych – 0,7 tys. osób

łączyło tę pracę z inną i dla zdecydowanej większości praca poza gospodarstwem była pracą główną. Wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym pracowało 53,6 tys. osób, tj. 98,8% ogółu pracujących w ramach rodzinnej siły roboczej. Pracujących głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza gospodarstwem było 0,1 tys. osób, tj. 0,3% ogółu rodzinnej siły roboczej.

Dla 0,5 tys. osób (1,0%) praca w gospodarstwie była tylko pracą dodatkową. Spośród pracujących wyłącznie w swoim gospodarstwie przeważali mężczyźni, którzy stanowili 57,7%. Pracę głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza gospodarstwem rolnym, jak również pracę głównie poza swoim gospodarstwem rolnym i dodatkowo w gospodarstwie z inną pracą łączyli częściej mężczyźni niż kobiety (odpowiednio: 80,7% i 63,7%).